

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:
ΚΟΜΟΤΗΝΗ: Ιστορία – Βιβλιογραφία

ΤΗΣ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ:

ΣΕΒΑΣΤΟΥΔΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

ΕΠΟΠΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΜΑΥΡΙΔΗΣ ΣΑΒΒΑΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

2010

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θέλω να ευχαριστήσω τον επόπτη καθηγητή μου Σάββα Μαυρίδη για την άψογη συνεργασία.

Επίσης να ευχαριστήσω την Δημοτική Βιβλιοθήκη Κομοτηνής, τη Βιβλιοθήκη του Μορφωτικού Ομίλου Κομοτηνής και τη Βιβλιοθήκη του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης για την παροχή υλικού που αποτελείται από βιβλία, περιοδικά και φωτογραφίες.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Εισαγωγή.....	1
Γενικά ιστορικά στοιχεία.....	3

Η ΚΟΜΟΤΗΝΗ

Η Κομοτηνή.....	5
Η ονομασία της πόλης.....	7
Ιστορικά στοιχεία.....	8

ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ

Το φρούριο.....	12
Ο ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου.....	13
Το πτωχοκομείο (Ιμαρέτ).....	14
Η Ελληνική Αστική Σχολή Νέστορος Τσανακλή.....	15
Τα αρχοντικά της πόλης.....	15
Ο δημοτικός κήπος και το παρεκκλήσι της Αγίας Παρασκευής.....	17
Ο πύργος του ωρολογίου – το Γενί Τζαμί- η αγορά.....	18
Η λαϊκή αγορά (το παζάρι).....	19
Το αρχαιολογικό μουσείο.....	20
Το ίδρυμα Νικολάου Ζ. Παπανικολάου.....	22
Το λαογραφικό μουσείο.....	23
Το εκκλησιαστικό μουσείο.....	24
Μουσείο καλαθοπλεκτικής των Ρωμά.....	25
Η ιστορική σημαία της Κομοτηνής.....	25
Τα ηρώα.....	26
Οι ανδριάντες.....	28
Οι προτομές.....	29
Το αισθητικό δάσος.....	31
Το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο.....	32
Το θέατρο.....	32

Οι βιβλιοθήκες.....	33
---------------------	----

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ

Θρακικοί σύλλογοι διασποράς.....	39
Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ.....	41
Το φυσικό περιβάλλον στην Ροδόπη.....	41
Α. Τα δάση.....	41
Ευρωπαϊκό ορειβατικό μονοπάτι Ε6.....	43
Ορειβατικό καταφύγιο Ε.Ο.Σ. Κομοτηνής.....	44
Β. Οι υγρότοποι.....	44
Λίμνη Βιστωνίδα.....	44
Ο όγδοος άθλος του Ηρακλή στην Βιστωνίδα.....	45
Λίμνη Ισμαρίδα (Μητρικού).....	46
Γ. Παραλίες.....	47

ΟΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ

Οι προϊστορικοί οικισμοί.....	48
Το σπήλαιο της Μαρώνειας.....	49
Το σπήλαιο της Στρύμης.....	50
Οι αρχαιότητες της Μαρώνειας.....	51
Η αρχαιοελληνική Στρύμη.....	55
Η αρχαιοελληνική Δίκαια.....	56
Ο τάφος των Συμβόλων.....	57
Το Παπίκιον όρος.....	57
Ο ναός του Πολύανθου.....	59
Η βυζαντινή Μοσυνούπολη.....	59
Το βυζαντινό Περιθώριο.....	61
Το βυζαντινό φρούριο της Νυμφαίας.....	62
Το βυζαντινό φρούριο της Γρατινής.....	63
Ο βυζαντινός οικισμός Πατέρμων.....	64
Η τοξωτή γέφυρα.....	65

ΕΘΙΜΑ – ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

A. Η γιορτή της Μπάμπως (ή Γυναικοκρατία).....	66
B. Το καρναβάλι των Σαπών.....	66
Γ. Τα «Ελευθέρια» Θράκης.....	67
Δ. Η επέτειος της μάχης του οχυρού της Νυμφαίας.....	67
Το ιστορικό της γιγαντομαχίας.....	68

ΠΑΝΗΓΥΡΕΙΣ- ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ

A. Μονής Παναγίας Φανερωμένης Βαθυρρύακα	70
Μεταφορά θαυματουργής εικόνας Παναγίας Φανερωμένης Βαθυρρύακα.....	71
B. Μητροπολιτικού Ναού Κοιμήσεως Θεοτόκου.....	71
Γ. Περιφορά επιταφίων Κομοτηνής.....	72
Δ. Αγίας Μαρίας Ιμέρου.....	72
Ε. Αγίας Παρασκευής Κομοτηνής.....	72
ΣΤ. Αγίων Αναργύρων Σκαλώματος.....	73
Z. Αγίας Ειρήνης Ασκητών.....	73
Η. Άλλες πανηγύρεις.....	74
Η ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ «ΘΡΑΚΗ».....	75

ΟΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Η Μαρώνεια.....	76
Η Γρατινή.....	78
Οι Σάπες.....	79
Το Νέο Σιδηροχώρι.....	80
Το Φανάρι.....	81
Ο Ίασμος.....	82
Το Κόσμιο.....	84
Η Ξυλαγανή.....	85
Ο Κέχρος.....	85
Η Ρωμανία.....	86
Επίλογος.....	87
Βιβλιογραφία.....	88

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην βορειοανατολική Ελλάδα, στο κεντρικό τμήμα της Θράκης, βρίσκεται ο νομός Ροδόπης, που ορίζεται γεωγραφικά απ' το Θρακικό πέλαγος (Ν), τον νομό Ξάνθης (Δ), τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα (Β) και τον νομό Έβρου (Α). Έχει 103.190 κατοίκους (απογρ. 1991), έκταση 2.542,5 χλμ² και αποτελεί το 1,9% της χώρας. Από την συνολική του έκταση τα 966.000 στρ. είναι πεδινές εκτάσεις, τα 814.000 στρ. είναι ημιορεινές και τα 763.000 στρ. είναι ορεινές. Τις ορεινές του περιοχές απαρτίζει το τμήμα του όρους Ροδόπη που ανήκει διοικητικά στον νομό Ροδόπης στο βόρειο τμήμα του, καθώς και το όρος Ίσμαρος στο νοτιοανατολικό τμήμα του.

Το νομό διαρρέουν ορμητικοί χείμαρροι που πηγάζουν από την Ροδόπη. Οι σπουδαιότεροι είναι: το Ασπρόρεμα με τους παραποτάμους του, ο Τρελοχείμαρρος, ο Τραύος, ο Λίσσος (ή Φιλιουρί) και ο Κομψάτος. Οι δυο πρώτοι ενώνονται έξω από το χωριό Παραδημή και χύνονται στην λίμνη του Μητρικού.¹

Κυριότερες λίμνες είναι η Ισμαρίδα (Μητρικού) και η λιμνοθάλασσα της Βιστωνίδας (45,6 χλμ²) διαμοιρασμένη στους νομούς Ροδόπης και Ξάνθης.

Το κλίμα διαφοροποιείται στις δύο ζώνες του νομού. Η οροσειρά της Ροδόπης αποτελεί το κλιματικό όριο μεταξύ του μεσογειακού κλίματος και του ηπειρωτικού. Τα νότια του νομού χαρακτηρίζονται από το μεσογειακό κλίμα. Οι αυξομειώσεις του ετήσιου θερμοκρασιακού εύρους είναι μεγάλες και οι βροχοπτώσεις παρουσιάζουν ανομοιόμορφη κατανομή καθώς τα 2/3 του συνόλου της βροχής πέφτουν το πρώτο και τελευταίο τρίμηνο του έτους, ενώ το 1/3 την άνοιξη και το καλοκαίρι. Επικρατούν Β-ΒΑ άνεμοι που, κατά τον χειμώνα, προκαλούν έντονη πτώση της θερμοκρασίας και παγετούς.²

Ο νομός Ροδόπης, όπως άλλωστε και όλη η Θράκη, είναι από τις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές όχι μόνο της Ελλάδας αλλά και της Ευρώπης. Η γεωπολιτική του θέση, η απουσία σύγχρονης υποδομής, η μόνιμη διαρροή ανθρώπινου δυναμικού και τα πολιτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει, συνθέτουν

¹ Γενικός οδηγός του νομού Ροδόπης, εκδ. Α. Μισεντζής, Κομοτηνή, 1934, σ.7

² Μπακιρτζή Χ.- Τριαντάφυλλου Δ. Θράκη, ΕΤΒΑ- ΕΟΤ- ΕΟΜΜΕΧ, Αθήνα, 1989, σ.4-5

σε γενικές γραμμές το πλαίσιο της καθυστέρησης.

Η προοπτική κατασκευής του σύγχρονου οδικού άξονα *Εγνατία*, που θα συνδέει την Ευρώπη με την Ασία και οι κάθετοι —από τις χώρες της Χερσονήσου— άξονες θα δώσουν ουσιαστική ώθηση στην ανάπτυξη της περιοχής. Στον κατάλογο των μεγάλων έργων περιλαμβάνεται η κατασκευή του αγωγού πετρελαίου από τον Πύργο της Βουλγαρίας μέχρι την Αλεξανδρούπολη και η επέκταση του αγωγού φυσικού αερίου στη Θράκη.

Η πλειοψηφία του ενεργού πληθυσμού ασχολείται στον πρωτογενή τομέα, ενώ το 25% περίπου στον δευτερογενή και τριτογενή. Η πεδιάδα της Κομοτηνής — αρδεύεται μόνο κατά το 1/3— είναι από τις ευφορότερες της Ελλάδας και παράγει σιτηρά, βαμβάκι, καλαμπόκι, ζαχαρότευλα, βιομηχανική ντομάτα, καπνά κ.ά. πολλά προϊόντα.

Η Θράκη από τη δεκαετία του 1970 και μετά καλύπτεται από ένα ευνοϊκότατο πλέγμα αναπτυξιακών κινήτρων προσφέροντας έτσι μοναδικές επενδυτικές ευκαιρίες στον τομέα της βιομηχανίας, της βιοτεχνίας και του τουρισμού. Με βάση τον αναπτυξιακό νόμο 1892/90 και με τις βελτιώσεις που υπέστη, οι επιχορηγήσεις υπερβαίνουν κατά πολύ το 50% του συνολικού κόστους των επενδύσεων. Ιδιαίτερα ευνοούνται οι επιχειρήσεις που εγκαθίστανται στις τρεις βιομηχανικές περιοχές: Ξάνθης, Κομοτηνής, Αλεξανδρούπολης. Σε μια προοπτική εξωστρεφούς οικονομικής δραστηριότητας η Θράκη μπορεί να αποτελέσει μαζί με την Μακεδονία την οικονομική και πολιτιστική πύλη προς την ενδοχώρα της Χερσονήσου του Αίμου και τις παρευξείνιες χώρες, αλλά και αντίστροφα την πύλη εξόδου των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης προς τη Μεσόγειο θάλασσα.

Το υπέδαφος, σύμφωνα με τις υπάρχουσες ενδείξεις, είναι αρκετά πλούσιο, αλλά συστηματική εκμετάλλευση δεν γίνεται ακόμη. Έχει εντοπισθεί προσχωματικός χρυσός στις αποθέσεις του ποταμού Λίσσου, σιδηρομεταλλεύματα στην περιοχή Μαρώνειας, αντιμονίτης και χρωμίτης στην περιοχή Χλόης, χαλκοπυρίτης στην περιοχή Κοπτερού και αντιμονίτης με σύνδρομο χαλαζία στην Γρατινή-Καλλυντήριο. Επίσης, αξιόλογο χαρακτηρίζεται και το γεωθερμικό πεδίο της περιοχής Σαπών.³

³ Φάκελος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης- Ν. Ροδόπης, Β' έκδοση: Νομαρχία Ροδόπης, Ελληνική Εταιρία Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης

ΓΕΝΙΚΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η ανθρώπινη παρουσία στην ελληνική Θράκη, σύμφωνα με τις διατυπωθείσες από παλαιά απόψεις (Δ. Θεοχάρης κ.ά.), έφθανε στο τέλος της Μέσης Παλαιολιθικής περιόδου, δηλ. στα 35.000 π.Χ. Αντίθετα, τα πρώτα συμπεράσματα ερευνών που ήδη βρίσκονται σε εξέλιξη, στο ΝΑ άκρο της πεδιάδας της Ροδόπης, μεταθέτουν το χρονικό όριο της ανθρώπινης εγκατάστασης στα 100.000 π.Χ.

Σε πολύ νεότερη περίοδο, ως κάτοικοι της Θράκης, εμφανίζονται οι φυλές των αρχαίων Θρακών, που περιγράφει ο Ηρόδοτος και θεωρεί ότι συναπαρτίζουν το μεγαλύτερο μετά τους Ινδούς έθνος.

Οι Θράκες κατά την κρατούσα επιστημονική άποψη (Π. Καρολίδης, Α. Καψής, Δ. Τριαντάφυλλος κ.ά.) αλλά, και σύμφωνα με τις αντιλήψεις των ιδίων, όπως τις κατέγραψαν αρχαίοι συγγραφείς, ήταν συγγενείς των Ελλήνων και για τον λόγο αυτόν υπήρξε ευκολότερη η διαδικασία αποδοχής του ελληνικού πολιτισμού.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Ξενοφών στο έργο του *Κύρου Ανάβασις* (VII. 2, 31) αναφέρει πως «ο βασιλιάς της Θράκης Σεύθης ο Β', του έλεγε ότι οι Θράκες δεν θα παραβιάσουν ποτέ την συμμαχία με τους Αθηναίους, με τους οποίους, όπως είναι γνωστό, είναι συγγενείς ...». Ο δε Ηρόδοτος (Ιστ., Η. 116, Διόδωρου του Σικελιώτου, Ε. 11) αναφέρει ότι «όταν στην εποχή του Μαρδονίου τα παιδιά του Θράκα βασιλιά των Βισαλτών εξεστράτευσαν με τους Πέρσες κατά των Ελλήνων, ο πατέρας τους βασιλιάς θεώρησε την πράξη τους προσβολή για την συγγένεια που είχαν οι Θράκες με τους Έλληνες και μετά την επιστροφή τους, τύφλωσε και τα έξι παιδιά του...».

Επομένως, η έρευνα για τις θρακοελληνικές σχέσεις δεν πρέπει να έχει ως αφετηρία τον 8ο αι. π.Χ. (ελληνικοί αποικισμοί) αλλά αιώτερες περιόδους που ανήκουν στον χώρο ευθύνης της προϊστορίας.⁴

Με την έναρξη των αποικισμών ιδρύονται οι πρώτες ελληνικές αποικίες στα παράλια της Θράκης από κατοίκους των νησιών του ανατολικού Αιγαίου και των παραλίων της Μικράς Ασίας οπότε και αρχίζει βαθμιαία, κάτω από ποικιλία

⁴ Ζαγκλή Δ. Αρχαία ιστορία της Θράκης, αρχείο Θράκης, τομ. 38^{ος}, σ.32-35

συνθηκών και ιδιαιτεροτήτων, η επιμιξία Θρακών και Ελλήνων. Θα ακολουθήσει η ακμή του ελληνικού πολιτισμού, η ελληνιστική περίοδος, η κατάκτηση της περιοχής από τους Ρωμαίους και στην συνέχεια η μακρά περίοδος της βυζαντινής αυτοκρατορίας. Ήδη, στην ρωμαϊκή περίοδο ο εξελληνισμός της Θράκης έχει μάλλον ολοκληρωθεί, όπως μαρτυρούν οι ελληνικές επιγραφές που συναντώνται μέχρι τον Δούναβη.

Στην ελληνική σήμερα Θράκη, εκτός από τον χριστιανικό πληθυσμό, κατοικούν και μουσουλμάνοι που απαρτίζουν την πολυφυλετική μουσουλμανική μειονότητα, η οποία εξαιρέθηκε από την ανταλλαγή των πληθυσμών του 1922-23 μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, για να διατηρηθεί ως αντίβαρο και ως εγγύηση για την καλή συμπεριφορά της Τουρκίας έναντι της ελληνικής μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη και τα νησιά του ΒΔ Αιγαίου, Ίμβρο και Τένεδο. Είναι βέβαια γνωστό ότι μετά από εξοντωτικές πιέσεις, το πογκρόμ του 1955, τις απελάσεις και μια ατέλειωτη σειρά κυβερνητικών μέτρων, η ελληνική μειονότητα στην Τουρκία έχει σχεδόν εξαφανισθεί. Τη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης συναπαρτίζουν τουρκοφανεείς μουσουλμάνοι Ρωμά (Αθίγγανοι) και Πομάκοι.

Οι γηγενείς Έλληνες χριστιανοί είναι οι αρχαιότεροι κάτοικοι της περιοχής σε σχέση με όλους τους σύγχρονους γειτονικούς λαούς, οι οποίοι εμφανίστηκαν στο προσκήνιο της θρακικής ιστορίας πολλούς αιώνες μετά την δημιουργία των πρώτων ελληνικών αποικιών στα θρακικά παράλια από τα τέλη του 8ου αιώνα π.Χ. Οι Βούλγαροι εμφανίζονται τον 7ο αι. μ.Χ. ενώ οι οθωμανοί Τούρκοι τον 14ο αι. μ.Χ.

Αξίζει να σημειωθεί ότι μέχρι τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο ζούσαν στην περιοχή λιγοστοί Εβραίοι, η συναγωγή των οποίων σωζόταν ερειπωμένη μέσα στο τείχος της Κομοτηνής μέχρι το 1992.⁵

Παλαιοί κάτοικοι της Θράκης, από την βυζαντινή εποχή, είναι και οι Αρμένιοι, των οποίων ολιγομελείς παροικίες υπάρχουν στην Θράκη, με σημαντικότερη αυτήν της Κομοτηνής.

⁵ Κουρκούλη Χ. Γενική ιστορία της Θράκης, Θρακικά, τομ. 40^{ος}, 65-72

Η ΚΟΜΟΤΗΝΗ

Η Κομοτηνή, η πρωτεύουσα της Θράκης, με πληθυσμό 37.298 (απογραφή 1991) είναι έδρα της διοικητικής περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, της διευρυμένης νομαρχιακής αυτοδιοίκησης Ροδόπης-Έβρου, του νομαρχιακού διαμερίσματος Ροδόπης της επαρχίας Κομοτηνής, έδρα του ομώνυμου δήμου στον οποίο ανήκουν και οι εξής οικισμοί: Υφαντές, Ήφαιστος (Καλκάντζα), Παραδημή, Μεσοχώρι, Μικρό και Μεγάλο Κρανοβούνιο. Είναι σπουδαίο εμπορικό, οικονομικό, πολιτιστικό, διοικητικό κέντρο και προσφέρει όλες τις σύγχρονες ανέσεις που θα έβρισκε κάποιος σε οποιαδήποτε άλλη επαρχιακή πόλη. Είναι επίσης έδρα της Μητρόπολης Μαρώνειας και Κομοτηνής, του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, του Εφετείου Θράκης, διανομαρχιακών δημόσιων υπηρεσιών, οργανισμών, τραπεζών, επιχειρήσεων κτλ.

Η πόλη, χτισμένη σε υψόμετρο 32-38 μ., είναι επίπεδη με εξαίρεση τις βόρειες συνοικίες της (Αγίας Βαρβάρας) απ' όπου αρχίζουν ομαλά υψώματα για να καταλήξουν στα νότια κράσπεδα της οροσειράς της Ροδόπης. Η ρυμοτομία είναι ακανόνιστη και δαιδαλώδης κυρίως στην παλιά πόλη, σε αντίθεση με τις προσφυγικές συνοικίες και τον οικισμό Νέα Μοσυνούπολη.

Αξιόλογη τουριστική κίνηση δεν υπάρχει, αν και η Κομοτηνή αποτελεί από τα πανάρχαια χρόνια σημείο διέλευσης για την Ανατολή και αντίστροφα.

Παλαιότερα διέρρευε την πόλη ο χειμάρρος Μπουκλουτζιάς, οι πλημμύρες του οποίου προκαλούσαν σημαντικές ζημιές. Το έτος 1960 μετά από μία καταστροφική πλημμύρα έγινε η εκτροπή του χειμάρρου και ακολούθησε το 1970 η επικάλυψη της κοίτης του, πάνω στην οποία διαμορφώθηκε μακρά λεωφόρος, που φέρει διαδοχικά τα ονόματα (με αρχή την είσοδο Ξάνθης), Υψηλάντου, Δημοκρίτου, Ορφέως και Δημοκρατίας.⁶

⁶ Ρωσσίδη Α. Κομοτηνή- σύντομη ιστορία της πόλης, τομ. 3^{ος}, Κομοτηνή, 1982, Μ.Ο.Κ. σ. 219-220

Αποψη του κέντρου της Κομοτηνής

Μαζί με την κοίτη του Μπουκλουτζά, όμως, θάφτηκε και το παρελθόν της πόλης, η οποία ακολουθώντας το ρεύμα του «εξευρωπαϊσμού» απέβαλε όλα τα παραδοσιακά της στοιχεία και ιδιαίτερα τις ανατολίτικες επιρροές. Μαζί με τα λιθόστρωτα δρομάκια χάνεται οριστικά και η ανάμνηση της άλλης Κομοτηνής, της άγνωστης στους νεότερους, με την σκεπαστή αγορά, τα παλιά χάνια, τα λουτρά, τα βυρσοδεψεία και τις παραδοσιακές κοινωνικές σχέσεις. Εξαφανίσθηκαν για πάντα οι παραμυθένιοι κήποι που συνάντησε ο περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπί (17ος αι.) και που σώζονταν μέχρι πριν λίγες δεκαετίες.⁷

Η σπουδή για τον κακώς εννοούμενο εκσυγχρονισμό δεν επέτρεψε να εκτιμηθούν τα στοιχεία εκείνα που χαρακτήριζαν την μακραίωνη ιστορία της πόλης.

Παρ' όλα αυτά, σε πείσμα του χρόνου, διατηρήθηκαν απόκρυφες γωνιές-μνήμες των παρωχημένων εποχών αποτυπωμένες σε καφασωτά παράθυρα, ευρύχωρες αυλές και ψηλούς προστατευτικούς τοίχους, σε φορεσιές λησμονημένες και προπάντων σε ανθρώπινα πρόσωπα, ζωντανές μορφές της άλλης Κομοτηνής, χωρίς μέλλον, που αγωνίζεται με πάθος να σωθεί από τον στρόβιλο της εξέλιξης. Η κρυφή γοητεία της θρακικής πρωτεύουσας.

⁷ Μουτσόπουλου Ν. Ιστορική σκιαγραφή της Κομοτηνής, σ.193

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

Απογραφή	1920	1940	1951	1961	1971	1981	1991
1. Πόλη	21.294	31.217	29.734	28.355	28.896	34.051	37.298
2. Δήμος	-	33.244	31.893	31.845	32.219	37.487	40.141

Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Το πρόβλημα της προέλευσης του ονόματος «Κομοτηνή» ταλαιπώρησε αρκετούς ιστορικούς, εγχώριους και μη, οι δε εκδοχές που προτάθηκαν ξεκινούν από τον χώρο της μυθοπλασίας, όπως του Οθωμανού περιηγητή Εβλιγιά Τσελεμπί (δήθεν εγκατάσταση στην περιοχή κάποιου Εβραίου με το κινέζικο όνομα Κουμλού-Τσιν...), διατρέχουν την περίοδο της ελληνικής αρχαιότητας (η Κομοτηνή ήταν κόρη του περίφημου ζωγράφου Παράσσιου) για να καταλήξουν στην βυζαντινή εποχή, όπου ο καθηγητής Στίλπων Κυριακίδης, εντόπισε χρονικά την προέλευση του. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, η οποία θεωρείται η εγκυρότερη από όσες διατυπώθηκαν, το βυζαντινό όνομα Κουμουτζηνά, υποδηλώνει τα κτήματα κάποιου με το επίθετο Κουμούτζης. Αντίστοιχα, έχουμε τα βυζαντινά τοπωνύμια Στεφανηνά, Χουδηνά κ.ά.

Η ονομασία, όπως άλλωστε και η ίδια η πόλη, δοκιμάστηκαν σκληρά στην διάρκεια της οθωμανικής κατάκτησης. Η φθορά άγγιξε και την λέξη Κουμουτζηνά, την οποία οι ορδές των κατακτητών αδυνατούσαν να προφέρουν ορθά και μετά από διαδοχικές αλλοιώσεις κατέληξε στον κακόηχο τύπο Γκιουμουλτζίνε στα οθωμανικά και Γκιουμουλτζίνα στα ελληνικά, με τους οποίους είναι γνωστή σε όλη την διάρκεια της τουρκοκρατίας. Ο κούρδος ιστορικός Κ. Αλή, εξήγησε για πρώτη φορά, με αδιαμφισβήτητο τρόπο τον γλωσσικό μηχανισμό, ο οποίος μετέτρεψε στα οθωμανικά το βυζαντινό τοπωνύμιο Κουμουτζηνά σε Γκιουμουλτζίνε.⁸

Με την απελευθέρωση (1920) η ονομασία αποκαταστάθηκε στη λόγια μορφή της, όπως μας την παρέδωσε ο βυζαντινός ιστορικός Νικηφόρος Γρηγοράς

⁸ Αλή, Κ. Οι παλαιές Οθωμανικές ονομασίες των πόλεων Κομοτηνής και Ξάνθης, εκδ. Θρακική Εταιρεία, Κομοτηνή, 1994, σ. 183-189

και η οποία χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Τα τεκμήρια για την ύπαρξη αρχαίου πολισματος στην θέση της σημερινής Κομοτηνής, οδηγούν στα πρωτοχριστιανικά χρόνια: το φρούριο της (σχετικά φρούριο Κομοτηνής), ο επιτύμβιος βωμός του 4ου αι. μ.Χ., το ελληνιστικής εποχής δωρικό κιονόκρανο και η εικονιστική κεφαλή (πορτραίτο) που χρονολογείται στο τελευταίο τέταρτο του 2ου αι. μ.Χ. Είναι όμως, πολύ πιθανό, και στο σημείο αυτό συγκλίνουν οι απόψεις αρκετών ιστορικών, να προϋπήρχε κάποιος οικισμός, έστω και ατείχιστος, ώστε, εάν σήμερα, ισχυρισθούμε ότι η Κομοτηνή έχει ιστορία δύο χιλιετιών, δεν θα ήμασταν μακριά από την ιστορική αλήθεια.

Η θέση της πάνω στην Εγνατία οδό, η οποία συνέδεε το Δυρράχιο με την Κωνσταντινούπολη, της έδιδε προνόμια —ιδίως οικονομικού χαρακτήρα—, ώστε, σταδιακά, εξελίχτηκε και εμφανίστηκε στον ορίζοντα της τοπικής ιστορίας, στην σκιά βέβαια της γειτονικής της Μαξιμιανούπολης (στα νεότερα χρόνια Μοσυνούπολης), η υπεροχή της οποίας, μέχρι την καταστροφή της από τους Βουλγάρους, ήταν αδιαμφισβήτητη.

Οι επόμενες, χρονικά, μαρτυρίες θα καταγραφούν πολύ αργά, στον 14ο αι. μ.Χ., όταν η ακρωτηριασμένη βυζαντινή αυτοκρατορία, σπαρασσόταν από τις εμφύλιες διαμάχες και τις εχθρικές επιθέσεις στα σύνορα της. Ο ιστορικός και αυτοκράτορας Ιωάννης Στ' ο Καντακουζηνός και ο σύγχρονος του Νικηφόρος Γρηγοράς αναφέρονται, ο μεν πρώτος στο «Κουμουτζηνά πόλισμα», ενώ ο δεύτερος στην πολίχνη με την ονομασία «Κομοτηνά» ή «Κομοτηνή». Η πρώτη μαρτυρία, του έτους 1331 μ.Χ., συνδέεται με το περιστατικό της συνάντησης στην σημερινή εκτεταμένη πεδιάδα —όπου η Μονή Βαθυρρύακος— των στρατευμάτων του αυτοκράτορα Ανδρόνικου Γ' και του ηγεμόνα της Σμύρνης Ομούρ, η οποία είχε αίσια κατάληξη, αφού τα στρατεύματα του δεύτερου, αποχώρησαν χωρίς να πολεμήσουν. Το έτος 1343 μ.Χ. η Κομοτηνή, όπως και οι υπερασπιστές των γειτονικών φρουριών Ασώματος, Παραδημή, Κρανοβούνιο και Στυλάριο προσχωρούν στον Καντακουζηνό για να συμμετάσχουν στον καταστροφικό εμφύλιο

πόλεμο, ο οποίος διήρκεσε έως το 1347 και ουσιαστικά προετοίμασε το έδαφος για την κατάληψη της περιοχής από τους Τούρκους.

Στα 1363, κατά την πιθανότερη σήμερα εκδοχή, ο εξισλαμισμένος Έλληνας άρχοντας, Γαζή Εβρενός Μπέη, στην κατακτητική του πορεία από τα Ύψαλα προς την Θεσσαλονίκη, εισέρχεται στην Κομοτηνή και εγκαθιδρύει την οθωμανική κυριαρχία, η οποία επρόκειτο να διαρκέσει πεντέμισι αιώνες. Όπως μαρτυρεί οθωμανικό κατάστιχο, η διαδικασία αλλαγής του εθνικού χαρακτήρα της πόλης δεν ήταν εύκολη ούτε και σύντομη. Σύμφωνα λοιπόν με το κατάστιχο, στα 1530, δύο σχεδόν αιώνες μετά την κατάκτηση, στην πόλη λειτουργεί μόλις ένα τζαμί και μερικά μεστζίτια. Την ίδια εποχή, στα 1548, ο περιηγητής Pierre Belon, που την επισκέφτηκε μας πληροφορεί ότι κατοικείται από Έλληνες και λίγους Τούρκους. Θα χρειαστεί να ακολουθήσουν στους επόμενους αιώνες μαζικοί εποικισμοί με μουσουλμάνους της Ανατολίας, καθώς και η προσχώρηση των Πομάκων στο Ισλάμ, για να αλλοιωθεί η φυσιογνωμία της Κομοτηνής.⁹

Οι συνθήκες ζωής των χριστιανών, κατά τις διασωθείσες μαρτυρίες, είναι αφόρητες. Ο Τούρκος περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπί, που επισκέπτεται την πόλη στα μέσα του Που αι., ενώ είναι γλαφυρότατος στην περιγραφή της, για τους Έλληνες δεν αναφέρει ούτε και αν υπάρχουν, κάτι, που μόνο έμμεσα συνάγεται!

Σύμφωνα με περιστατικό που κατέγραψε ο Άγγλος περιηγητής Clarke (1801), ο ίδιος και η συνοδεία του λιθοβολήθηκαν στους δρόμους της Κομοτηνής από τον τουρκικό όχλο, αλλά και από τους χριστιανούς, οι οποίοι όφειλαν να συμμερίζονται τις ορέξεις των δυναστών τους. Όταν δε, εισήλθε στο κατάστημα ενός Έλληνα αργυροχόου, αυτός προς δημιουργία εντυπώσεων, ύψωσε την φωνή του και τους απέπεμψε με άσχημο τρόπο. Ψιθυρίζοντας, όμως, τους είπε ότι θα μπορούσαν να συναντηθούν στο χάνι ... Τα δύο περιστατικά δίνουν μια αμυδρή και στιγμιαία μόνο εικόνα του ψυχολογικού κλίματος, μέσα στο οποίο ζούσαν οι Έλληνες.

Αλλά, στην διάρκεια του 19ου αι. σημαντικές εξελίξεις, όπως η ελληνική επανάσταση, οι μεταρρυθμίσεις του Χάττι Χουμαγιούν και η προοδευτική εξασθένιση της οθωμανικής παντοδυναμίας, δίνουν περιθώριο προόδου στα

⁹ Κυριακίδη Σ. Περί την ιστορία της Θράκης- ο ελληνισμός των Θρακών στις πόλεις Ξάνθη και Κομοτηνή, Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών, Ι.Μ.Χ.Α. Θεσ/νίκη, 1960, σ. 49-55

υπόδουλα έθνη. Στο τελευταίο τέταρτο του αιώνα και στις αρχές του 20ου αι. η ελληνική αστική κοινότητα της Κομοτηνής κατέχει τα σκήπτρα του εισαγωγικού και εξαγωγικού εμπορίου, που διενεργείται πλέον μέσω του σιδηροδρόμου. Τα άφθονα προϊόντα της πεδιάδας (καπνός, σιτηρά κ.ά.) διακινούνται από Έλληνες εμπόρους, οι οποίοι πλουτίζουν σύντομα και αγοράζουν μεγάλα αγροκτήματα (τσιφλίκια), που συναπαρτίζουν εκτάσεις χιλιάδων στρεμμάτων και σημαντικό ποσοστό της συνολικής τότε καλλιεργήσιμης γης. Χτίζουν τους πρώτους ατμόμυλους, το αλεύρι των οποίων καλύπτει τις ανάγκες της περιοχής. Όμορφα αρχοντικά, —ορισμένα σώζονται ως σήμερα— ιδιοκτησίες πλουσίων της πόλης, δίνουν το μέτρο της οικονομικής προόδου.

Αν και ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος (1877-78) προκαλεί την μαζική εγκατάσταση δεκάδων χιλιάδων μουσουλμάνων προσφύγων (τότε ιδρύονται νέες συνοικίες), εν τούτοις η πρόοδος των χριστιανών δεν αναχαιτίζεται.

Στον πνευματικό τομέα έχουν επίσης να επιδείξουν θεαματικά αποτελέσματα. Στα 1885 λειτουργεί ο σύλλογος «ΟΜΟΝΟΙΑ» στους κόλπους του οποίου νέοι της Κομοτηνής δίνουν θεατρικές παραστάσεις και συναυλίες, ενώ παράλληλα, πολυποίκιλη δραστηριότητα ασκεί και η Αδελφότης Κυριών. Στην πόλη κυκλοφορούν αδιάλειπτα όλες οι ελληνικές εφημερίδες της Κωνσταντινούπολης. Μεγάλοι ευεργέτες φροντίζουν με δωρεές τους, για την εύρυθμη λειτουργία των σχολείων.

Οι φιλομαθέστεροι μαθητές συνέχιζαν τις σπουδές τους στα εκπαιδευτήρια της Αδριανούπολης και στην συνέχεια στα πανεπιστήμια της Ευρώπης. Ενδεικτικό της πνευματικής κίνησης, είναι το γεγονός ότι από την Κομοτηνή καταγόταν μια από τις πρώτες γυναίκες γιατρούς της Θράκης (μόνο στην Αδριανούπολη υπήρχε προηγούμενο). Πρόκειται για την Βικτωρία Μαργαριτοπούλου.

Την κατάσταση καταγράφει ο διεθνής εμπορικός οδηγός *Annuaire de commerce Didot-Rottin* του 1912, σύμφωνα με τον οποίο στην Κομοτηνή υπάρχουν 33 Έλληνες επιστήμονες, τραπεζίτες και έμποροι, 6 Αρμένιοι, 4 Ιουδαίοι, 3 Οθωμανοί και κανείς Βούλγαρος.

Στην δεκαετία του 1910, η μακρόχρονη βουλγαρική κατοχή και το σχέδιο για τον πλήρη εκβουλγαρισμό της περιοχής, είχαν καταστρεπτικές συνέπειες στους χριστιανούς αλλά και στους μουσουλμάνους της Θράκης. Κατά την έκφραση της

εποχής, η Θράκη μετετράπη σε απέραντη «κοιλιάδα κλαύθμωνος».

Το σύντομο χρονικό των γεγονότων αρχίζει με τον Α' Βαλκανικό πόλεμο (1912-13), την ήττα της Τουρκίας και την κατάληψη της Κομοτηνής από τα βουλγαρικά στρατεύματα. Οι υπερβολικές αξιώσεις της Βουλγαρίας σε βάρος των συμμάχων της οδηγούν στον Β' Βαλκανικό πόλεμο και την συντριβή της από τα ελληνικά και σερβικά στρατεύματα. Στις 14 Ιουλίου του 1913, εισέρχεται στην πόλη, μέσα σε ατμόσφαιρα ξέφρενου ενθουσιασμού, ο ελληνικός στρατός και στο Διοικητήριο της (σημερινό δικαστικό μέγαρο) κυματίζει η ιστορική σημαία της πόλης την οποία κατασκεύασαν την προηγούμενη νύχτα οι γυναίκες της Κομοτηνής. Η συνθήκη του Βουκουρεστίου (28 Ιουλίου 1913) επιδικάζει την περιοχή στην ηττημένη Βουλγαρία και την αρχική χαρά των κατοίκων της διαδέχεται η απόγνωση. Παρά τις απεγνωσμένες εκκλήσεις των Θρακών για την ανάληψη στρατιωτικής δράσης, η ελληνική κυβέρνηση επιμένει στον σεβασμό της συνθήκης. Ενώπιον του κινδύνου της επιστροφής του βουλγαρικού στρατού, οι χριστιανοί και οι μουσουλμάνοι ενωμένοι, ιδρύουν για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας την βραχύβια Δημοκρατία της Γκιουμουλτζίνας, με πρωτεύουσα την Κομοτηνή. Η βουλγαρο-τουρκική συνθήκη της Κωνσταντινούπολης στις 16 Σεπτεμβρίου 1913, αίρει και τα τελευταία εμπόδια για την στρατιωτική κατάληψη της περιοχής. Τον Οκτώβριο τα βουλγαρικά στρατεύματα εισέρχονται στην πόλη. Άλλοι κάτοικοι θα εκτοπισθούν στο εσωτερικό της Βουλγαρίας, άλλοι θα φυλακιστούν και άλλοι θα καταφέρουν να διαφύγουν στις πόλεις της ελεύθερης Ελλάδας, όπου περιπλανιόντουσαν πένητες και αβοήθητοι.¹⁰

Στις 14 Μαΐου 1920, μετά από την έκρηξη του Α' Παγκόσμιου πολέμου, την ήττα των δυνάμεων του λεγομένου Άξονα και την κατάληψη της Θράκης από τα διασυμμαχικά στρατεύματα, το νοτιοδυτικό τμήμα της Μεγάλης Θράκης ενσωματώνεται στην Ελλάδα. Επαληθεύθηκε έτσι η ιστορική φράση-προφητεία, που χάραξε με την άκρη της λόγχης του ο ανθυπολοχαγός Κώστας Λαγουμιτζάκης σε τοίχο του τότε Διοικητηρίου, όταν τα ελληνικά στρατεύματα αποχωρούσαν στις αρχές Αυγούστου 1913:

ΠΑΛΙΝ ΜΕ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕ
ΚΑΙΡΟΥΣ ΠΑΛΙ ΔΙΚΙΑ ΜΑΣ ΘΑ 'ΝΑΙ

¹⁰ Βακαλόπουλου Κ. Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού- Θράκη, σ. 36-39

ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ

ΤΟ ΦΡΟΥΡΙΟ

Το μεγαλύτερο και αρχαιότερο μνημείο της πόλης. Χτίστηκε περί τον 4ο αι. μ.Χ. για λόγους οικονομικο-στρατιωτικούς μια και από εδώ περνούσε η Εγνατία οδός. Με την πάροδο των αιώνων και την καταστροφή των γειτονικών οικισμών, χάρη στην προστασία που προσέφερε, έγινε πόλος έλξης για τους πληθυσμούς της περιοχής.

Εκτενείς μαρτυρίες για την ιστορία του δεν έχουμε. Ο καθηγητής Στ. Κυριακίδης βεβαίωσε ότι στα μαθητικά του χρόνια διάβασε εντοιχισμένη επιγραφή, σε κάποιο πύργο, που έγραφε *Θεοδοσίου κτίσμα*.¹¹

Άποψη του φρουρίου Κομοτηνής.

Είναι χτισμένο με λίθους και ισχυρά κεραμοκονία. Οριζόντιες στρώσεις τεσσάρων βησάλων ενισχύουν την συνοχή του. Η πρώτη απέχει από το σημερινό έδαφος περίπου 1 μ., ενώ η επόμενη επαναλαμβάνεται μετά 2 μ. Είχε συνολικά δεκαέξι πύργους, από τους οποίους οι δώδεκα ήταν ορθογωνικοί και οι τέσσερις κυκλικοί στις γωνίες του. Το ύψος του έφτανε στα 9,60 μ. Είχε δύο κύριες εισόδους

¹¹ Τρεμόπουλου Κ. Η Κομοτηνή και οι αρχαιότητες της περιοχής της. Κομοτηνή, 1966. Μ.Ο.Κ.σ.15-16

στην ΝΔ και την ΝΑ πλευρά, ενώ υπήρχαν και δύο μικρότερες.

Δυστυχώς το φρούριο δεν διατηρήθηκε ακέραιο, αλλά έχει καταστραφεί από το 1910 και εξής σε αρκετά σημεία του. Μέσα στα όρια του, στο βορειοδυτικό άκρο, είναι χτισμένο το Μητροπολιτικό Μέγαρο σε βυζαντινό ρυθμό.

Ο ΝΑΟΣ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Βρίσκεται στο εσωτερικό του φρουρίου στην ανατολική του πλευρά. Είναι τετράκλιτος με νάρθηκα, ξυλόστεγος και το δάπεδο του βρίσκεται σε χαμηλότερο επίπεδο από αυτό του γύρω χώρου. Χτίστηκε την εποχή της τουρκοκρατίας (1800) πάνω στα θεμέλια βυζαντινού ναού, για τον οποίο έχουμε αναφορά στα 1548 από τον περιηγητή Pierre Belon. Ο ναός στην σημερινή του μορφή είναι αναστηλωμένος και έχει κηρυχθεί ιστορικό διατηρητέο μνημείο.¹²

Μητροπολιτικός ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου Κομοτηνής. Κτίσμα των αρχών του 19^{ου} αιώνα, πρόσφατα αναστηλωμένο.

Σημαντική από καλλιτεχνική και ιστορική άποψη είναι η θαυματοργή εικόνα της Παναγίας, που μπορεί να χρονολογηθεί μεταξύ 15ου και 16ου αιώνα.

Το περίτεχνο τέμπλο με το δαντελωτό διάκοσμο ακολουθεί την ηπειρώτικη σχολή. Ακόμη αξιόλογα έργα των αρχών του 19ου αι. αποτελούν ο δεσποτικός θρόνος και ο άμβωνας.

¹² Τριάρχη Φ. Ο νομός Ροδόπης χθές και σήμερα, Αρχείο Θράκης, τομ. 39^{ος}, 1976, σ. 155

ΤΟ ΠΤΩΧΟΚΟΜΕΙΟ (ΙΜΑΡΕΤ)

Αξιόλογο κτίσμα με ιστορική και αρχιτεκτονική αξία, που βρίσκεται στα δυτικά της οδού Φιλικής Εταιρείας. Σύμφωνα με παλιά τοπική παράδοση στο σημείο αυτό υπήρχε ναός της Αγίας Σοφίας, που πιθανότατα ταυτίζεται με μετόχι της Σιμωνόπετρας του Αγίου Όρους, το οποίο μνημονεύεται στο χρυσόβουλο του Σέρβου ηγεμόνα Ιωάννη Ούγγλεση (1370).

Βυζαντινό μνημείο στην Κομοτηνή (Πτωχοκομείο).

Φαίνεται ότι τμήματα του ναού ενσωματώθηκαν στο κτίσμα του Ιμαρέτ (Πτωχοκομείο) που ίδρυσε στην Κομοτηνή ο πορθητής της, εξισλαμισμένος χριστιανός, Γαζή Εβρενός Μπέη (1363).¹³ Μάλλον πρόκειται για έργο Ελλήνων χτιστών. Η λειτουργία του Ιμαρέτ συνεχίστηκε μέχρι το 1913. Σήμερα ανήκει στην Ιερά Μητρόπολη Μαρώνας και Κομοτηνής με μέριμνα της οποίας εκτελούνται από το 1992 εργασίες αναστύλωσης, ανάδειξης και αξιοποίησης του μνημείου, καθώς και διαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου. Μετά την ολοκλήρωσή τους θα στεγασθεί σ' αυτό το Εκκλησιαστικό Μουσείο.

¹³ Τρεμόπουλου Κ. Η Κομοτηνή και οι αρχαιότητες της περιοχής της. Κομοτηνή, 1966, Μ.Ο.Κ. σ.18-19

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΣΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΝΕΣΤΟΡΟΣ ΤΣΑΝΑΚΛΗ

Επιβλητικό οικοδόμημα της τελευταίας περιόδου του εκλεκτικισμού στην οδό Δημοκρίτου 17, που ανεγέρθηκε για να χρησιμεύσει ως εκπαιδευτήριο με δαπάνες του απόδημου Κομοτηναίου ευεργέτη Νέστορα Τσανακλή.

Η Ελληνική Αστική Σχολή Ν. Τσανακλή.

Ο ίδιος έστελνε, κάθε χρόνο, από την Αίγυπτο 200 χρυσές λίρες για την μισθοδοσία των δασκάλων της ελληνικής κοινότητας στα δύσκολα χρόνια του οθωμανικού ζυγού.¹⁴ Στην Τσανάκλειο στεγαζόταν η Γενική Διοίκηση Θράκης (1922-1954) και η Νομαρχία Ροδόπης (1954-1972). Σήμερα στεγάζει την Πρυτανεία του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

ΤΑ ΑΡΧΟΝΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Τα παλιά αρχοντικά της Κομοτηνής αποτελούν αδιάψευστο μάρτυρα της οικονομικής και πνευματικής ανάπτυξης των Ελλήνων της πόλης κατά την τελευταία περίοδο της Τουρκοκρατίας. Ανάλογα με την αρχιτεκτονική τους μορφή

¹⁴ Μαρκίδου Μ. Η παιδεία στην Κομοτηνή, τομ. 4^{ος} Κομοτηνή, 1983, Μ.Ο.Κ. σ. 298

χωρίζονται σε δύο ομάδες. Στην πρώτη περιλαμβάνονται όσα ακολουθούν την τοπική λαϊκή αρχιτεκτονική¹⁵ και είναι τα παλαιότερα και στην δεύτερη όσα ακολουθούν ευρωπαϊκούς αρχιτεκτονικούς ρυθμούς (μπαρόκ, νεοκλασικά) που είναι τα νεότερα.

Κομοτηνή. Νεοκλασικά αρχοντικά στην οδό Ν. Τσανακλή.

Χτίστηκαν από τα μέσα του 19ου μέχρι τις αρχές του 20ου αι. Μεταξύ αυτών που απέμειναν ξεχωρίζουν του εμπόρου Πεΐδη, ανακαινισμένο στεγάζει το Λαογραφικό Μουσείο του Μορφωτικού Ομίλου Κομοτηνής στην οδό Αγίου Γεωργίου 13, ενώ λίγο παραπέρα στην ίδια οδό και πλευρά, απέναντι από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου σώζεται το αρχοντικό Ζ. Α. Τσανακλή, χτισμένο το 1891, το οποίο παραχωρήθηκε από το Δήμο Κομοτηνής στον Σύλλογο Σαρακατσάνων. Στην οδό Γ. Κονδύλη, αριθ. 64, σώζεται το νεοκλασικού τύπου αρχοντικό του αλευροβιομήχανου Ζαφείρη Στάλιου, χτισμένο το 1900. Χαρακτηρίζεται από τους ειδικούς σαν ένα από τα πιο όμορφα αρχοντικά της Θράκης. Η Δημοτική Βιβλιοθήκη στεγάζεται στο ανακαινισμένο αρχοντικό του Ηπειρώτη εμπόρου Μαλλιοπούλου (αργότερα ιδιοκτησία Ταμαρέση), το οποίο χτίστηκε στα 1910, ενώ την περιοχή απέναντι από το Β' Γυμνάσιο (οδός Χ'Κωνσταντή Ζωΐδη, αριθ. 7) την κοσμεί με την παρουσία του το επίσης ανακαινισμένο αρχοντικό Ζωγράφου (αργότερα Μαρέ).

¹⁵ Κίζη Γ. Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική- Θράκη, Αθήνα, 1990, Μέλισσα, σ. 17-18

Αξιόλογα αρχοντικά διατάσσονται και στις οδούς Αθ. Διάκου, Πατριάρχου Ιωακείμ Γ, Δημοκρίτου, Ανδρ. Δημητρίου, Μιχ. Καραολή, Ύδρας, Βενιζέλου και σε άλλα σημεία της πόλης.

Δύο μοναδικές για την Κομοτηνή κρήνες του 1889, με επιγραφές σκαλισμένες σε μάρμαρο, τονίζουν την παρουσία τους στην οδό Αθ. Διάκου, στο ύψος των αριθ. 12 και 5 (πάροδος). Χτίστηκαν με δαπάνες φιλοπάτριδων Κομοτηναίων.

Ο ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ

Ο Δημοτικός Κήπος βρίσκεται πίσω από το κεντρικό ηρώο της πόλης και καλύπτει έκταση 21 στρεμμάτων. Είναι από τους ωραιότερους της Βόρειας Ελλάδας, με υψηλόκορμα δέντρα και όμορφα λουλούδια. Τους καλοκαιρινούς μήνες λειτουργεί αναψυκτήριο, ενώ πίδακες με πολύχρωμα νερά δημιουργούν τις νυχτερινές ώρες ένα υπέροχο θέαμα. Το περίπτερο με τα πλατάνια, τα ζαρκαδία, τους σκίουρους, τους λαγούς και τα καλλωπιστικά πτηνά συμπληρώνουν την ομορφιά του άλσους.

Το καταπράσινο πάρκο της Κομοτηνής.

Στο νότιο άκρο του Δημοτικού Κήπου θα συναντήσουμε το παρεκκλήσι της πολιούχου της πόλης Αγίας Παρασκευής. Είναι χτισμένο κοντά στα θεμέλια ομώνυμου βυζαντινού ναού, τον οποίο γκρέμισαν οι Τούρκοι όταν μετέτρεψαν την περιοχή σε μουσουλμανικά νεκροταφεία. Στο σημείο όπου βρισκόταν ο βυζαντινός ναός έγινε από τον Μ. Ο.Κ. συμβολική αναστύλωση με την τοποθέτηση ενός κίονα που διασώθηκε από την καταστροφή.

Στον χώρο του παλαιού σκουπιδότοπου (ΒΑ έξοδος Κομοτηνής), στον επαρχιακό δρόμο προς Καρυδιά, κατασκευάζεται το νέο άλσος του δήμου Κομοτηνής σε έκταση 200 στρεμμάτων. Θα περιλαμβάνει χώρους πρασίνου, ζωολογικό κήπο σε έκταση 50 στρεμμάτων, τεχνητή λίμνη, δύο τεχνητούς καταρράκτες, παιδικό σιδηρόδρομο που θα διασχίζει όλο το άλσος, εγκαταστάσεις αναψυχής κ.ά. Θα είναι το μεγαλύτερο και καλύτερα οργανωμένο άλσος-πάρκο της Βόρειας Ελλάδας.

Ο ΠΥΡΓΟΣ ΤΟΥ ΩΡΟΛΟΓΙΟΥ - ΤΟ ΓΕΝΙ ΤΖΑΜΙ - Η ΑΓΟΡΑ

Στο κέντρο της πόλης δεσπόζει ο Πύργος του Ωρολογίου που χτίστηκε στα 1884, την εποχή του σουλτάνου Αμπντούλ Χαμίτ. Στην δεκαετία του 1950 έγιναν αρχιτεκτονικές επεμβάσεις και πήρε την σημερινή του μορφή. Πίσω από τον πύργο υψώνεται ο μιναρές του τεμένους Γενί Τζαμί, από τον εξώστη του οποίου ο μουεζίνης καλεί τους πιστούς του Ισλάμ στην προσευχή. Στο προαύλιο του στεγάζεται η θρησκευτική αρχή των μουσουλμάνων της Ροδόπης, η Μουφτεία Κομοτηνής. Το εσωτερικό του Γενί Τζαμί είναι ανοιχτό για τους επισκέπτες, αρκεί να τηρήσουν ορισμένους τυπικούς κανόνες, όπως το βγάλσιμο των παπουτσιών κ.ά.

Ο Πύργος του Ωρολογίου και το Γενί Τζαμί.

Στην ΝΔ πλευρά του συγκροτήματος πύργου-τεμένους βρίσκεται η πεζοδρομημένη εμπορική οδός του Ερμή, ενώ στην ΒΑ πλευρά, στην παραδοσιακή πλατεία του Ηφαίστου, είναι συνωστισμένα τα εργαστήρια του λευκοσιδήρου, τα γνωστά τενεκετζίδικα, που δίνουν ένα μοναδικό χρώμα στην αγορά της πόλης που απλώνεται τριγύρω. Παραδοσιακά προϊόντα που χαρακτηρίζουν την Κομοτηνή είναι το γλυκύτατο σουτζούκ λουκούμ, τα γλυκά ταψιού (σιροπιαστά), ο γευστικός χαλβάς, τα νόστιμα στραγάλια και τα όμορφα κεντήματα (τσεβρέδες). Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα παλαιοπωλεία της με τις πολλές αντίκες που διαθέτουν.

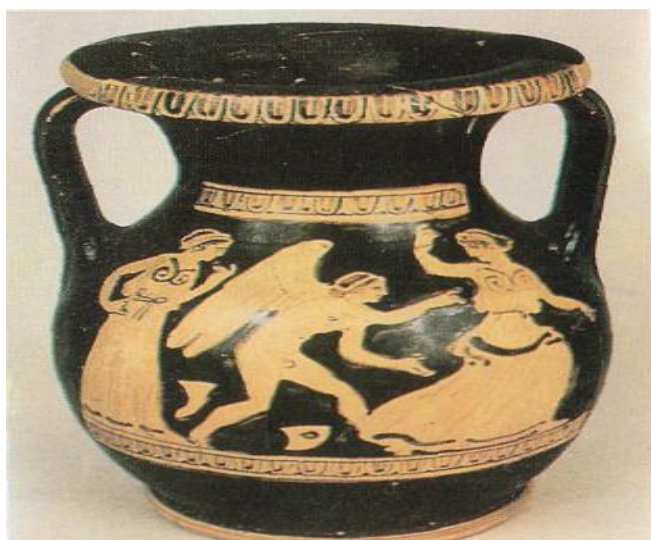
Η ΛΑΪΚΗ ΑΓΟΡΑ (ΤΟ ΠΑΖΑΡΙ)

Γίνεται κάθε Τρίτη απ' την εποχή της τουρκοκρατίας. Σήμερα θα την συναντήσουμε στον χώρο της Λέσχης Αξιωματικών, μεταξύ των οδών Αγκιάλου και Δημοκρατίας. Το ανθρώπινο πλήθος που γλαφυρότατα ο περιηγητής του Που αι. περιέγραψε ως «ζώσα εικόνα απέραντου ωκεανού ανθρωπίνου γένους», τα προϊόντα της εύφορης πεδιάδας της Κομοτηνής και οι ανάκατες γλώσσες τωνπραματευτάδων, από τα ρωμανές (γύφτικα) έως τα πομάκικα και από τα ελληνικά

έως τα τούρκικα, αντικατοπτρίζουν την ιδιαίτερη πολιτισμική φυσιογνωμία της πόλης, την αρμονική συνύπαρξη της Ανατολής με την Δύση. Μία, έστω και σύντομη επίσκεψη, θα αποκαλύψει σίγουρα στον επισκέπτη, την πανελλήνια μοναδικότητα της περιοχής.

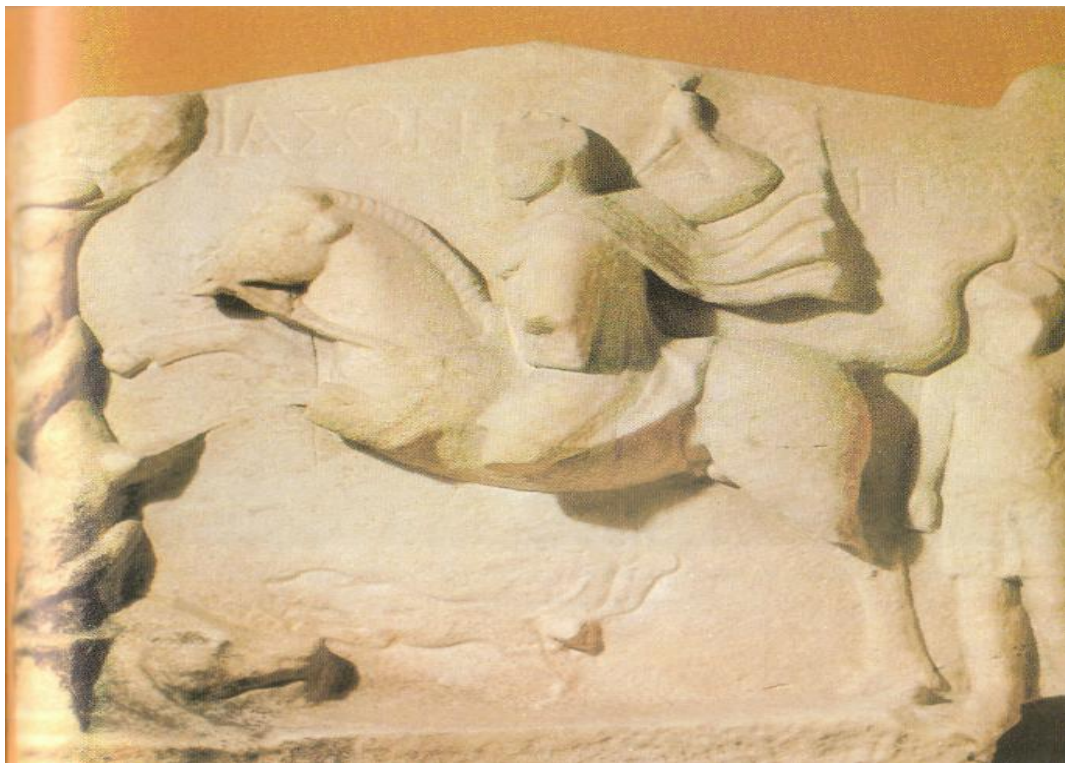
ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Βρίσκεται στην συμβολή των οδών Αλ. Συμεωνίδη και Βύρωνος, απέναντι από το μικρό άλσος με το παλιό ηρώο. Είναι ανοιχτό καθημερινά από τις 9.00 π.μ. - 17.00 μ.μ. Λειτουργεί στο κτίριο αυτό από το 1976 και στεγάζει την ΙΘ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. Ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να θαυμάσει έργα τέχνης, εργαλεία και σκεύη καθημερινής χρήσης, όπλα κ.ά., αντικείμενα από όλο τον χώρο της Θράκης και από την προϊστορική περίοδο μέχρι τα βυζαντινά χρόνια. Ένας τεράστιος χάρτης, αναρτημένος μέσα στο μουσείο, απέναντι ακριβώς από την είσοδο, δίδει τις πρώτες πληροφορίες για τους αρχαιολογικούς χώρους της περιοχής. Επίσης, κείμενα, φωτογραφίες και σχέδια που συνοδεύουν τα εκθέματα, ενημερώνουν για τα αντικείμενα που εκτίθενται, την χρονολόγηση, την σημασία τους κτλ.

Αρχαιολογικό Μουσείο Κομοτηνής. Ερυθρόμορφη πελίκη κλασικής εποχής.

Σημαντικά ευρήματα, από την *Παραδημή* (πρόχους με αμφικωνικό σώμα, ψηλό λαιμό και μία λαβή, 4000 π.Χ.), την *Ξυλαγανή* (επιτύμβια στήλη, με τον νεκρό εικονιζόμενο όρθιο με κοντό χιτώνα και χλαμύδα να αποχαιρετά τον κόσμο των ζωντανών, 450-400 π.Χ.), την *Στρώμη* (ερυθρόμορφη πελίκη με παραστάσεις, στην μία όψη με απολλώνιο θέμα και στην άλλη με διονυσιακό, 440 π.Χ.), την *Μέση* (επιτύμβιο ανάγλυφο, ίσως από την Δίκαια, 4ος αι. π.Χ.), την *Γαλήνη* (αναθηματικό ανάγλυφο του Θράκα ιππέα —από το 1992 αποτελεί το έμβλημα της Κομοτηνής—, που εικονίζεται με δόρυ στο δεξί χέρι και αριστερά δέντρο με τυλιγμένο φίδι και κάτω βωμός, αγριόχοιρος και σκύλος, 1ος αι. π.Χ.), την *Μαρόνεια* (πήλινο προσωπείο Διονύσου, που εικονίζεται γενειοφόρος με στεφάνι από φύλλα και καρπούς, 4ος αι. π.Χ.), τα *Άβδηρα* (σαρκοφάγος με παραστάσεις, 500 π.Χ.) είναι μερικοί μόνο από τους θρακικούς θησαυρούς που φυλάσσονται στο μουσείο.¹⁶

Αρχαιολογικό Μουσείο Κομοτηνής. Αναθηματικό ανάγλυφο Θράκα ιππέα από την Γαλήνη (1^{ος} αιώνας π.Χ.).

Εντυπωσιακή είναι η ολόχρυση προτομή (24 καράτια, 950 γραμ.) μάλλον

¹⁶ Μπακιτζή Χ. Θράκη, 1989, σ.37-39

του αυτοκράτορα Σεπτίμου Σεβήρου (193-211 μ.Χ.), που βρέθηκε στην Πλωτινούπολη και εκτίθεται σε περίοπτη θέση. Επίσης η αμφίγλυφη επιτύμβια στήλη (Αρχαιολογικού Μουσείου Αθηνών 40 - Κομοτηνής) όπου στην κύρια όψη εικονίζεται ο νεκρός και στην πίσω ο δούλος με τον κυνηγετικό σκύλο (500 π.Χ.). Το πάνω μέρος της στήλης εκτίθεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας, ενώ αυτό που υπάρχει στην Κομοτηνή είναι αντίγραφο.

Στο προαύλιο του Μουσείου έχουν τοποθετηθεί επιτύμβια, κιονόκρανα, μαρμάρινη σαρκοφάγος και ταφικό μνημείο από την Στρώμη.

ΤΟ ΙΔΡΥΜΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ζ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Το ίδρυμα και το κτίριο που το στεγάζει είναι προσφορά του ευεργέτη της πόλης Νικολάου Ζ. Παπανικολάου.

Φέρει την ονομασία «Ίδρυμα οικογενείας Νικολάου Ζ. Παπανικολάου, συμβολαιογράφου Κομοτηνής - Βυζαντινό Μουσείο, Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών», συστάθηκε το 1988, ενώ το μουσείο εγκαινιάστηκε στις 3 Μαρτίου του 1991. Το κτίριο που στεγάζει το ίδρυμα, παραπλεύρως του νομαρχιακού μεγάρου, αποτελείται από ημιυπόγειο και δύο ορόφους.

Ίδρυμα Παπανικολάου.

Στον δεύτερο όροφο, με εμβαδά 886 τ.μ., στεγάζεται το μουσείο με σπάνια εκθέματα, όπως χειρόγραφα σε πάπυρο ή περγαμινή, κεραμικά, καθώς και εκθέματα των πρώτων μεταβυζαντινών χρόνων, μέσα σε μια εντυπωσιακή διάταξη 120 μεγάλων υάλινων προθηκών. Η επίσκεψη στο Μουσείο είναι δυνατή μετά από συνεννόηση με τον υπεύθυνο.

Στον πρώτο όροφο βρίσκεται το αμφιθέατρο, 420 θέσεων, με επικλινείς βαθμίδες σε σχήμα πετάλου. Στο ημιυπόγειο λειτουργεί αίθουσα καλλιτεχνικών εκθέσεων και υπάρχουν χώροι για την μελλοντική εγκατάσταση βιβλιοθήκης και αναγνωστηρίου, καθώς και εργαστηρίων αιογραφίας και ξυλογλυπτικής που προβλέπεται να ιδρυθούν.

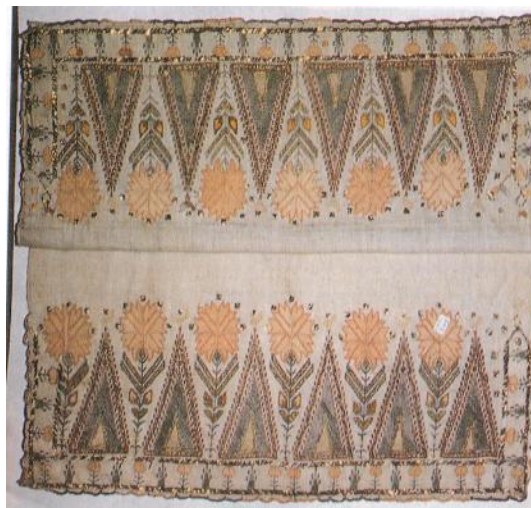
ΤΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Ανήκει στον Μορφωτικό Όμιλο Κομοτηνής και λειτουργεί από το 1962. Από το 1989 στεγάζεται στο αρχοντικό Πεΐδη που είναι χαρακτηριστικό δείγμα τοπικής λαϊκής αρχιτεκτονικής και αναστηλώθηκε υποδειγματικά. Μέσα από τα εκθέματα του αναβλύζει η ζωντάνια και η ομορφιά της θρακιώτικης τέχνης των πόλεων και της υπαίθρου. Τα αντικείμενα της πλούσιας συλλογής του απλώνονται στους δύο ορόφους, το υπόγειο και το υπόστεγο της αυλής. Οι παραδοσιακές φορεσιές, τα κεντήματα, τα κομψοτεχνήματα από χαλκό, ξύλο, πηλό και ασήμι, τα γεωργικά εργαλεία, τα σύνεργα της τέχνης παραδοσιακών επαγγελμάτων, τα είδη οικιακής χρήσης που συγκεντρώθηκαν με πολλή προσοχή, δίνουν ανάγλυφα την εικόνα της παραδοσιακής ελληνικής Θράκης. Πολλά από αυτά όμως προέρχονται και από την Ανατολική και Βόρεια Θράκη καθώς και από τις αλησμόνητες περιοχές της Μ. Ασίας. Ξεχωριστή θέση κατέχουν τα προσωπικά κειμήλια του Αρχιεπισκόπου Αθηνών Χρυσάνθου του από Τραπεζούντος (γεννήθηκε στην Κομοτηνή), εικόνα μεγάλων διαστάσεων του 18ου αι. με απεικόνιση του Χριστού, της Παναγίας, της Αγίας Άννας και Προφητών, καθώς και ασημένια λειψανοθήκη άριστης τέχνης. Λειτουργεί καθημερινά (εκτός των αργιών) από τις 10 π.μ. - 1 μ.μ.,

οδός Αγ. Γεωργίου 13. Οι εγκαταστάσεις του Μουσείου θα επεκταθούν στο όμοιας αρχιτεκτονικής μορφής αρχοντικό της οικογένειας Ψαρρά, που βρίσκεται ακριβώς απέναντι, μόλις ολοκληρωθούν οι εργασίες αποκαταστάσεως που εκτελούνται.

Από το Λαογραφικό Μουσείο του Μορφωτικού Ομίλου Κομοτηνής
Α. Θρακιώτικη ζώνη. Β. Ασημένια πόρπη.

Θρακιώτικος τσεβρές του Λαογραφικού Μουσείου Κομοτηνής.

ΤΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Προσωρινά στεγάζεται σε οίκημα της οδού Μητρ. Ανθίμου, δίπλα στον ναό της Αγίας Σοφίας. Περιέχει αξιόλογα αντικείμενα, εκκλησιαστικής κυρίως προέλευσης, όπως παλιές εικόνες, ιερά σκεύη, βιβλία, καθώς και αναμνηστικά από την νεότερη ιστορία της Κομοτηνής, όπως φωτογραφίες, φακέλους αλληλογραφίας με παλιά γραμματόσημα κ.ά. Ξεχωρίζουν η εικόνα του 18ου πιθανόν αιώνα, ζωγραφισμένη στις δύο πλευρές της, καθώς και το εβραϊκό ειλητάριο σε μεμβράνη που περιέχει την Πεντάτευχο. Η επίσκεψη στο μουσείο είναι δυνατή μόνο κατόπιν συνεννοήσεως με την Ι. Μητρόπολη. Επίκειται η μεταστέγαση του στο αναστηλωμένο μνημείο του Πτωχοκομείου (Ιμαρέτ).

ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΛΑΘΟΠΛΕΚΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΡΩΜΑ

Ανήκει στην Θρακική Εταιρεία. Λειτουργεί από τις 18.2.1995. Είναι το μοναδικό στην Ελλάδα αλλά και στην Ευρώπη, τεχνολογικό-εθνολογικό Μουσείο για την καλαθοπλεκτική των Ρωμά (Τσιγγάνων). Τα καλάθια που εκτίθενται προέρχονται από εκτεταμένη, γεωγραφικά και χρονικά, έρευνα και στα τρία εθνικά τμήματα της Θράκης: βουλγαρικό, τουρκικό και ελληνικό. Στην Α' αίθουσα εκτίθενται οι πρώτες ύλες που χρησιμοποιούνται από τους καλαθοποιούς, τα εργαλεία, οι μήτρες καλαθιών ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζονται οι φάσεις πλοκής ενός καλαθιού από την βάση μέχρι την ολοκλήρωση του. Στην Β' αίθουσα έχουν τοποθετηθεί καλάθια ποικίλου μεγέθους και χρήσεων από διάφορα μέρη της Θράκης. Στην Γ' αίθουσα υπάρχει η αναπαράσταση μιας γωνιάς από κατοικία καλαθοπλέκτη με αντικείμενα καθημερινής χρήσης. Στην Δ' αίθουσα παρουσιάζονται καλάθια των Ελλήνων του Εύξεινου Πόντου, των Πομάκων της ορεινής Ροδόπης, καθώς και δείγματα ειδών πλεκτικής από την Ανατολική και Βόρεια Θράκη.

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ ΤΗΣ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

Είναι η σημαία που φιλοτέχνησαν μέσα σε μια νύχτα οι κυρίες και δεσποινίδες της Φιλόπτωχου Αδελφότητας, για να κυματίσει ως εθνικό σύμβολο στην πόλη, ύστερα από 550 χρόνια τουρκικής κατάκτησης, στην πρώτη απελευθέρωση της, στις 14 Ιουλίου 1913. Η ημερομηνία αυτή έχει κεντηθεί με λευκή μετάξινη κλωστή πάνω στην σημαία, η οποία έμελλε από τότε να ακολουθήσει τις περιπέτειες των κατοίκων της Κομοτηνής. Προ της βουλγαρικής καθόδου που ακολούθησε, ο Κρητικός λοχίας Γ. Παπαηλιάκης διασώζει την σημαία και την μεταφέρει στην Κρήτη, όπου θα παραμείνει κρυμμένη για 7 χρόνια και μόνο μετά την οριστική απελευθέρωση της 14ης Μαΐου 1920, θα αποσταλεί στον δήμαρχο Κομοτηνής, Απόστολο Σούζο. Τότε προστέθηκαν πάνω στο μαρτυρικό της σώμα δύο νέες ημερομηνίες η 19η Αυγούστου 1913, όταν τα ελληνικά στρατεύματα, κατ' επιταγήν της Συνθήκης του Βουκουρεστίου, εγκατέλειψαν την πόλη και η 14η Μαΐου 1920, οπότε και έπνευσε οριστικά ο άνεμος της ελευθερίας.

Η ιστορική σημαία της Κομοτηνής.

Η επίσκεψη του εθνάρχη και ελευθερωτή της Θράκης Ελευθερίου Βενιζέλου στην Κομοτηνή, αποθανάτιστηκε με την νέα ημερομηνία που κεντήθηκε πάνω της: 8 Μαΐου 1930. Στην διάρκεια του Β' Παγκόσμιου πολέμου η σημαία μεταφέρθηκε από τον Κομοτηναίο Νικόλαο Μακαρώνη στην Θεσσαλονίκη και έμεινε κρυμμένη στο εσωτερικό ενός ξηλωμένου στρώματος... Αλλά σύντομα επρόκειτο να κεντηθεί και νέα ημερομηνία ελευθερίας, η 9η Σεπτεμβρίου 1944.¹⁷

Η ιστορική σημαία, παρασημοφορήθηκε στις 24 Μαρτίου 1946 και θεωρείται πλέον ως ένα από τα σημαντικότερα εθνικά κειμήλια της Κομοτηνής. Σήμερα φυλάσσεται σε ειδική προθήκη στην αίθουσα του Δημοτικού Συμβουλίου, ενώ στις 14 Μαΐου, την ημέρα της απελευθέρωσης, προπορεύεται (αντίγραφο της) τιμητικά όλων των τμημάτων που παρελαύνουν.

ΤΑ ΗΡΩΑ

1. Το *κεντρικό Ηρώο*: Βρίσκεται στην δυτική εξωτερική πλευρά του δημοτικού άλσους. Στο κέντρο ορθώνεται ογκώδης στήλη ύψους 14 μ., που φέρει τεράστιο μεταλλικό ομοίωμα ξίφους, τοποθετημένου κατακόρυφα. Όλη η επιβλητική κατασκευή καλύπτεται από λευκό μάρμαρο. Το ηρώο είναι το επίκεντρο του εορτασμού των εθνικών κ.ά. επετείων. Εδώ πραγματοποιούνται οι καταθέσεις

¹⁷ Μαρκίδου Μ. Η ιστορική σημαία της Κομοτηνής και οι περιπέτειες της, τομ. 6ος, Κομοτηνή, 1985, Μ.Ο.Κ. σ. 226-227

στεφάνων, ενώ κάθε Κυριακή γίνεται η έπαρση και υποστολή της ελληνικής σημαίας με την συνοδεία στρατιωτικού αγήματος και φιλαρμονικής, που ανακρούει τον εθνικό ύμνο. Οι στιγμές αυτές, όχι σπάνια, προκαλούν αμηχανία στον αμήτο περιηγητή, ο οποίος παρακολουθεί το μέγεθος του σεβασμού τον οποίο επιδεικνύουν όλοι οι διερχόμενοι —εποχούμενοι και πεζοί— που παραμένουν σε πλήρη ακινησία έως ότου η σημαία ολοκληρώσει πλήρως την κίνηση της πάνω στον υψηλόκορμο ιστό.

2. Το *παλιό Ηρώο*: Βρίσκεται στο μικρό άλσος απέναντι από το Αρχαιολογικό Μουσείο. Είναι έργο του ταλαντούχου ντόπιου γλύπτη Πέτρου Μοσχίδη, φτιαγμένο από ατόφιο μάρμαρο στα 1930. Σε δύο μεγάλες μαρμάρινες πλάκες που προστέθηκαν αργότερα, είναι χαραγμένα τα ονόματα των 63 θυσιασθέντων Κομοτηναίων κατά τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940-41.

3. *Ηρώο σφαγιασθέντων ιερέων*: Βρίσκεται στον ανατολικό εξωτερικό περίβολο του ναού της Αγίας Σοφίας. Είναι αφιερωμένο στην μνήμη των τεσσάρων ιερέων που θανατώθηκαν από τους Βουλγάρους κατά την δεύτερη βουλγαρική κατοχή (1941-44).

Το κεντρικό ηρώο της Κομοτηνής.

Το παλιό Ηρώο της Κομοτηνής.

Ανδριάντας του Αρχιεπισκόπου Αθηνών Χρυσάνθου, του από Τραπεζούντος.
Πίσω το Μητροπολιτικό Μέγαρο.

ΟΙ ΑΝΔΡΙΑΝΤΕΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ: Ο ανδριάντας είναι τοποθετημένος στον χώρο απέναντι από το μέγαρο του Υποκαταστήματος του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων (Ι.Κ.Α.), στην συμβολή των οδών Υψηλαντών, Δημοκρίτου, Μ. Μπότσαρη και Αλ. Συμεωνίδη. Τα αποκαλυπτήρια του έγιναν στην διάρκεια του εορτασμού των «Ελευθερίων» της πόλης στα 1990. Έργο του γλύπτη Νικόλα. Με

την ανέγερση του οι Κομοτηναίοι τίμησαν τον ηγέτη, που ως πρωθυπουργός επέτυχε τον διπλασιασμό της ελληνικής επικράτειας και υπήρξε το ίνδαλμα των Βορειοελλαδιτών και όλων των προσφύγων.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΥ: Ο περίτεχνος ανδριάντας βρίσκεται στο προαύλιο του καθεδρικού ναού του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. Ο Κωνστάντιος, μητροπολίτης Μαρώνειας, στρατολόγησε Θράκες και όλοι μαζί συμμετείχαν στην κήρυξη της επανάστασης στην Χαλκιδική τον Μάιο και Ιούνιο του 1821. Έργο του Θ. Βασιλείου.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ: Ο ανδριάντας του κοσμεί την πλατεία Αυτοκ. Θεοδοσίου, μέσα στα όρια του τείχους. Ο Χρύσανθος, μητροπολίτης Τραπεζούντας και κατόπιν αρχιεπίσκοπος Αθηνών, μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, γεννήθηκε στην Κομοτηνή (οι γονείς του κατάγονταν από το χωριό Γρατινή), όπου και πέρασε τα παιδικά του χρόνια. Υπήρξε κορυφαία εθνική, εκκλησιαστική και επιστημονική φυσιογνωμία. Έργο του καθηγητή της Α.Σ.Κ.Τ. Γιάννη Παππά.

ΟΙ ΠΡΟΤΟΜΕΣ

ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΥ (460-370 π.Χ.): Του παγκοσμίως γνωστού Θράκα ατομικού φιλοσόφου. Στο προαύλιο της Τσανακλείου Σχολής.

Γ. ΒΙΖΥΗΝΟΥ (1849-1896): Του γνωστού ανά το πανελλήνιο Θρακιώτη ποιητή και πεζογράφου που γεννήθηκε στην Βιζύη της Ανατολικής Θράκης. Μπροστά στο δημαρχείο, στην πλατεία που φέρει το όνομα του.

Η προτομή του Θρακιώτη ποιητή Γ. Βιζυηνού.

ΚΩΝ/ΝΟΥ ΣΙΣΜΑΝΟΓΛΟΥ (1857-1951): Μεγάλου ευεργέτη με οικογενειακή παράδοση. Την προσωυμία «Σισμανόγλειο» φέρει το Νοσοκομείο της Κομοτηνής, του οποίου το αρχικό κτίριο με τον εξοπλισμό ήταν δωρεά του Σισμάνογλου. Στο προαύλιο του νοσοκομείου.

ΣΤΙΛΠΩΝΟΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ (1887-1964): Κομοτηναίου ιστορικού και λαογράφου, καθηγητή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, με πλούσιο επιστημονικό έργο.

Στην οδό Δημοκρίτου, απέναντι από το κτίριο της Λέσχης Κομοτηναίων.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ (1909-1972): Κομοτηναίου καθηγητή με πολύπλευρη προσφορά στην ιατρική έρευνα, στον τομέα της αντιμετώπισης της νόσου του καρκίνου. Απέναντι από την Τσανάκλειο.

ΧΑΡΙΣΙΟΥ ΒΑΜΒΑΚΑ (1872-1952): Ύπατου αρμοστή της Ελλάδας στη διασυμμαχική διοίκηση της Θράκης και πρώτου γενικού διοικητή Θράκης μετά το 1920, που σε συνεργασία με τον Ελευθέριο Βενιζέλο συνέβαλε με κάθε τρόπο στην απελευθέρωση της ελληνικής σήμερα Θράκης. Στην πλατεία Αρχιεπισκόπου Ελλάδος Χρύσανθου.¹⁸

ΝΕΣΤΟΡΑ ΤΣΑΝΑΚΛΗ (1841-1932): Μεγάλου ευεργέτη της Κομοτηνής στα δύσκολα χρόνια της τουρκικής κατάκτησης. Δωρητή της ομώνυμης Αστικής

¹⁸ Λεύκωμα Θράκης, Χαρίσιος Βαμβακάς, 1931, σ.67

Σχολής. Στην συμβολή των οδών Φιλικής Εταιρείας και Ελ. Βενιζέλου.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΝΑΡΗ (1793-1877): Γνωστού ήρωα της επανάστασης του 1821. Στον περίβολο του Διοικητηρίου, απέναντι στο Κεντρικό Ηρώο. Στήθηκε στα πλαίσια του εορτασμού της Ναυτικής Εβδομάδας 1996 στην Κομοτηνή και είναι προσφορά του Πολεμικού Ναυτικού.

ΤΟ ΑΙΣΘΗΤΙΚΟ ΔΑΣΟΣ

Βρίσκεται στα βόρεια της πόλης σε απόσταση 4 χλμ. Καλύπτεται κυρίως από πεύκα και είναι ιδανικός τόπος για περίπατο, άθληση ή ξεκούραση. Υπάρχουν διαμορφωμένοι χώροι με τραπεζάκια, παγκάκια, πλακόστρωτα μονοπάτια και κρήνες. Στο δάσος ζουν σκίουροι, δρυοκολάπτες και πολλά άλλα είδη πουλιών και ζώων. Ο επισκέπτης πρέπει να δείξει ιδιαίτερη προσοχή στο ενδεχόμενο πρόκλησης πυρκαγιάς, στην ρύπανση του δάσους και της ενόχλησης των ζώων με υπερβολικούς θορύβους. Στην ελικοειδή διαδρομή για το βυζαντινό φρούριο και λίγο πριν από αυτό, πάνω σε ένα φυσικό εξώστη της Ροδόπης, βρίσκεται το τουριστικό περίπτερο Νυμφαίας, με πανοραμική θέα στην πλούσια πεδιάδα της Κομοτηνής. Απέναντι του κτίστηκε πρόσφατα το λιθόδημητο γραφικό εξωκλήσι του Αγίου Ιωάννου Προδρόμου, που πανηγυρίζει στις 24 Ιουνίου.

Το αισθητικό δάσος της Κομοτηνής (Νυμφαία).

ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Η Κομοτηνή είναι η έδρα της διοίκησης και ορισμένων Σχολών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, το οποίο ιδρύθηκε το 1973 και πρωτολειτούργησε το 1974 με την Νομική Σχολή στην Κομοτηνή και το Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών στην Ξάνθη.

Φέρει το όνομα του παγκοσμίως γνωστού ατομικού φιλοσόφου Δημόκριτου, από τα Άβδηρα. Στην Κομοτηνή, όπου και η πρυτανεία του Δ.Π.Θ., λειτουργούν η Νομική Σχολή, το Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (ΤΕΦΑΑ, από το 1984), το Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας (από το 1991) και το Τμήμα Φιλολογίας (από το 1995), ενώ έχει προγραμματισθεί η ίδρυση και νέων τμημάτων, ώστε πολύ σύντομα το Δ.Π.Θ. θα βρίσκεται στις ανώτερες βαθμίδες της κλίμακας των περιφερειακών πανεπιστημίων.

Αποτελεί κοινή συνείδηση των κατοίκων, ότι το Δ.Π.Θ. αποτελεί έναν από τους κυριότερους μοχλούς ανάπτυξης της Κομοτηνής. Βρίσκονται σε εξέλιξη οι εργασίες ανέγερσης υπερσύγχρονης Πανεπιστημιούπολης σε έκταση 3.000 στρ. ΒΔ της πόλης. Ορισμένα κτίρια έχουν αποπερατωθεί και χρησιμοποιούνται ήδη (το κεντρικό αμφιθέατρο, οι φοιτητικοί ξενώνες, το κλειστό κολυμβητήριο κτλ.).

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Το Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Κομοτηνής ιδρύθηκε το 1984 και από το 1992 λειτουργεί ως δημοτική επιχείρηση ιδιωτικού δικαίου (πλατεία 14ης Μαΐου). Έχει παρουσιάσει μέχρι σήμερα πολλά έργα ποιότητας, Ελλήνων και ξένων συγγραφέων και συμμετέχει ενεργά στην πολιτιστική κίνηση της πόλης. Θεωρείται από τα σημαντικότερα επαρχιακά θέατρα.

Δίπλα στο Αρχαιολογικό Μουσείο λειτουργεί το Υπαίθριο Δημοτικό Θέατρο, 900 περίπου θέσεων, κατάλληλο για θεατρικές παραστάσεις, κινηματογραφικές προβολές, συναυλίες, ομιλίες κ.ά.

ΟΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

1. *Δημοτική Βιβλιοθήκη*. Στεγάζεται στο αναπαλαιωμένο αρχοντικό Μαλλιοπούλου στην οδό Ν. Τσανακλή 15. Περιλαμβάνει περίπου 10.500 τόμους βιβλίων ποικίλου περιεχομένου. Είναι δανειστική για τους κατοίκους της Κομοτηνής και του νομού.

2. *Βιβλιοθήκη Κέντρου Θρακικών Μελετών*, Αγ. Γεωργίου 26. Διαθέτει βιβλία, κυρίως ιστορικού και λαογραφικού περιεχομένου. Δεν είναι δανειστική.

3. *Βιβλιοθήκη Νομικής Σχολής Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης*, Παν. Τσαλδάρη 1. Περιέχει κυρίως νομικά βιβλία αλλά και ορισμένα γενικότερου ενδιαφέροντος. Είναι δανειστική μόνο για τους φοιτητές.

4. *Εκκλησιαστική Βιβλιοθήκη*, στεγάζεται στο Πνευματικό Κέντρο της Ιεράς Μητρόπολης, Ν. Τσανακλή 12. Επισκέψεις μετά από συνεννόηση με την Μητρόπολη. Περιλαμβάνει 6.000 περίπου τόμους βιβλίων κυρίως εκκλησιαστικού, θεολογικού και ιστορικού περιεχομένου.

Επίσης λειτουργούν οι Βιβλιοθήκες του ΤΕΦΑΑ και των Τμημάτων Ιστορίας και Εθνολογίας και Φιλολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ

Τα γράμματα και οι τέχνες καλλιεργούνται ανέκαθεν στην Κομοτηνή και το πιστοποιεί σήμερα η πληθώρα των σωματείων και συλλόγων που υπάρχουν αλλά και η αξιόλογη δραστηριότητα μεμονωμένων καλλιτεχνών και διανοουμένων.

Από τα πολλά —κυρίως πολιτιστικά σωματεία— που λειτουργούν στην πόλη, περιγράφουμε με αδρές γραμμές την δραστηριότητα και τον χαρακτήρα των κυριοτέρων:

1. ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ, Αγίου Γεωργίου 26. Είναι από τους σημαντικότερους επαρχιακούς πολιτιστικούς συλλόγους. Με δική του φροντίδα και έξοδα, διατηρεί τα εξής αυτοτελή τμήματα: Λαογραφικό και Ιστορικό Μουσείο, εργαστήριο ζωγραφικής, τμήμα ελληνικών παραδοσιακών χορών, χορευτικό συγκρότημα, σχολή μπαλέτου, τμήμα πολιτιστικών εκδηλώσεων και το

Κέντρο Θρακικών Μελετών με βιβλιοθήκη και εντευκτήριο. Το Κ.Θ.Μ. ως αυτοτελές τμήμα του Ομίλου, έχει σκοπό την επιστημονική έρευνα θεμάτων που αφορούν στην περιοχή και εκδίδει ετήσιο επιστημονικό σύγγραμμα με τον τίτλο «Θρακική Επετηρίδα».

2. ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΑΡΜΕΝΙΩΝ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ, Λέοντος Ισαύρου 6. Σύλλογος της αρμενικής παροικίας, με εκδηλώσεις που συμβάλλουν στην πνευματική καλλιέργεια των μελών του και στην διατήρηση των αρμενικών παραδόσεων και οραμάτων.

3. ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ «ΚΥΨΕΛΗ», με έδρα τον συνοικισμό Νέα Μοσυνούπολη (πρώην ΕΚΤΕΝΕΠΟΛ). Οργανώνει πολιτιστικές εκδηλώσεις ενώ διατηρεί θεατρική ομάδα και χορευτικό συγκρότημα.

4. ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ, Λεωφ. Ηρώων 6. Διατηρεί τμήματα ορειβασίας και αναρρίχησης. Με πρωτοβουλία του και στην προσπάθεια του να αναπτύξει τον ορεινό τουρισμό, δημιούργησε ορειβατικό καταφύγιο στην θέση Φύλακας, πάνω από το εγκαταλειμμένο χωριό Μικρή Άδα.

5. ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΟΝΤΙΩΝ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ «Ο ΕΥΞΕΙΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ», Βενιζέλου 46. Διατηρεί χορευτικό συγκρότημα, ραδιοφωνικό σταθμό, εντευκτήριο και κρατά άσβεστη την μνήμη του μαρτυρικού Πόντου.

6. ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ «ΑΚΡΙΤΑΣ». Ιδρύθηκε το 1975. Δραστηριοποιείται στον χώρο των τοπικών-εθνικών προβλημάτων.

7. ΘΡΑΚΙΚΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ - ΘΡΑΚΙΚΟ ΩΔΕΙΟ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ, πλατεία Αρχιεπισκ. Χρύσανθου. Πρόκειται για αναγνωρισμένο από το κράτος Ωδείο, το οποίο διατηρεί τμήματα κιθάρας, πιάνου, ακορντεόν, αρμονίου, βιολιού, βιολοντσέλου, πνευστών, καθώς και θεωρίας, αρμονίας, ανώτερων θεωρητικών και βυζαντινής μουσικής. Αναπτύσσει δραστηριότητα και σε άλλους πολιτιστικούς τομείς.

8. ΕΤΑΙΡΙΑ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ, Σισμάνογλου 18. Κύριο αντικείμενο η επιστημονική έρευνα και προβολή των προβλημάτων της Θράκης.

9. ΘΡΑΚΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ, Σισμάνογλου 26. Σωματείο με επιστημονική-ερευνητική δραστηριότητα. Φορέας του Μουσείου Καλαθοπλεκτικής των Ρωμά. Πραγματοποίησε αξιόλογες εκδόσεις.

10. ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΚΡΗΤΩΝ Ν. ΡΟΔΟΠΗΣ «Ο ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ», Νικαίας 6. Έχει ιδρυθεί από την κρητική παροικία της Κομοτηνής και διατηρεί χορευτικό συγκρότημα.

11. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ, Εγνατίας 75. Μειονοτικός σύλλογος με σκοπό την πολιτιστική ανύψωση της μειονότητας και την αλληλοβοήθεια των μελών του.

12. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΙΜΒΡΙΩΝ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΤΩΝ, ΤΕΝΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΘΡΑΚΩΝ ΘΡΑΚΗΣ, Σισμάνογλου 42. Διατηρεί τμήμα νεολαίας, χορευτικό συγκρότημα και συμβάλλει στην διατήρηση των παραδόσεων των Αλησμόνητων Πατρίδων. Εκδίδει το περιοδικό έντυπο «Δικαίωμα» με σχετικό περιεχόμενο.

13. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΩΝ Ν. ΡΟΔΟΠΗΣ «Ο ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ», Αγκιάλου 55. Σημαντικός σύλλογος των καταγόμενων από την αλησμόνητη Καππαδοκία, με τον πανάρχαιο πολιτισμό. Διατηρεί συλλογή ενθυμμάτων από την Καππαδοκία, χορευτικό συγκρότημα και τομέα λαϊκού πολιτισμού, που έχει ως σκοπό την συγκέντρωση υλικού: μουσικού, ενδυματολογικού κτλ. Ο «ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ» είναι ο διοργανωτής της κατ' έτος τελούμενης πανήγυρης στο εξωκλήσι της Αγίας Ειρήνης, στο χωριό Ασκητές.

14. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΥΠΡΙΩΝ ΘΡΑΚΗΣ, Ηροδότου 52. Μεταξύ των σκοπών του συμπεριλαμβάνεται και η διαφώτιση της κοινής γνώμης πάνω στο πρόβλημα της κατοχής, από το 1974, του μισού σχεδόν εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας από τα τουρκικά στρατεύματα.

15. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΙΖΑΡΙΩΤΩΝ «Ο ΠΟΝΤΟΣ», Ανδρόνικου 39. Διατηρεί χορευτικό συγκρότημα και συμβάλλει στην διατήρηση των ηθών και εθίμων του Πόντου.

16. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΟΜΟΤΗΝΑΙΩΝ «Η ΕΝΩΣΙΣ». Στεγάζεται σε καλλιμάρμαρο κτίριο στην οδό Ελ. Βενιζέλου 52. Σε ειδική αίθουσα που διαθέτει γίνονται καλλιτεχνικές εκθέσεις. Είναι ο παλιότερος σύλλογος της Κομοτηνής.

Το νεοκλασικού ρυθμού κτίριο της Λέσχης των Κομοτηναίων.

17. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΩΝ ΘΡΑΚΗΣ, Δημοκρίτου 1, τηλ. 26.861. Διατηρεί χορευτικό συγκρότημα – σχολή χορού, τμήμα εκδηλώσεων, εντευκτήριο, ενώ πρόσφατα στην διασταύρωση της εθνικής οδού Κομοτηνής-Ξάνθης με την επαρχιακή οδό προς Φανάρι, δημιούργησε παραδοσιακό σαρακατσάνικο οικισμό, ανοιχτό στο κοινό, όπου μεταξύ άλλων θα αναβιώνει κατ' έτος το έθιμο του Κλήδωνα.

Ο παραδοσιακός σαρακατσάνικος οικισμός στο Φανάρι.

18. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΦΙΛΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ, Νέστορος Τσανακλή 12. Προβάλλει και διαδίδει την εκκλησιαστική μουσική με την σχολή της βυζαντινής μουσικής και την πολυμελή χορωδία του.

19. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΗΜΟΥ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ, Κωνσταντίνου Παλαιολόγου (πάνω από την Δημοτική Αγορά. Πρόκειται για νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου που λειτουργεί από το 1969. Διατηρεί τμήμα φιλαρμονικής, μικτής χορωδίας, παιδικής χορωδίας και σχολής χορού (κλασικού και μοντέρνου μπαλέτου). Το Π.Κ.Δ.Κ. εισήγαγε το 1991 τον θεσμό του Ανοιχτού Πανεπιστημίου στην Κομοτηνή.

20. ΦΙΛΟΠΤΩΧΟΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΚΥΡΙΩΝ ΚΑΙ ΔΕΣΠΟΙΝΙΔΩΝ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ, Βασ. Παύλου 10, γραφ. 1. Παλαιότατο σωματείο — επαναλειτουργεί από το 1946— με έντονη φιλανθρωπική δραστηριότητα.

21. ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΝΕΑΝΙΔΩΝ (Χ.Ε.Ν.), Σαμοθράκης 14. Τοπικό παράρτημα της πανελληνίου οργάνωσης. Ασκεί πλήθος επιμορφωτικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων χάρις στην εθελοντική προσφορά υπηρεσιών από τα μέλη.

22. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΝΟΜΟΥ ΡΟΔΟΠΗΣ, Δημοτικά κτίρια οδού Φιλίππου. Αποτελεί την μετεξέλιξη του Συλλόγου Νέων Επιστημόνων. Διατηρεί μουσικό και κινηματογραφικό τμήμα.

23. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΡΩΜΥΛΙΩΤΩΝ «ΤΟ ΚΑΒΑ-ΚΛΙ», (χωρίς γραφεία, αλληλογραφία στην διεύθυνση του προέδρου). Έχει ως σκοπό την διατήρηση των παραδόσεων της Ανατολικής Ρωμυλίας (Βόρειας Θράκης) και την σύσφιγξη των σχέσεων όσων έλκουν την καταγωγή από εκεί.

24. ΛΥΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ (στεγάζεται στο κτίριο του Ιδρύματος Νικολάου Παπανικολάου). Είναι το τοπικό παράρτημα του ομώνυμου πανελληνίου σωματείου με σκοπό την αναζωπύρωση και διατήρηση των ελληνικών εθίμων και παραδόσεων, καθώς και την εξύψωση της Ελληνίδας. Διατηρεί χορευτικό συγκρότημα και τμήμα διδασκαλίας ελληνικών χορών.

25. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΟΛΙΤΩΝ ΘΡΑΚΗΣ. Την συναπαρτίζουν πολίτες της Θράκης και δραστηριοποιείται στον χώρο των τοπικών και εθνικών προβλημάτων.

26. ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΡΟΔΟΠΗΣ. Έχει περιβαλλοντικούς σκοπούς. Ανέπτυξε πλούσια δραστηριότητα στον τομέα των ραδιοφωνικών εκπομπών,

ανακύκλωσης σκουπιδιών, παρεμβάσεις στις τοπικές αρχές, περίθαλψη άγριων πουλιών κ.ά.

27. ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, Αγ. Γεωργίου 25. Έχει σκοπό την προαγωγή και ανάπτυξη των παιδαγωγικών επιστημών και την βελτίωση της παιδείας στη Θράκη. Έχει παρουσιάσει πλούσια πολιτιστική δραστηριότητα. Εξέδωσε Επετηρίδα του 1992 και βιβλία που αφορούσαν εκδηλώσεις του συλλόγου. Ίδρυσε το Θρακικό Μουσείο Παιδείας, με εκθέματα σχολικά είδη και έντυπα που έχουν ιστορική σημασία. Στεγάζεται στο ιστορικό 5ο νηπιαγωγείο Κομοτηνής.

Επίσης λειτουργούν και αναπτύσσουν αξιόλογη δραστηριότητα οι ακόλουθοι σύλλογοι: Λέσχη Λαΐονς Κομοτηνής «ΟΡΦΕΑΣ», Κοινότητα Νέων Κομοτηνής, Χορευτικός-Μορφωτικός Σύλλογος Φοιτητών Νομικής του Δ.Π.Θ., Ροταριανός Όμιλος, Όμιλος Ροταράκτ, Ηπειρωτική Αδελφότητα Νομού Ροδόπης, Σύλλογος Δραμινών Νομού Ροδόπης, Σύλλογος Σουφλιωτών Κομοτηνής και Περιφέρειας, Σύλλογος Στρυμιωτών Κομοτηνής και Περιφέρειας, Χριστιανικός Σύλλογος Κομοτηνής η «ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ», Πολιτιστικός Σύλλογος Παραδημής, Σύλλογος Πελοποννησίων Φίλων Νομού Ροδόπης «Η ΑΓΙΑ ΛΑΥΡΑ», Σύλλογος Σοφιδιωτών Θράκης, Σύλλογος Κιζδεβενιωτών, Χριστιανική Ένωση Κομοτηνής, Σοροπτιμιστικός Όμιλος Κομοτηνής «Η ΑΡΜΟΝΙΑ», Σύλλογος Σαρακατσάνων φοιτητών του Δ.Π.Θ., ο ποντιακός σύλλογος «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ», με πολυμελές χορευτικό συγκρότημα, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Καρυδιάς και Φίλων, ο Σύλλογος Καλλιτεχνών Ν. Ροδόπης, ο Σύλλογος Φίλων Πανδρόσου, ο Σύλλογος Θεσσαλιωτών, η Κρητική Αδελφότητα Ν. Ροδόπης «Ο ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ» και ο Σύλλογος Εβριτών Ν. Ροδόπης.

ΘΡΑΚΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

Σύμφωνα με στοιχεία που προέρχονται από επίσημες πηγές, η μετανάστευση μεταξύ των ετών 1950 και 1980, από τον νομό Ροδόπης προς την Αθήνα ανήλθε στα 55.000 άτομα, προς την Θεσσαλονίκη στα 10.000 άτομα και προς τις άλλες πόλεις της Ελλάδας στα 15.000 άτομα. Σε αυτούς πρέπει να προστεθούν και αρκετές χιλιάδες που μετανάστευσαν κυρίως στην (τότε Δυτική) Γερμανία.

Εάν όμως ανατρέξουμε στην πρόσφατη ιστορία διαπιστώνουμε ότι η μοίρα της Θράκης στο σύνολο της, ήταν πάντα συνυφασμένη με την προσφυγιά, αφού οι διωγμοί των Ελλήνων της βουλγαρικής και τουρκικής σήμερα Θράκης —πολύ πριν την μεγάλη καταστροφή του 1922— είχαν οδηγήσει στον ξεριζωμό χιλιάδες Θράκες. Η μικρασιατική ήττα της Ελλάδας δημιούργησε νέα κύματα Θρακών προσφύγων, που σήμερα συναντώνται σε όλη την χώρα και ιδιαίτερα στις βόρειες περιοχές. Ενδεικτικά αναφέρονται μερικοί από τους συλλόγους που ίδρυσαν οι πρώτοι εκείνοι Θράκες ή οι απόγονοι τους:

ΘΡΑΚΙΚΗ ΕΣΤΙΑ, πλατεία Ναυαρίνου 18, 54622 Θεσσαλονίκη, ΘΡΑΚΙΚΗ ΕΣΤΙΑ ΚΑΒΑΛΑΣ, Κ. Παλαμά 1, 65302 Καβάλα. ΘΡΑΚΙΚΗ ΕΣΤΙΑ ΔΡΑΜΑΣ, Φωκίωνος 7, 66100 Δράμα. ΘΡΑΚΙΚΗ ΕΣΤΙΑ ΒΕΡΟΙΑΣ, Περδίκκα 9, 59100 Βέροια. ΘΡΑΚΙΚΗ ΕΣΤΙΑ ΕΟΡΔΑΙΑΣ, 25ης Μαρτίου και Πτολεμαίων 1, Πτολεμαΐδα. Ακόμη Σύλλογος Θρακών Γιαννιτσών, Θρακικός Σύλλογος Σερρών, Σύλλογος Θρακιωτών Θέρμης κ.ά.

Ξεχωριστή σημασία και προσφορά έχουν τα δύο ιστορικά σωματεία της Αθήνας, η ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ και το ΘΡΑΚΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ, τα οποία πρόσφατα συνενώθηκαν και στεγάζονται στην οδό Πειραιώς 16-18, Αθήνα.

Σήμερα εκτός Θράκης λειτουργούν δύο σύλλογοι με μέλη που κατάγονται αποκλειστικά από την Κομοτηνή και τον νομό Ροδόπης. Ο πρώτος εδρεύει στην Θεσσαλονίκη (στεγάζεται στο κτίριο της ΘΡΑΚΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ) και έχει τον τίτλο ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΚΟΜΟΤΗΝΑΙΩΝ «ΡΟΔΟΠΗ». Ο δεύτερος στεγάζεται σε ιδιόκτητο χώρο στην οδό Μαινάδρου 58 στην Αθήνα και φέρει τον τίτλο ΕΝΩΣΙΣ ΚΟΜΟΤΗΝΑΙΩΝ.

Η Πανελλήνια Ομοσπονδία Θρακικών Σωματείων (ΠΟΘΣ) που ιδρύθηκε το

1991 και εδρεύει στην Θεσσαλονίκη συνενώνει στους κόλπους της τους περισσότερους συλλόγους Θρακών ολόκληρης της Ελλάδας και πολλά πολιτιστικά σωματεία της Ελληνικής Θράκης. Έχει αναπτύξει αξιόλογη δραστηριότητα αναθέρμανσης της θρακιώτικης συνείδησης, προβολής του ιστορικού παρελθόντος, του λαϊκού πολιτισμού και της εθνικής προσφοράς της Θράκης καθώς και επίλυσης των συγχρόνων προβλημάτων της. Οργάνωσε συνέδρια, εκθέσεις, εκδρομές στην Θράκη και άλλες εκδηλώσεις. Εκδίδει την τριμηνιαία εφημερίδα «ΘΡΑΚΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ».

Δραστήριοι μετανάστες από τον νομό Ροδόπης συμμετέχουν και σε συλλόγους με πανθρακικό χαρακτήρα που λειτουργούν σε χώρες της Ευρώπης (κυρίως στην Γερμανία, όπου και η ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ), στην Νέα Υόρκη (ΟΡΦΕΑΣ), στον Καναδά (ο σύλλογος ΣΠΑΡΤΑΚΟΣ στο Τορόντο και ο ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ στο Οντάριο), και στην Αυστραλία (ο σύλλογος ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ στο Σίδνεϋ, καθώς και σύλλογοι στην Μελβούρνη και Αδελαΐδα).

Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΗΝ ΡΟΔΟΠΗ

Ο νομός Ροδόπης από οικολογική άποψη παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον τόσο για τον απλό επισκέπτη που επιζητά την ομορφιά όσο και για τον ειδικό με την φύση επιστήμονα. Η φύση συναντιέται ακόμη, σε αρκετά σημεία της, άθικτη και πανέμορφη. Στη βόρεια πλευρά κυριαρχεί το σημαντικό οικοσύστημα του επιβλητικού όγκου της οροσειράς της Ροδόπης, η οποία γεωλογικά ξεπερνά κατά πολύ όχι μόνο τα διοικητικά όρια του νομού αλλά και αυτής της Θράκης, καταλήγοντας δυτικά μέχρι την Ανατολική Μακεδονία, ενώ το μεγαλύτερο τμήμα της ανήκει στην Βουλγαρία.

Η νότια ζώνη του νομού καλύπτεται από δύο μεγάλα συμπλέγματα υγροτόπων, αυτό της λίμνης Βιστωνίδας και της λίμνης Ισμαρίδας με τις πέντε λιμνοθάλασσες. Έχει γραφτεί ότι σε μια διαδρομή 2.000 χλμ. στη Ευρώπη —από Σουηδία μέχρι Ιταλία— συναντώνται τόσα είδη ζώων και φυτών, όσα βρίσκονται σε μια μικρή απόσταση, από την οροσειρά της Ροδόπης έως το Δέλτα του Έβρου.

Α. ΤΑ ΔΑΣΗ

Στην αρχαιότητα το 80% της επιφάνειας της Θράκης το κάλυπταν πυκνά αδιαπέραστα δάση. Σήμερα, μόλις το 13,5% του νομού, καλύπτεται από αυτά και κυρίως στην ορεινή Ροδόπη και τον Ίσμαρο. Στα χαμηλά και μεσαία υψόμετρα κυριαρχεί η δρυς και το πεύκο, ενώ στα μεγαλύτερα η οξυά. Ακόμα αναπτύσσονται η φλαμουριά, φτελιά, σκλήθρο, φουντουκιά, λεύκη, καρυδιά, κουμαριά, πλάτανος, μαύρη και τραχεία πεύκη, σορβιά, κέδρος, ιτιά, κρανιά, σφενδάμι, οστρυσά, φράξος και θαλάσσια πεύκη στα παράλια μέρη.¹⁹

Επίσης, πλήθος αυτοφυών και αρωματικών φυτών συναντιούνται σε όλη την έκταση της Ροδόπης.

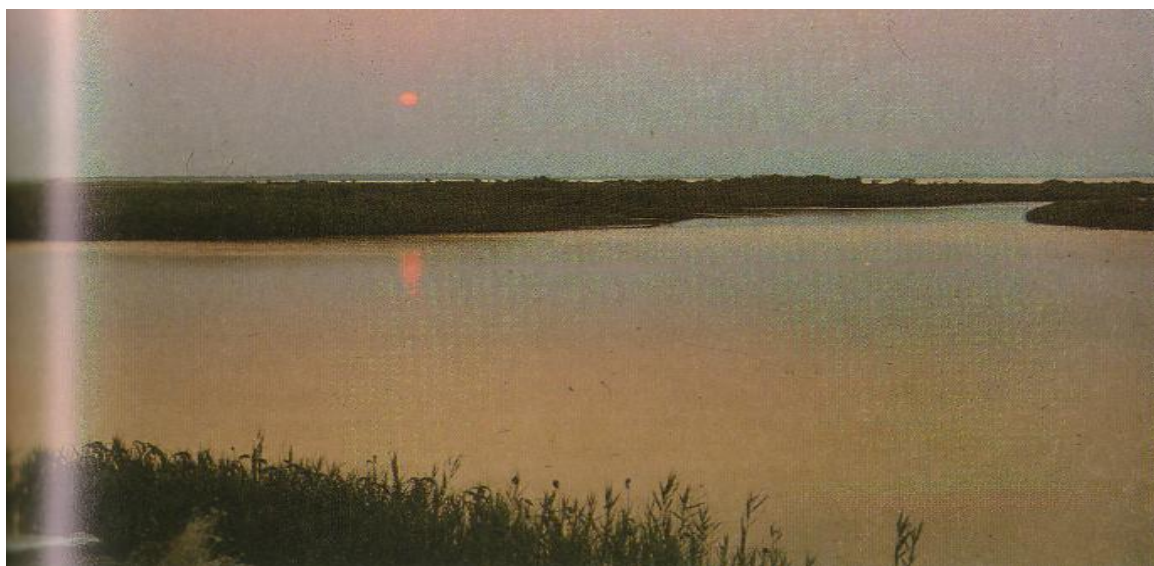
¹⁹ Μελέτη δασικών εκτάσεων του 1985, Δ/ση αναδασώσεων Ν. Ροδόπης

Από άποψη φυσικού κάλλους διακρίνονται τα δάση Πατέρμων, όπου κυριαρχεί η δρυς και η οξυά, το δάσος οξυάς του Χιονορέματος στο βορειοδυτικό τμήμα του νομού, καθώς και η περιοχή του πομάκιου χωριού Κέχρος στα ΒΑ του νομού, όπου πανέμορφα τμήματα δασών συναντιώνται στις απότομες κλίσεις του βουνού. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην περιοχή Πετρωτά (ΝΑ του νομού) συναντάται ένα σπάνιο φαινόμενο που αφορά στην ύπαρξη μαύρης αυτοφυούς πεύκης σε υψόμετρο μικρότερο από εκείνο που θεωρείται φυσιολογικό για την ανάπτυξη της, και σε έκταση 2.000 στρ. περίπου. Τα δένδρα παρέμειναν βαχύκορμα (2-3 μ.) και δίνουν την αίσθηση ότι πρόκειται για μικρογραφία ενός φυσιολογικού δάσους. Το δάσος αυτό αποτελεί μοναδικό μνημείο της φύσης.

Λευκώνας στις εκβολές του Κομψάτου κοντά στην Σάλπη.

Δασικοί δρόμοι που ξεκινούν από χωριά που βρίσκονται στις υπώρειες της Ροδόπης οδηγούν στο εσωτερικό της και στα δάση που βρίσκονται εκεί. Οι επισκέπτες πρέπει να προσέχουν για να μην προκαλέσουν πυρκαγιά, να μην ασχημίζουν την περιοχή αφήνοντας απορρίμματα και να μην ενοχλούν με θορύβους τα ζώα που ζουν σε αυτά. Σημειώνεται ότι για την επίσκεψη ορισμένων παραμεθορίων τμημάτων της Ροδόπης απαιτείται άδεια των αρμοδίων αρχών.

Υδροβιότοπος της Ροδόπης.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ Ε6

Το ευρωπαϊκό ορειβατικό μονοπάτι Ε6 αρχίζει από την Σουηδία και αφού διασχίζει την Ευρώπη εισέρχεται στην Ελλάδα από τις λίμνες των Πρεσπών, διατρέχει μέρος της Δυτικής και όλη την Ανατολική Μακεδονία και τέλος την Θράκη για να καταλήξει στην Αλεξανδρούπολη και από εκεί στην Σαμοθράκη. Η διαδρομή μέσα στον νομό Ροδόπης είναι καταπληκτική και ο πεζοπόρος θα ανταμειφθεί από τις θαυμάσιες εικόνες που εναλλάσσονται θεματολογικά τόσο στο βόρειο ορεινό όσο και στο νότιο πεδινό τμήμα του νομού. Στον πίνακα που ακολουθεί καταγράφεται αναλυτικά το μήκος των τμημάτων της διαδρομής, το υψόμετρο, οι αποστάσεις και ο χρόνος πεζοπορίας.

ΤΟΠΟΣ	ΥΨΟΜΕΤΡΟ (μέτρα)	ΜΗΚΟΣ (χλμ)	ΧΡΟΝΟΣ (μέτρα)
Εύθυμο	440	5	-
Αστραία	370	2	0,45
Γέφυρα Τρικόρφου	24	6	1,30
Σήμα	550	3	2,00
Κρυστάλλη	480	5	1,45

Πόα	500	3	1,00
Κερασιά	600	11	3,00
Σώστης	60	12	2,00
Κομοτηνή	45	11	2,30
Ίσαλο	26	10	1,30
Καλλιθέα	18	1	0,30
Πελαγία	40	8	2,30
Μαρώνεια	200	18	3,30
Παραλία Πετρωτών	0	14	3,30
Μεσημβρία (Ν.Έβρου)	60	6	1,30

ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟ ΚΑΤΑΦΥΓΙΟ Ε.Ο.Σ. ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

«ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΔΗΜΟΥ»

Σε υψόμετρο 1.050 μ. στην ορεινή Ροδόπη μέσα στο δάσος οξυάς και σε απόσταση 34 χλμ. από την Κομοτηνή βρίσκεται το ορειβατικό καταφύγιο του Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Κομοτηνής «Χαράλαμπος Δήμου». Το καταφύγιο διαθέτει 45 κλίνες και είναι πλήρως εξοπλισμένο (ρεύμα από γεννήτρια, νερό, ασύρματη επικοινωνία κ.ά.) Η διαδρομή αρχίζει από την Κομοτηνή και συνεχίζει προς το οχυρό της Νυμφαίας (14 χλμ. ασφαλτοστρωμένος και 20 χλμ. πολύ καλός χωματόδρομος). Υπάρχουν σε όλο το μήκος πινακίδες σήμανσης που διευκολύνουν την πρόσβαση, ενώ για την χρήση του καταφυγίου τόσο από οργανωμένους ορειβάτες όσο και από απλούς περιηγητές, είναι απαραίτητη η προσυνηννόηση με τον υπεύθυνο διαχειριστή που είναι ο Ε.Ο.Σ. Κομοτηνής.

Β. ΥΓΡΟΤΟΠΟΙ

ΛΙΜΝΗ ΒΙΣΤΩΝΙΔΑ

Η λίμνη Βιστωνίδα μαζί με τη λιμνοθάλασσα του Πόρτο Λαγός σχηματίζουν έναν από τους ωραιότερους υγρά τοπους της Ελλάδας. Η Βιστωνίδα με 45 τετρ. χλμ.

έκταση, είναι αβαθής, με μέσο βάθος 2-2,5 μ. Το βόρειο τμήμα της έχει γλυκά νερά ενώ το νότιο που επικοινωνεί με την θάλασσα έχει υφάλμυρα. Εκτεταμένοι καλαμώνες καλύπτουν την βόρεια και την νότια όχθη.

Στη λίμνη έχουν καταγραφεί 21 είδη ψαριών (φρίσσα, λιπαριά, χέλι, γριβάδι, μουρούνα κ.ά.), στα οποία δεν συμπεριλαμβάνονται άλλα 16 είδη που εισέρχονται από τους δίαυλους επικοινωνίας με την θάλασσα.

Πλούσια είναι και η ερπετοπανίδα της περιοχής ενώ συναντώνται και μικρές αποικίες βίδρας οι οποίες αποδυναμώνονται από την χρήση των γεωργικών φαρμάκων και τις αποξηράνσεις.²⁰

Εκείνο όμως το χαρακτηριστικό που προσδίδει μοναδικότητα στην λίμνη είναι τα 264 είδη πουλιών που καταμετρήθηκαν σε αυτήν και την καθιστούν έναν από τους σημαντικότερους υγρότοπους της Ευρώπης. Οι επισκέπτες θα συναντήσουν πορφυροτσικνιάδες, χουλιαρομούτες, καλαμοκανάδες, αβοκέτες και φοινικόπτερα. Ο υγρότοπος φιλοξενεί έναν από τους μεγαλύτερους πληθυσμούς αργυροπελεκάνων, ενώ για χιλιάδες άλλα πουλιά όπως ερωδιοί, ίβιδες, πελαργοί, ροδοπελεκάνοι και αρπακτικά η λίμνη αποτελεί σταθμό στην μεταναστευτική τους πορεία προς ή από την Αφρική.

Ο ΟΓΔΟΟΣ ΑΘΛΟΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΗ ΣΤΗΝ ΒΙΣΤΩΝΙΔΑ

Η λίμνη Βιστωνίδα συνδέεται με την ελληνική μυθολογία γιατί εδώ ο Ηρακλής πραγματοποίησε τον όγδοο άθλο του. Η εντολή που του έδωσε ο Ευρυσθέας, ο βασιλιάς των

Μυκηνών, ήταν να του φέρει ζωντανά τα άλογα του Διομήδη που βασίλευε στην περιοχή, έχοντας γύρω του τον άγριο και πολεμικό λαό των Βιστώνων.

Ο Διομήδης είχε τέσσερα άλογα με τα ονόματα Πόδαργος, Λαμπών, Ξανθός και Δεινός, που από τα ρουθούνια τους πετούσαν φωτιά και τρέφονταν με ανθρώπινες σάρκες. Όσοι ξένοι περνούσαν από την περιοχή ή όσοι από τους υπηκόους δεν υπάκουαν στον βασιλιά, ρίχνονταν ως τροφή στα άλογα. Ήταν κλεισμένα σε χάλκινη φάτνη, αλυσοδεμένα και φρουρούνταν από πολυάριθμους

²⁰ Σφήκα Γ. Οικοτουριστικός οδηγός της Ελλάδας- Ελληνική εταιρία προστασίας της φύσης, Αθήνα, 1993, σ. 114-115

στρατιώτες.

Ο Ηρακλής συνοδευόμενος από γενναίους συντρόφους, ξεκίνησε με πλοίο και μετά από ταξίδι ημερών στο Αιγαίο, πέρασε την Θάσο και αγκυροβόλησε στην θρακική ακτή. Αμέσως πήγε στους στάβλους, σκότωσε τους φρουρούς και πήρε τα άλογα για να τα φορτώσει στο πλοίο. Εν τω μεταξύ ο Διομήδης αντιλήφθηκε το συμβάν και κάλεσε τους Βίστωνες. Στην συμπλοκή που ακολούθησε ο Ηρακλής σκότωσε με το ρόπαλο του τον Διομήδη και πολλούς από τους άνδρες του.

Όταν όμως επέστρεψε στην παραλία, συνάντησε ένα φριχτό θέαμα. Τα άλογα είχαν κατασπαράξει τον φίλο του Άβδηρο. Τότε, ο Ηρακλής, για να διαιωνίσει την μνήμη του, ίδρυσε την πόλη Άβδηρα και όρισε να γίνονται κάθε χρόνο αγώνες προς τιμήν του φίλου του. Μετά, μπήκε στο πλοίο και επέστρεψε στις Μυκήνες, όπου παρέδωσε τα άλογα στον Ευρυσθέα.

ΛΙΜΝΗ ΙΣΜΑΡΙΑΔΑ (ΜΗΤΡΙΚΟΥ)

Είναι η μοναδική λίμνη γλυκού νερού σε όλη την Θράκη και αποτελεί γεωγραφικά το ανατολικό άκρο ενός συμπλέγματος παράκτιων υγροτόπων που αρχίζει από το βορειοδυτικό άκρο του Δέλτα του Νέστου και καταλήγει στο όρος Ίσμαρος. Έχει έκταση 3,4 χλμ και μέσο βάθος 1 μ. Αξιοπρόσεκτη είναι η εκτεταμένη επιπλέονσα βλάστηση της λίμνης, με κυριότερα είδη από οικολογική και αισθητική άποψη, το νεροκάστανο και τη νυμφαία (είδος νούφαρου).

Στη λίμνη συναντιούνται γριβάδια, χέλια, κέφαλοι, κοκκινοφτέρες κ.ά. είδη ψαριών.

Έχουν καταγραφεί περί τα 200 είδη πουλιών που βρίσκουν ιδανικό καταφύγιο στους εκταταμένους τάπητες από νούφαρα και στους πυκνούς καλαμώνες: χουλιαρομούτες, καστανόπαπια, βαλτόπαπια, μουστακογλάρονο, ενώ τον χειμώνα καταφτάνουν από τον παγωμένο βορρά κύκνοι, χήνες, ερωδιοί κορμοράνοι κ.ά.

Η διεθνής αξία των παραπάνω υγροτόπων²¹ αναγνωρίστηκε από την Σύμβαση RAMSAR που υπογράφηκε στον ομώνυμο οικισμό του Ιράν το 1971 και

²¹ Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, Πρόγραμμα οριοθέτησης υγροβιότοπων Σύμβασης Ramsar – Υγροβιότοπος: Λίμνη Μητρικού, Αθήνα, 1986, σ.7

από την οποία προστατεύονται.

Γ. ΠΑΡΑΛΙΕΣ

Οι φίλοι της θάλασσας θα συναντήσουν στο νότιο τμήμα του νομού, το οποίο βρέχεται από τα καθαρά νερά του Θρακικού πελάγους, εκτεταμένες αμμώδεις παραλίες ή στρωμένες με ποικιλόμορφα βότσαλα, κατάλληλες για κολύμπι και θαλάσσια παιχνίδια. Οι μοναδικές λιμνοθάλασσες της Μέσης έχουν να επιδείξουν τις αμμοθίνες τους και την ποικιλία των πουλιών που συναντώνται σε αυτές.

Στο ανατολικό τμήμα, με την έντονη παρουσία του βουνού πλάι στις ακρογιαλιές, δημιουργούνται υπέροχοι μορφολογικοί και χρωματικοί συνδυασμοί, τους οποίους συμπληρώνουν οι άφθονες αρχαιότητες.

Το πλέον, όμως, αναπτυγμένο από τουριστική άποψη μέρος, είναι το Φανάρι, όπου ο επισκέπτης μπορεί να βρει ενοικιαζόμενα δωμάτια, ξενοδοχεία, ψαροταβέρνες, καφετερίες κτλ.

Οι γνωστότερες και εύκολα προσβάσιμες παραλίες των ακτών της Ροδόπης, από τα δυτικά προς τα ανατολικά είναι: Φαναριού, Αρωγής, Μέσης, Γλυφάδας, Μολυβωτής, Ιμέρου, Προφήτη Ηλία, Προσκυνητών, Αλκυώνας, Πλατανίτη, Μαρώνειας, Μαρμαρίτσας, Πετρωτών.

Οι παρυφές του Ισμάρου συναντούν το Αιγαίο Πέλαγος. Περιοχή Μαρμαρίτσας.

ΟΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ

ΟΙ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Διευκρινίζεται, εισαγωγικά ότι, οι προϊστορικοί οικισμοί-θέσεις δεν προσφέρονται ιδιαίτερα για ξεναγήσεις, εφόσον οι γνώσεις μας είναι περιορισμένες και το επιφανειακό υλικό που σώζεται πενιχρό. Σε ορισμένες περιπτώσεις θα απαιτηθεί η ανάβαση σε κορυφές δύσβατων υψωμάτων —όπου λείπουν οι ενημερωτικές πινακίδες— προκειμένου να αντικρύσουμε αινιγματικά λαξεύματα σε βράχους (κόγχες, βωμούς κ.ά.), των οποίων η σημασία και η χρήση δεν ερμηνεύονται πάντα με βεβαιότητα.

Ο βαθμός του περιηγητικού ενδιαφέροντος εξαρτάται κυρίως από τα ορατά κατάλοιπα, σε αντίθεση με το επιστημονικό, που δίνει έμφαση σε ζητήματα, τα οποία δεν έλκουν τον επισκέπτη. Για τον λόγο αυτόν, την καλύτερη εικόνα της προϊστορικής Θράκης, μας την δίδουν τα ευρήματα (εργαλεία, όπλα, ειδώλια, κεραμική κ.ά., που εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Κομοτηνής.

Για την παλαιολιθική περίοδο (10.000-7.000 π.Χ.) δεν έχουμε ικανοποιητικά στοιχεία.

Για την νεολιθική (4.500-3.000 π.Χ.) οι ανασκαφές στην Παραδημή και τους Προσκυνητές έδωσαν χρήσιμες πληροφορίες για το υψηλό τεχνικό επίπεδο των κατοίκων τους. Ο γήλοφος (τούμπα) της Παραδημής, που σώζεται 1 χλμ. ανατολικά του ομώνυμου χωριού (διαστάσεις 179x124 μ.) είναι από τους πλέον γνωστούς στην ΝΑ χερσόνησο του Αίμου (ευρήματα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Κομοτηνής). Άλλες θέσεις εντοπίστηκαν στα χωριά Σώστης, Υφαντές, Αμαξιάδες, Κρωβύλη, ενώ ευρήματα έχουμε από τα σπήλαια Μαρώνειας και Στρώμης.

Η εποχή του χαλκού (3.000-1.050 π.Χ.) χαρακτηρίζεται από την καταστροφή και εγκατάλειψη των νεολιθικών οικισμών, ως αποτέλεσμα, ίσως, της άφιξης των θρακικών φύλων.

Στην πρώιμη εποχή του σιδήρου (1.050-650 π.Χ.), αναπτύσσεται πλήθος

θρακικών οικισμών σε ορεινές και πεδινές περιοχές, τους οποίους συναντούν οι πρώτοι Έλληνες άποικοι των παραλίων.

ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟ ΤΗΣ ΜΑΡΩΝΕΙΑΣ

Βρίσκεται λίγο πριν την Μαρώνεια (σχετική πινακίδα στον δρόμο με ένδειξη προς τα αριστερά, για όσους κατευθύνονται από Ξυλαγανή προς Μαρώνεια) σε λόφο με ασβεστολιθική σύσταση.

Η περιήγηση στους ανηφορικούς ή με κατακόρυφες καταβάσεις διαδρόμους είναι δυσχερής ή και αδύνατη χωρίς τον κατάλληλο εξοπλισμό και την αρωγή κάποιου που να γνωρίζει το σπήλαιο.

Συστηματική εξερεύνηση και χαρτογράφηση έγινε στα 1969 από μέλη της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας. Οι χωρικοί βέβαια, γνώριζαν από πολύ παλιά την ύπαρξη του, ενώ στα 1938 το επισκέφτηκε ο διαπρεπής αρχαιολόγος και λάτρης της Θράκης, Γεώργιος Μπακαλάκης, ο οποίος βασιζόμενος σε περικοπή του Απολλώνιου, στα «Αργοναυτικά», για την ύπαρξη σπηλαίου στην περιοχή των Κικόνων, αφήνει την εντύπωση ότι μπορεί ίσως να γίνει η ταύτιση του με το σπήλαιο όπου κατοικούσε ο Ορφέας.

Το σπήλαιο αποτελεί σημαντικό μνημείο του νομού τόσο από άποψη κάλλους όσο και από άποψη αρχαιολογικού ενδιαφέροντος. Μεγάλες αίθουσες στολισμένες με πανέμορφους σταλακτίτες και σταλαγμίτες κυπαρισσόσχημους, σπαθόσχημους και κλαδόσχημους, αφήνουν έκθαμβο τον επισκέπτη, με την ποικιλία των σχεδίων και των χρωμάτων. Τα ονόματα που έδωσαν οι πρώτοι συστηματικοί εξερευνητές του στις αίθουσες μαρτυρούν τον ονειρώδη διάκοσμο που έχει να επιδείξει το αναξιοποίητο επί του παρόντος σπήλαιο: «Πέτρινο Δάσος», «Κόκκινη Σάλα», «Θάλαμος της Άρπας», «Θάλαμος των νυκτερίδων», «Θάλαμος των ξόανων» κ.ά.

Σε αρχαιολογικές έρευνες βρέθηκαν κομμάτια από πήλινα αγγεία, οστά ανθρώπων και ζώων, θαλασσινά όστρακα —υπολείμματα τροφών— και άλλα ευρήματα πολλά από τα οποία εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Κομοτηνής. Από αυτά αποδεικνύεται ότι το σπήλαιο κατοικήθηκε συνεχώς από την νεολιθική εποχή μέχρι τα βυζαντινά χρόνια.

Παλαιότερα το αποκαλούσαν «Σπηλιά του Κουφού το πλάι». Στα νεότερα χρόνια μερικοί το ταύτισαν με το σπήλαιο όπου κατά τον Όμηρο ο Οδυσσέας τύφλωσε τον Κύκλωπα Πολύφημο²², αφού πρώτα τον μέθυσε με μαρωνεΐτη οίνο. Όμως τον Κύκλωπα και την σπηλιά του διεκδικούν και οι κάτοικοι της γειτονικής Μάκρης, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι το περιστατικό που περιγράφει ο Όμηρος στην «Οδύσσεια» διαδραματίστηκε στο σπήλαιο που βρίσκεται στην δική τους περιοχή.

Το αρχαίο θέατρο Μαρώνειας.

ΤΑ ΣΠΗΛΑΙΑ ΤΗΣ ΣΤΡΥΜΗΣ

Στους βορειοανατολικούς πρόποδες του Ισμάρου, 500 περίπου μέτρα από το χωριό Στρύμη, προς την Διώνη, στην δεξιά μεριά του δρόμου, χωματόδρομος οδηγεί σε μία σχετικά μεγάλη χαράδρα, ανάμεσα σε ψηλούς βράχους, γνωστή από παλιά ως χαράδρα των Άγριων Θηρίων.

Στο ύψος των επιβλητικών βράχων που την περικλείουν διακρίνονται τα σκοτεινά στόμια σπηλαίων σε διάφορα μεγέθη, τα οποία ως φυσικά καταφύγια κατοικήθηκαν από την νεολιθική εποχή, όπως μαρτυρούν τα ευρήματα (λίθινα όπλα, σκεύη κ.ά.) που εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Κομοτηνής.

²² Καλούδη Γ. Το σπήλαιο του Κύκλωπα Πολυφήμου στη Μαρώνεια, τομ. 5^{ος}, Κομοτηνή, 1984, Μ.Ο.Κ. σ.404

Ο καθηγητής της Αρχαιολογίας Γ. Μπακαλάκης διαμαρτυρόταν στα 1961, διότι χρυσοθήρες «ανακάτεψαν τα χόματα της σπηλιάς ώστε να μην μπορεί ο αρχαιολόγος να κάνει στρωματογραφικές παρατηρήσεις», καταγράφοντας έτσι το σημαντικό πρόβλημα της αρχαιοκαπηλίας και χρυσοθηρίας, που ανθεί ως σήμερα στην Θράκη. Στην ίδια περιοχή άκουσα βοσκό να διηγείται ότι χρυσοθήρες κατέστρεψαν ωραίο χάραγμα πάνω σε βράχο, με παράσταση γυναικείας κεφαλής (πιθανόν αρχαιότατο χάραγμα), ελπίζοντας ότι αποτελούσε σημάδι ύπαρξης θαμμένου θησαυρού.

Σήμερα μερικά από τα σπήλαια χρησιμοποιούνται από κτηνοτρόφους για τον εγκλεισμό και την προστασία των κοπαδιών τους.

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΜΑΡΩΝΕΙΑΣ

Αν και η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φως τα τελευταία χρόνια πλούσια ευρήματα, διαφωτιστικά για το παρελθόν της περιοχής, εντούτοις είναι βέβαιο ότι η γη της Μαρόνειας επιφυλάσσει ακόμη πολλές και σημαντικές εκπλήξεις. Τόσο στον χώρο του Αγίου Χαραλάμπους, όσο και γύρω από αυτόν, βρίθουν οι αρχαιότητες όλων των μεγάλων ιστορικών περιόδων. Μεγαλιθικά μνημεία, αρχαιοελληνική τέχνη, ρωμαϊκά κατάλοιπα, βυζαντινά τείχη κ.ά. συνθέτουν την πλούσια ιστορική φυσιογνωμία της ΝΑ Ροδόπης. Σε ένα κλασικό αρχαιοελληνικό σκηνικό που αρχίζει από το ιερό βουνό Ίσμαρος και ολοκληρώνεται στους ελαιώνες που αγγίζουν το Θρακικό πέλαγος, αναδεικνύεται ένα ένδοξο παρελθόν.

Η αρχαία πόλη βρισκόταν στην παραλία, στην περιοχή όπου βρίσκεται σήμερα ο οικισμός του Αγίου Χαραλάμπους με το γραφικό λιμανάκι του.

Ιδρυτής της, κατά την παράδοση, θεωρείται ο Μάρωνας, ιερέας του θεού Απόλλωνα που κατοικούσε στο κατάφυτο ιερό άλσος του θεού.

Τον 7ο αι. π.Χ. έφτασαν στην περιοχή Χίοι άποικοι και η πόλη έγινε αξιόλογο εμπορικό κέντρο μέχρι την κατάληψη της από τους Πέρσες στα 513 π.Χ.²³

Στους φορολογικούς καταλόγους της Α' Αθηναϊκής Συμμαχίας 478/7, είναι

²³ Νικολαΐδη Ν. Η πορεία της Μαρόνειας μέσα στους αιώνες, τομ. 6^{ος}, Κομοτηνή, 1985, Μ.Ο.Κ. σ. 120-122

καταχωρημένη η εισφορά της, 1 τάλαντο και 3.000 δραχμές. Η οικονομική της ανάπτυξη οδηγεί στην αύξηση του ποσού της εισφοράς και ήδη το 437 π.Χ. φαίνεται να πληρώνει 3 τάλαντα.

Στην ρωμαϊκή περίοδο γνώρισε νέα οικονομική και πολιτιστική ακμή, που διατηρήθηκε έως τα παλαιοχριστιανικά χρόνια.

Οι σημαντικότεροι και εύκολα προσπελάσιμοι αρχαιολογικοί χώροι της περιοχής βρίσκονται πάνω σε δύο οδικούς άξονες. Ο πρώτος αρχίζει από τον χωματόδρομο που οδηγεί στην παραλία της Μαρμαρίτσας και ταυτίζεται με το Ευρωπαϊκό Ορειβατικό Μονοπάτι Ε6. Είναι μια διαδρομή —παράλληλη της ακτογραμμής— πάνω στον Ίσμαρο, με πλούσια φυσική ομορφιά και εναλλαγές του τοπίου, όπου κυριαρχεί από τα πανάρχαια χρόνια η ελιά.

Στα 1250 μ., δεξιά και σε μικρή απόσταση, θα συναντήσουμε το *ιερό* του 4ου αι. π.Χ. Πρόκειται για συγκρότημα θεμελίων με τον κυρίως λατρευτικό χώρο και τους βοηθητικούς. Εδώ βρέθηκε το πήλινο προσωπίο του Διονύσου που εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Κομοτηνής.

Στα 1600 μ., δεξιά σε μια φυσική πλαγιά, προβάλλει το *αρχαίο θέατρο*. Κατά την εκτίμηση των αρχαιολόγων ανήκει στην ελληνιστική-ρωμαϊκή περίοδο. Διατηρήθηκαν τρεις σειρές μαρμάρινων εδωλίων. Στις πρώτες σειρές διασώζονται ευμεγέθη στηθαία, ενώ στα εδώλια παραμένουν χαραγμένα ονόματα αρχόντων, πολιτών και πόλεων. Η χωρητικότητα του υπολογίζεται στα 3.000 άτομα και αν υπήρχε άνω διάζωμα, τότε, θα έφτανε τα 5.000-6.000. Η πρώτη του μορφή ανήκει στα ελληνιστικά χρόνια (εδώλια, κλίμακες του κοίλου και χτιστός αγωγός για την μεταφορά των υδάτων του χειμάρρου), ενώ στα ρωμαϊκά, μετασκευάστηκε πρόχειρα και προστέθηκαν θωράκια για τις θηριομαχίες. Το θέατρο καταστράφηκε στα 1906 και από το υλικό του κοίλου χτίστηκε το σχολείο της Μαρώνειας, αφού πρώτα πελεκήθηκαν τα πόρινα εδώλια του. Μάλιστα προπολεμικά, όπως αναφέρει ο καθηγητής Γ. Μπακαλάκης, η πρόσοψη και το πεζοδρόμιο ενός καταστήματος της Μαρώνειας ήταν φτιαγμένο από υλικό του θεάτρου.

Στα 1900 μ. ορθώνονται τα υπολείμματα του κλασικού τείχους.

Στα 3.000 μ. αντικρύζουμε τον εντυπωσιακό χώρο των *αρχαίων λατομείων*, απ' όπου πιθανόν και η σημερινή ονομασία Μαρμαρίτσα. Διακρίνονται ακόμη τα σημεία απ' όπου έχουν εξαχθεί οι όγκοι των μαρμάρων. Οι κόγχες που έμειναν

δίνουν την αίσθηση εξωπραγματικού τοπίου.

Στα 3.500 μ. συναντάμε τη διασταύρωση για την παραλία της Μαρμαρίτσας. Ο χωματόδρομος, στα δεξιά, μετά από 1000 μ. κατηφορική διαδρομή οδηγεί στην παραλία της Μαρμαρίτσας, γνωστή στους φυσιολάτρεις για την ομορφιά της και στους ερασιτέχνες ψαράδες για τα ψάρια της.

Στα 4.600 μ. ο δρόμος συναντιέται με τα *τείχη της Αρχαίας Ισμάρας* (Μακρά τείχη Αγίου Γεωργίου). Στα 4.800 μ., το μονοπάτι στα αριστερά, ανάμεσα από τις ελιές, οδηγεί στην *Ακρόπολη της Αρχαίας Ισμάρας*.²⁴

Στα 5.900 μ. απλώνεται εμπρός στον περιηγητή το εντυπωσιακό *οδύσσεια ρείθρο*, περιστοιχισμένο από τους όγκους του Ισμάρου και κατάφυτο με ελιές.

Στα 6.900 μέτρα βρίσκεται η διασταύρωση προς την θέση *Σύναξη*, όπου ανακαλύφθηκαν μετά από συστηματικές έρευνες, ερείπια μικρού βυζαντινού μοναστηριού, το οποίο χτίστηκε πάνω σε παλαιοχριστιανική βασιλική, που και αυτή με την σειρά της ήταν θεμελιωμένη πάνω σε αρχαιοελληνικό ιερό. Εικάζεται ότι από το σημείο αυτό επιβιβάζονταν οι προσκυνητές με προορισμό τα ιερά των Μεγάλων Θεών στο νησί της Σαμοθράκης, διότι η Σύναξη είναι το κοντινότερο σημείο της θρακικής ακτής προς το νησί.

Ο δεύτερος οδικός άξονας (ασφαλτοστρωμένος) βρίσκεται στην αρχή του πρώτου αλλά κατηφορίζει για 1.800 μ. περίπου μέχρι την παραλία του Αγίου Χαραλάμπους. .

Στα 600 μ., αριστερά και απέναντι από το εξωκλήσι της Αγίας Βαρβάρας (χτίστηκε το 1973) προβάλλει τμήμα του δυτικού τείχους της αρχαίας Μαρώνειας με δύο ορθογώνιους πύργους (4ος αι. π.Χ.). Μαζί με το ανατολικό τείχος που ξεκινούσε από την ακρόπολη, στην κορυφή Άγιος Αθανάσιος (υψ. 678 μ.) του Ισμάρου, περιέκλειαν έναν τεράστιο χώρο σε σχήμα παραλληλόγραμμου, εμβαδού 4.240 στρμ. Τα τείχη είναι χτισμένα με γνεύσιο και σαθρό γρανίτη, πάχους 2,30-3 μ. και σώζονται τμήματα ύψους μέχρι και 2 μ.

Στα 1000 μ. αριστερά και σε απόσταση λίγων μέτρων από τον δρόμο, ανακαλύφθηκε η *αρχαία κατοικία* του 3ου αι. π.Χ. Περιλαμβάνει ένα μεγάλο δωμάτιο με εστία, δύο μικρότερα —ίσως κοιτώνες— ένα δωμάτιο με πολύχρωμο ψηφιδωτό δάπεδο, το μεγάλο δωμάτιο —όπου πιθανόν ήταν τοποθετημένοι οι

²⁴ Ζαγκλή Δ. Όρια και πόλεις της αρχαίας Θράκης, Αρχείο Θράκης, том. 34^{ος}, Αθήνα, 1969, σ. 80-81

αργαλειοί— και το λουτρό, τα οποία συνολικά καταλαμβάνουν έκταση 450 τ. μ.

Στα 1350 μέτρα δεξιά, διακρίνεται τμήμα ορθογώνιου πύργου της βυζαντινής οχύρωσης, ορατός από το λιμάνι και από ορισμένα σημεία της διαδρομής προς τον Άγιο Χαράλαμπο.

Και τέλος, στην δεξιά πλευρά της εισόδου του παραλιακού οικισμού Αγίου Χαράλαμπους βρίσκεται το μνημειακό *πρόπυλο* της ρωμαϊκής περιόδου, χτισμένο από πέτρα της περιοχής. Οδηγούσε πιθανόν στην αγορά και είναι έργο του αυτοκράτορα Αδριανού, ο οποίος επισκέφτηκε την Μαρώνεια το 124-125 μ.Χ. Το βάθρο που φυλάσσεται στο προαύλιο του Αρχαιολογικού Μουσείου Κομοτηνής, μαρτυρεί ότι οι κάτοικοι της πόλης τίμησαν τον αυτοκράτορα με ανδριάντα, ο οποίος όμως δεν έχει βρεθεί.

Επίσης μέσα στον οικισμό βρίσκονται καλοδιατηρημένα ερείπια παλαιοχριστιανικού *λουτρού* της εποχής του Ιουστινιανού Α', καθώς και τα ερείπια του επισκοπικού ναού της Μαρώνειας του 12ου αι., κτισμένου πάνω στα ερείπια επιβλητικού ναού του 9ου αι., που και αυτός χτίστηκε στην θέση κατεστραμμένης παλαιοχριστιανικής βασιλικής.

Μαρώνεια. Ψηφιδωτό δάπεδο του 3^{ου} αιώνα π.Χ.

Το ρωμαϊκό πρόπυλο στην αρχαία αγορά της Μαρώνειας.

Το λιμάνι της πόλης βρισκόταν ίσως στον χώρο που βρίσκεται και το σημερινό, μέσα στα όρια του οποίου διακρίνεται μεταγενέστερος λιμενοβραχίονας του αρχαίου.

Σε αίθουσα του δημοτικού σχολείου της Μαρώνειας φυλάσσονται ανάγλυφα, κιονόκρανα και άλλα αρχιτεκτονικά μέλη, που βρέθηκαν στην περιοχή.

Η ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΥΜΗ

Φτωχά υπολείμματα της πόλης Στρύμη σώζονται στο άκρο του δυτικού σκέλους του όρμου του Ανοικτού, γνωστού ως χερσόνησος της Μολυβωτής.

Η πρόσβαση είναι δυνατή τόσο από τα Παγούρια (12 χλμ.) όσο και από το Νέο Σιδηροχώρι (18 χλμ.) σε χωματόδρομο που περνά πλάι από την δυτική όχθη της λίμνης Μητρικού (Ισμαρίδα).

Οι πρώτοι κάτοικοι ήταν Θάσιοι, από τον 7ο αι. π.Χ., οι οποίοι θέλησαν να εκμεταλλευθούν την εύφορη ενδοχώρα κατάλληλη για την καλλιέργεια σιτηρών. Προστατευόταν από ισχυρά τείχη ενώ από το αξιόλογο λιμάνι της γινόταν η διακίνηση των προϊόντων.

Από την παραλία διακρίνονται τα στόμια των σηράγγων που χρησίμευαν για την ύδρευση της πόλης. Στην περιοχή βρίσκονται διάσπαρτα όστρακα και υπολείμματα υλικών από τα τείχη και άλλα κτίσματα, ιδιαίτερα στον χώρο που βρίσκεται πριν την στενή λωρίδα γης, που χωρίζει την χερσόνησο σε δύο μέρη. Στο καθεαυτό άκρο της χερσονήσου, στο υψηλότερο σημείο, σώζονται τα ασβεστόχτιστα θεμέλια κάποιου πύργου ή φάρου.

Σε αντίθεση με την φτωχή εικόνα, από την άποψη ερειπίων, που παρουσιάζει ο χώρος, έχουν βρεθεί εδώ αξιόλογα έργα ιωνικής τέχνης που φυλάσσονται στα μουσεία Κομοτηνής, Θεσσαλονίκης και Σόφιας, όπως: -πήλινο άγαλμα 5ου αι. π.Χ. (Μουσείο Σόφιας, βρέθηκε το 1917 στα χαρακώματα που άνοιξαν οι Βούλγαροι), επιτύμβια στήλη από τα μέσα περίπου του 5ου αι. π.Χ. (Μουσείο Θεσσαλονίκης), ανθεμωτή στήλη κόρης τέλους 6ου αι. π.Χ., άγαλμα «Πεπλοφόρος» μεταξύ 500-475 π.Χ.²⁵ Σημειώνεται ότι το σύγχρονο χωριό Στρώμη στις ΒΑ παρυφές του Ισμάρου δεν έχει σχέση με την αρχαία πόλη.

Η ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΑ

Βρίσκεται 3 χλμ. μετά την διασταύρωση της εθνικής οδού Κομοτηνής-Ξάνθης, προς Φανάρι, πάνω σε ύψωμα. Πρόκειται για αρχαιοελληνική πόλη που πιθανόν να ιδρύθηκε τον 6ο αι. π.Χ. από Ίωνες αποίκους, ενώ η μυθολογία θέλει ως οικιστή της τον Δίκαιο, γιο του θεού των θαλασσών Ποσειδώνα²⁶. Μεταγενέστερες αναφορές φτάνουν στην εποχή του Στράβωνα και του Πλίνιου. Είναι ιδιαίτερα γνωστή για τα αργυρά της νομίσματα (χρονολογούνται μεταξύ 540-476 π.Χ.), που βρέθηκαν μέχρι την Αίγυπτο, λόγω των εμπορικών επαφών που είχε μέσω του λιμανιού της. Εδώ βρέθηκε ωραιότατη επιτύμβια στήλη νέου, γνωστή ως στήλη «Αθηνών 40 -Κομοτηνής». Το πρωτότυπο επάνω τμήμα με την ανθεμωτή επίστεψη βρίσκεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Επειδή έως σήμερα δεν έχουν ανακαλυφθεί υπολείμματα άξια περιήγησης και παρατήρησης, η επίσκεψη σε όσους δεν διαθέτουν εξειδικευμένο ενδιαφέρον δεν θα είναι ιδιαίτερα αποδοτική.

²⁵ Κρανιώτη Λ. Στρώμη- Αρχαιολογία, σ.67-68

²⁶ Λαζαρίδη Δ. Άβδηρα και Δίκαια- αρχαίες ελληνικές πόλεις, τομ. 6^{ος}, Αθήνα, 1971, σ.45

Ο ΤΑΦΟΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΛΩΝ

Σε απόσταση 600 μ. Β. χωριού Σύμβολα, στην δεξιά πλευρά του χωματόδρομου που οδηγεί στην πανέμορφη χαράδρα και στο εσωτερικό της Ροδόπης, ανακαλύφθηκε (αφού πρώτα τον σύλησαν αρχαιοκάπηλοι) αρχαιοελληνικός τάφος τους τέλους του 4ου - αρχών 3ου αι. π.Χ., χτισμένος από κινωπό πωρόλιθο με δρόμο, προθάλαμο και κυρίως θάλαμο. Ο τοίχος του στολιζόταν με χρωματιστά σχέδια, υπολείμματα των οποίων διατηρούνται στις παραστάδες και τα υπέρθυρα των εισόδων.

Ο χώρος είναι περιφραγμένος και η είσοδος είναι δυνατή μόνο με συνοδό του Αρχαιολογικού Μουσείου Κομοτηνής. Στην ίδια περιοχή, σύμφωνα με τις υπάρχουσες ενδείξεις, υπάρχουν και άλλοι τάφοι που φτάνουν χρονολογικά έως την βυζαντινή εποχή και υποδηλώνουν την παρουσία κάποιου άγνωστου μέχρι στιγμής οικισμού.

ΤΟ ΠΑΠΙΚΙΟΝ ΟΡΟΣ

Έτσι ονομάζεται το τμήμα του ορεινού όγκου της Ροδόπης, που βρίσκεται ΒΔ της Κομοτηνής και πάνω από την περιοχή της βυζαντινής Μοσυνούπολης (Μαξιμιανούπολης). Μεγάλος αριθμός βυζαντινών ναών και άλλων κτισμάτων έχουν εντοπισθεί βόρεια των οικισμών Πολύανθος, Σώστης, Μίσχος, Ληνός, Ασώματοι, Θάμνα και Ρίζωμα, που βρίσκονται στους πρόποδες της Ροδόπης.

Η πρώτη γραπτή αναφορά στο Παπίκιο γίνεται στο Τυπικό του Γρηγορίου Πακουριανού, που συντάχθηκε το 1083 και μας πληροφορεί ότι ο ναός του Αγίου Γεωργίου Παπικίου όρους, ήταν μετόχι της μονής της Θεοτόκου Πετριτζονιτίσσης (Μπατσκόβου).²⁷

Από το Παπίκιο πέρασαν μεγάλες μορφές της βυζαντινής αυτοκρατορίας, όπως ο αυτοκράτορας Αλέξιος Α' ο Κομνηνός (1081-1118), αλλά και της Ορθοδοξίας, όπως ο Γρηγόριος Παλαμάς και ο όσιος Μάξιμος Κausοκαλυβίτης.

Η μεγάλη ακμή της μοναστικής πολιτείας πρέπει να τοποθετηθεί χρονικά

²⁷ Μηλιαράκη Α. Καθορισμός του Παπικίου όρους, Αθήνα, 1897, σ.72-74

μεταξύ του 11ου-12ου αι. Από τον 13ο αι. αρχίζει ο μαρασμός για να ολοκληρωθεί στον 14ο αι. σύμφωνα με μαρτυρία του Θεοφάνη στα 1350, που γράφει: *Γενόμενος γαρ προς το Παπίκιον (ο κλεινός Μάξιμος) εύρεν εκεί σε άνδρας αγίους ίσα τοις μεγάλοις πατράσιν εκείνοις, Αντώνιον λέγω και τον Ενθύμιον, Αρσένιον και Παχώμιον, αοίκους, απροΐτους, πελαζομενους εν δρεσιν υψηλοίς και σπηλαιόις ησύχοις και αβάτοις τόποις απαρακλήτους, έχοντας μεθ' εαυτών ουδέν, ει μη μόνον τα ράκη, α περιβεβληντο οι γενναίοι.*

Η ακτινοβολία του Παπικίου ήταν μεγάλη και διατηρούσε επαφές με το Άγιο Όρος, έχοντας οργανωθεί στα ίδια μοναστικά πρότυπα με αυτό. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι οι Οθωμανοί κατακτητές το απεκάλεσαν «βουνό του Δεσπότη».

Ολόκληρος ο χώρος του Παπικίου είναι κατάσπαρτος από ναούς και μνημεία που αποκαλύπτονται σταδιακά.²⁸

Ενδεικτικά αναφέρω τρεις από αυτούς που βρίσκονται πάνω στον ίδιο οδικό άξονα και είναι εύκολα προσπελάσιμοι.

A. Σε απόσταση 6 χλμ. πάνω από το χωριό Μέγα Πιστό, λίγα μέτρα πριν από την διασταύρωση που οδηγεί στο χωριό Κερασιά, στα αριστερά του δρόμου, έχει ανασκαφεί ναός, με διαστάσεις 9x7 μ., που απολήγει στα ανατολικά σε μεγάλη προεξέχουσα κόγχη. Ανήκει στην κατηγορία των μονόχωρων θολοσκέπαστων, το δε δάπεδο του είναι στρωμένο με μεγάλες μαρμάρινες πλάκες και σώζεται ακέραιο. Χρονολογείται στον 11 ο-12ο αι. μ.Χ.

B. Συνεχίζοντας την πορεία (χωρίς να στρίψουμε για Κερασιά) σε απόσταση 1,3 χλμ. από τον πρώτο ναό, στην αριστερή ομαλή πλαγιά σε 200 μ. περίπου, βρίσκονται τα καλοδιατηρημένα ερείπια ναού, που ανήκει στον ίδιο αρχιτεκτονικό τύπο με τον προηγούμενο και χρονολογείται στον 11ο-12ο αι. Είναι ευδιάκριτα σε αρκετά σημεία υπολείμματα των τοιχογραφιών του.

Γ. Στην συνέχεια σε απόσταση 5 χλμ. από τον δεύτερο ναό, στα δεξιά του δρόμου, μικρό ανηφορικό μονοπάτι οδηγεί στα εντυπωσιακά ερείπια μοναστικού συγκροτήματος, που είναι τα πιο καλοδιατηρημένα από όσα ανακαλύφθηκαν μέχρι σήμερα. Πρόκειται για μοναστηριακό συγκρότημα με όλα τα βοηθητικά προσκτίσματα (τράπεζα, κινστέρνα, φούρνο και βρύση). Στο καθολικό σώζεται μεγάλο τμήμα του μαρμαροθετημένου δαπέδου και υπολείμματα του τοιχογραφικού

²⁸ Ζήκου Ν. Αποτελέσματα ανασκαφικών ερευνών στο Παπίκιον όρος, 1987, σ.676-677

διακόσμου. Σε τάφο που ανασκάφηκε πρόσφατα βρέθηκε το δακτυλίδι της βυζαντινής αυτοκράτειρας Μαρίας Βοτανειάτη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι δυτικά του χωριού Σώστης, κοντά στον Ληνό, υπάρχει ο μοναδικός σε χρήση λατρευτικός χώρος του συγκροτήματος του Παπικίου. Πρόκειται για το εξωκλήσι του Αγίου Μάρκου το οποίο έχει ανοικοδομηθεί πρόσφατα πάνω στα ερείπια παλαιού βυζαντινού ναού.

Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΥΑΝΘΟΥ

Στα δυτικά του Πολυάνθου, σε απόσταση 1 χλμ. δεξιά του δρόμου, αποκαλύφθηκε ναός που χρονολογείται μεταξύ των πρώτων χριστιανικών χρόνων και της μεσοβυζαντινής περιόδου. Είναι τρίκλιτος, με νάρθηκα και τετράπλευρο μικρό προς βορρά πρόσκτισμα. Η παρουσία του στο σημείο εκείνο, όπως το νεκροταφείο και το κάστρο στην κορυφή του υπερκείμενου λόφου, μαρτυρούν την ύπαρξη οικισμού.

Ανασκαφές που έγιναν πρόσφατα κοντά στο χωριό Ληνός, αποκάλυψαν την ύπαρξη αρχαίου θρακικού οικισμού στα 1000 π.Χ., καθώς και σημαντικό αρχαίο ιερό. Τα ευρήματα μαρτυρούν πρώιμη οργανωμένη ελληνική εγκατάσταση στο εσωτερικό της Θράκης, βόρεια της παραθαλάσσιας ζώνης.

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΣΥΝΟΥΠΟΛΗ

Στα ΒΔ της Κομοτηνής, στο 7,5 χλμ. της αμαξιτής οδού προς Ίασμο και στην δεξιά μεριά σε απόσταση 1 χλμ. σε χωματόδρομο, βρίσκεται η Μοσυνούπολη. Από την πόλη σώζονται ερείπια τμημάτων της οχύρωσης με στρογγυλούς και τετράγωνους πύργους, θεμέλια βυζαντινού ναού, ενώ ο χώρος που περικλείουν τα τείχη είναι διάσπαρτος με θραύσματα αγγείων. Ανασκάφηκαν συστάδες παλαιοχριστιανικών τάφων και στα 1978 βρέθηκαν 14 παιδικοί τάφοι έξω από το νότιο τείχος της πόλης. Χτίστηκε στην θέση του θρακοελληνικού πολιτισματος

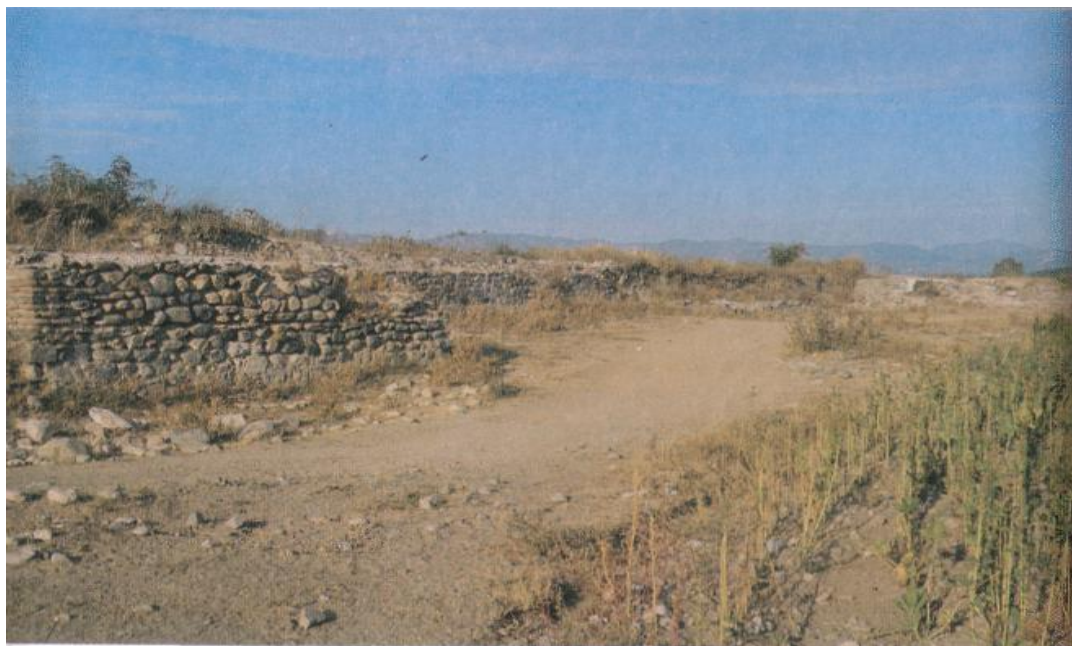
Παισούλαι και μέχρι τον 9ο αι. μ.Χ. ήταν γνωστή ως Μαξιμιανούπολη.²⁹

Οι αναφορές των βυζαντινών πηγών είναι συχνές αφού υπήρξε το ορμητήριο του Βασιλείου του Βουλγαροκτόνου εναντίον των Βουλγάρων, αλλά και το επίκεντρο των αιματηρών εμφυλίων συγκρούσεων στους τελευταίους αιώνες της βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Η πόλη καταστράφηκε από τον τσάρο των Βουλγάρων Καλογιάννη ή Σκυλογιάννη (σκωπτικά) στα 1206 και σύμφωνα με μία άποψη, όσοι από τους κατοίκους σώθηκαν, κατέφυγαν στο γειτονικό φρούριο της Κομοτηνής, όπου και εγκαταστάθηκαν μόνιμα. Την εκδοχή αυτή απηχεί και η μετονομασία σε Νέα Μοσνούπολη, του νεόδμητου συνοικισμού της ΕΚΤΕΝΕΠΙΟΛ, που βρίσκεται μεταξύ Κομοτηνής και του συνοικισμού Ήφαιστος.

Ο Ιωάννης Στ' ο Καντακουζηνός, όταν στρατοπέδευσε στα ερείπια της το 1343 την βρήκε ως: *πόλιν πάλαιαν εκ πολλών ετών κατεσκαμμένην*.

Αρχιτεκτονικά μέλη από ναούς, επιγραφές, νομίσματα και άλλα ευρήματα φυλάσσονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Κομοτηνής.

Μοσνούπολη. Υπολείμματα του τείχους.

²⁹ Τρεμόπουλου Κ. Η Κομοτηνή και οι αρχαιότητες της περιοχής της. Κομοτηνή, 1966, Μ.Ο.Κ. σ.42-43

ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΠΕΡΙΘΕΩΡΙΟ

Στο 18ο χλμ. της παλαιάς επαρχιακής οδού Κομοτηνής-Ξάνθης (μέσω Ιάσμου), πριν το χωριό Αμαξάδες, ο χωματόδρομος στα αριστερά, οδηγεί στα ερείπια του Περιθεωρίου, στον μυχό της λίμνης Βιστωνίδα, προς την πλευρά της Ροδόπης. Η πόλη διαδέχθηκε το μυθικό *Stabulo Diomedis* (Σταύλοι του Διομήδη), που συναντούμε στους Λευτιγγεριανούς χάρτες. Χτίστηκε από τον αυτοκράτορα Αναστάσιο (491-518), ο οποίος την οχύρωσε και της έδωσε το όνομα του, Αναστασιούπολη.³⁰

Ο οχυρωματικός περίβολος της πόλης, όπως και οι πύργοι σώζονται σε αρκετά καλή κατάσταση και σε σημαντικό ύψος. Στην νότια πλευρά διατηρήθηκε η κεντρική τοξωτή πύλη που οδηγούσε στο λιμάνι, καθώς και αυτοκρατορικά μονογράμματα. Τα τείχη επισκευάστηκαν επί Ιουστινιανού Α' (527-565 μ.Χ.), ενώ ταυτόχρονα χτίστηκε μακρό τείχος που ένωνε την πόλη με υπώρειες της Ροδόπης. Το τείχος εξυπηρετούσε διπλό σκοπό: Αφ' ενός επάνω του μεταφερόταν νερό από το βουνό στην πόλη και αφ' ετέρου εμπόδιζε την ελεύθερη διακίνηση επί της Εγνατίας οδού.

Η πόλη, όπως και η γειτονική της Μοσυνούπολη, καταστράφηκε από τον τσάρο των Βουλγάρων Ιωαννίτση (ή Σκυλογιάννη) το 1206, αλλά ξαναχτίστηκε το 1341 από τον Ανδρόνικο Γ' Παλαιολόγο που της έδωσε το όνομα Περιθεώριο. Παλαιά τοπική παράδοση, που διατηρήθηκε ζωντανή μεταξύ των Ελλήνων του γειτονικού Ιάσμου, αναφέρει ότι οι πρώτοι οικιστές του προερχόταν από το Περιθεώριον. Εξ αιτίας των προσχώσεων τα ερείπια σήμερα βρίσκονται σε απόσταση από την ακτή της λίμνης Βιστωνίδα, ενώ στην βυζαντινή εποχή η πόλη ήταν παράλια.

Η επίσκεψη στο Περιθεώριο αποτελεί ενδιαφέρουσα εμπειρία μια και τα τείχη του παρ' όλες τις καταστροφές σώζονται σε σχετικά καλή κατάσταση και διατηρούν την μεγαλοπρέπεια τους από την εποχή που τα χρησιμοποίησαν οι κάτοικοί της.

³⁰ Ζήκου Ν. Βυζαντινό οδοιπορικό στη Θράκη, περιοδ. Αρχαιολογία, τευχ. 13^ο, Νοέμβριος, 1984, σ.73

Περιθεώριον. Υπολείμματα τειχών.

ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΦΡΟΥΡΙΟ ΤΗΣ ΝΥΜΦΑΙΑΣ

Βρίσκεται στα Β. της Κομοτηνής στο 11ο χλμ. της διαδρομής Κομοτηνής - παλαιό τελωνείο Νυμφαίας, μετά το αισθητικό δάσος.

Χτίστηκε στην νότια έξοδο της φυσικής διόδου, που σχηματίζεται μέσα στον ορεινό όγκο της Ροδόπης και ενώνει την πεδιάδα της Κομοτηνής με την κοιλάδα του Άρδα και στην συνέχεια με αυτήν της Φιλιππούπολης. Την στρατηγική του σημασία δεν την έχασε ούτε στα νεότερα χρόνια, γεγονός που μαρτυρεί η ύπαρξη του οχυρού της Νυμφαίας στα ενδότερα της ίδιας κλεισούρας, όπου κατά την διάρκεια του Β' Παγκόσμιου πολέμου γράφηκε μια λαμπρή σελίδα της θρακικής ιστορίας.

Οι υπερασπιστές του είχαν την δυνατότητα να ελέγχουν οπτικά ένα μεγάλο

μέρος του πεδινού χώρου, την Εγνατία οδό, έως και τις ακτές που βρέχονται από το Θρακικό πέλαγος.

Σώζεται τμήμα του φρουρίου, στην νότια κυρίως πλευρά, όπου το ύψος σε κάποιο σημείο ξεπερνά τα 6 μ. Η βυζαντινή ονομασία του φρουρίου μας είναι άγνωστη, ενώ η σημερινή του, ως φρούριο Νυμφαίας, είναι νεότερη και δεν συνδέεται με το παρελθόν του. Συστηματική ανασκαφή δεν έχει γίνει και οι γνώσεις μας παραμένουν πενιχρές.

Η ανασκαφή και αναστήλωσή του, στον βαθμό που οι ειδικοί θα κρίνουν ότι είναι δυνατό, θα πλουτίσει αισθητικά την περιοχή και θα της προσδώσει τον χαμένο βυζαντινό χαρακτήρα της, που μόνο τα ρημαγμένα ερείπια μαρτυρούν σήμερα.

ΤΟ BYZANTINO ΦΡΟΥΡΙΟ ΤΗΣ ΓΡΑΤΙΝΗΣ

Στην κορυφή του λόφου που δεσπόζει του παλαιότατου οικισμού της Γρατινής σώζονται πενιχρά υπολείμματα βυζαντινού οχυρωματικού περιβόλου με μεγάλη δεξαμενή πόσιμου νερού. Μέσα στα όρια του, ο επισκέπτης θα συναντήσει σήμερα το ταπεινό εξωκλήσι της Ζωοδόχου Πηγής, που εορτάζει την Πέμπτη μετά το Πάσχα.

Ο οικισμός, όπως μαρτυρούν τα ευρήματα, εκτεινόταν και έξω των τειχών προς την πλευρά του σύγχρονου χωριού.

Η βυζαντινή Γρατσιανού στο διάστημα 1341-1354 υπήρξε η έδρα του άρχοντα της περιοχής Ματθαίου Καντακουζηνού, γιου του Ιωάννη Στ'. Το φρούριο της χρησίμευε και ως καταφύγιο για τους κατοίκους της γύρω περιοχής σε περιόδους επιδρομών αλλά είχε και σπουδαία στρατηγική σημασία, διότι ήλεγχε την πρόσβαση από την περιοχή εκείνη στο εσωτερικό της Ροδόπης, όπου και τα «άβατα χωρία» που αναφέρει ο Γρηγοράς, τα αποτελούντα την ορεινή ενδοχώρα της Γρατινής.

Ο ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΜΩΝ

Στο βυζαντινό περιβάλλον της Ροδόπης ανήκει και ο ατείχιστος ορεινός οικισμός, στα βόρεια της Γρατινής, κοντά στο σημερινό χωριό Πάτερμα. Βρίσκεται δίπλα σε χαράδρα —τις όχθες της οποίας ενώνει τριπλή μεσαιωνική γέφυρα—, όπου βρέθηκαν μονόκλιτη βυζαντινή εκκλησία του 11ου-12ου αι. και άλλα κτίσματα. Ευρήματα του χώρου, όπως μικρή εικόνα με παράσταση του Αγίου Νικολάου, σταυροί και γυάλινα βραχιόλια εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Κομοτηνής.

Πολύ κοντά στον οικισμό των Πατέρμων βρίσκεται το ομώνυμο σπήλαιο.³¹ Έχει συνολικό μήκος διαδρόμων 180 μ. και μέγιστο ύψος 14 μ. Η μεγαλύτερη αίθουσα έχει διαστάσεις 45x7 μ. περίπου. Αν και στερείται σταλακτιτών είναι εντυπωσιακό λόγω του μεγέθους των πέντε γνωστών αιθουσών του και έχει μεγάλη βιολογική αξία διότι αποτελεί κατοικία σπανίων ειδών (χειροπτέρων, αραχνίδων, κολεοπτέρων, μυκήτων κτλ.). Σύμφωνα με τις διηγήσεις των εντοπίων επικοινωνεί με το βάραθρο της Σαρακηνής.

Τοξωτό γεφύρι στην ορεινή Ροδόπη. Πάτερμα.

³¹ Μπακιρζή Χ. Ανασκαφή στα Πάτερμα Ροδόπης, τομ. 2^{ος}, Κομοτηνή, 1981, Μ.Ο.Κ. σ. 23

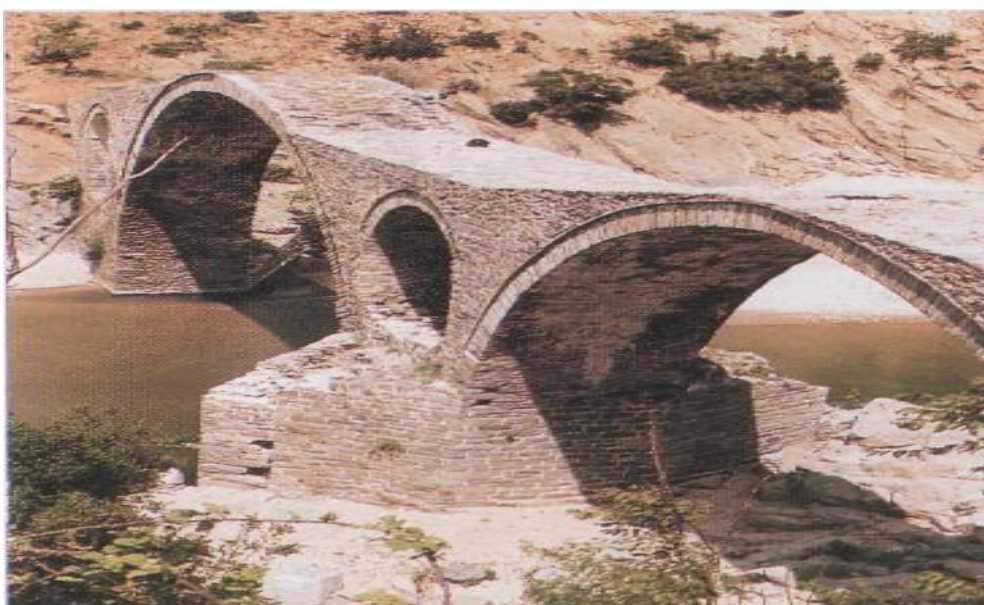
Η ΤΟΞΩΤΗ ΓΕΦΥΡΑ

Μέσα στην χαράδρα που διαρρέει ο ποταμός Κομψάτος και σε μικρή απόσταση από την παλιά χάραξη της αμαξιτής οδού Κομοτηνής-Ιάσμου, εμφανίζεται το επιβλητικό παράστημα της τρίτοξης πέτρινης γέφυρας.

Πιθανολογείται ότι χτίστηκε από Ηπειρώτες τεχνίτες στον 18ο αι., αν και τοπικές μυθοπλασίες που κυκλοφορούν μεταξύ των κατοίκων της περιοχής την θέλουν ως γέφυρα που χτίστηκε στην εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Βέβαια, δεν γνωρίζουμε εάν η σημερινή αντικατέστησε στο ίδιο σημείο κάποια άλλη παλαιότερη γέφυρα.

Το μεσαίο και μεγαλύτερο τόξο της έχει ύψος 12 μ. και άνοιγμα 21,8 μ., το ανατολικό έχει άνοιγμα 17 μ. ενώ το δυτικό και μικρότερο έχει καταστραφεί με αποτέλεσμα η γέφυρα να μην ενώνει πλέον τις δύο πλαγιές του βουνού. Πληροφορήθηκα επί τόπου, ότι το δυτικό τόξο καταστράφηκε σκόπιμα από βοσκούς, τα κατσίκια των οποίων διέσχιζαν την γέφυρα και κατόπιν χάνονταν στις απέναντι πλαγιές του βουνού.

Πέτρινα τοξωτά γεφύρια, μικρότερου μεγέθους, σώζονται σε αρκετά σημεία της ορεινής Ροδόπης, αλλά ως σήμερα συστηματική καταγραφή και μελέτη τους δεν έχει γίνει σε αντίθεση με τα γεφύρια της βουλγαρικής Ροδόπης, τα οποία μελετήθηκαν συστηματικά.

Μεσαιωνική γέφυρα στον ποταμό Κομψάτο, κοντά στον Πολύανθο.

ΕΘΙΜΑ - ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

A. Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΗΣ ΜΠΑΜΠΩΣ (Η ΓΥΝΑΙΚΟΚΡΑΤΙΑ)

Κάθε χρόνο, στις 8 Ιανουαρίου, αναβιώνει το πανάρχαιο έθιμο της γιορτής της μαμής ή μπάμπως, στα χωριά Ξυλαγανή, Στρώμη, Προσκυνητές, Νέα Πέτρα. Το ίδιο έθιμο αναβιώνει και στην περιφέρεια Σερρών (Μονοκκλησιά, Νέα Πέτρα), όπου είχαν καταφύγει Θρακιώτες πρόσφυγες.

Οι εκδηλώσεις αρχίζουν το πρωί με ένα όμιλο γυναικών, υποχρεωτικά εγγάμων, ο οποίος επισκέπτεται την μαμή και της προσφέρει δώρα: σαπούνη και προσόπι για να πλύνει τα χέρια της.

Την ημέρα αυτή ο κοινωνικός ρόλος της γυναίκας και οι σχέσεις με τους άνδρες ανατρέπονται. Για μια ημέρα μόνο, αυτή θα αναλάβει την διοίκηση του χωριού και όλες τις ανδρικές δουλειές. Τα καφενεία θα κατακλυσθούν από γυναίκες και οι εξορισθέντες άνδρες θα καταφύγουν στα σπίτια για να ασχοληθούν με τις οικιακές δουλειές.

Όσοι από τους άνδρες δεν συμμορφωθούν με το πνεύμα της γιορτής και τολμήσουν να βγουν έξω από το σπίτι, τιμωρούνται με διάφορους τρόπους: στην χειρότερη περίπτωση με την χρήση σκουπόξυλου και νερού για κατάβρεγμα και στην καλύτερη με τον εκσφενδονισμό εκ μέρους των γυναικών, αθυροστομιών και απρεπών χειρονομιών.

Η γιορτή παραπέμπει σε πανάρχαιους συμβολισμούς και μοιάζει εξαιρετικά με τα Θεσμοφόρια, για τα οποία ο Πausanias (7. 27,9) αναφέρει ότι *απελαύνονται δε ουχ οι άνδρες μόνον, άλλα και των κυνών το άρρεν*.

B. ΤΟ ΚΑΡΝΑΒΑΛΙ ΤΩΝ ΣΑΠΩΝ

Είναι η σημαντικότερη εκδήλωση «Καρναβαλιού» στον νομό και από τις πλέον αξιόλογες της Θράκης. Οι γιορταστικές εκδηλώσεις διοργανώνονται από τον Λαογραφικό Σύλλογο Σαπών. Την Τσικνοπέμπτη εισέρχεται πανηγυρικά στην πόλη ο «βασιλιάς Καρνάβαλος» και δίνει το σύνθημα για την έναρξη των εύθυμων

τελετών.

Οι γιορτές κορυφώνονται την Κυριακή της Αποκριάς με τις γαϊδουροδρομίες, την φαντασμαγορική παρέλαση των περίτεχνων αρμάτων — επικεφαλής των οποίων τίθεται κατά παράδοση ο θεός Διόνυσος—, την παρέλαση χορευτικών συγκροτημάτων, των μασκαράδων, των φιλαρμονικών της περιοχής, τον σοκολατοπόλεμο κ.ά.

Γ. ΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΘΡΑΚΗΣ

Με επίκεντρο την 14η Μαΐου, επέτειο της απελευθέρωσης της Κομοτηνής και της Θράκης, οργανώνονται κάθε χρόνο στην Κομοτηνή πολυήμερες πολιτιστικές εκδηλώσεις με τον τίτλο «Ελευθέρια Θράκης». Περιλαμβάνουν διαλέξεις, συναυλίες, θεατρικές παραστάσεις, εκθέσεις καλών τεχνών, λαογραφικές εκδηλώσεις, κινηματογραφικές προβολές, καθώς και αθλητικές εκδηλώσεις. Σημαντικότερες είναι η πανηγυρική έναρξη που συνδυάζεται με ομιλία κορυφαίου Έλληνα επιστήμονα και το Διεθνές Φεστιβάλ Λαογραφικών Χορευτικών Συγκροτημάτων, που πραγματοποιείται το βράδυ της 14ης Μαΐου. Τα «Ελευθέρια» οργανώθηκαν για πρώτη φορά το 1962 από τον Μορφωτικό Όμιλο, ο οποίος τα καθιέρωσε ως θεσμό και διατήρησε την ευθύνη τους μέχρι το 1984, οπότε την οργάνωση τους ανέλαβε ο Δήμος Κομοτηνής, που τη μεταβίβασε το 1995 στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου.

Δ. Η ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΤΟΥ ΟΧΥΡΟΥ ΤΗΣ ΝΥΜΦΑΙΑΣ

Κάθε χρόνο, στις αρχές Απριλίου, γιορτάζεται η επέτειος της μάχης του οχυρού της Νυμφαίας, το οποίο βρίσκεται λίγα χιλιόμετρα πάνω από το ομώνυμο βυζαντινό φρούριο.

Οι γιορταστικές εκδηλώσεις, στις οποίες συμμετέχουν όλες οι αρχές και πλήθος κόσμος απ' όλο τον νομό, περιλαμβάνουν επιμνημόσυνο δέηση για τους νεκρούς, προσκλητήριο πεσόντων, αναπαράσταση της μάχης, περιήγηση στους χώρους του οχυρού κτλ.

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΓΙΓΑΝΤΟΜΑΧΙΑΣ

Το πρωί της 6ης Απριλίου 1941, οι δεκατέσσερις αξιωματικοί και τριακόσιοι εξήντα περίπου οπλίτες που υπερασπίζονταν το οχυρό —αποτελούσε το ανατολικότερο άκρο του συγκροτήματος των οχυρών Μεταξά—, δέχτηκαν την σφοδρή επίθεση μιας γερμανικής μεραρχίας, η οποία προσέγγισε μέσω του οδικού άξονα Κίρτζαλι-Κομοτηνή. Το πυροβολικό των Γερμανών χτυπούσε ακατάπαυστα, ενώ δεκάδες αεροπλάνα βομβάρδιζαν ανηλεώς προκαλώντας μεγάλες ζημιές. Πεζοπόρα τμήματα είχαν ήδη παρακάμψει το οχυρό και προχώρησαν προς την Κομοτηνή. Οι υπερασπιστές πλέον χωρίς επικοινωνίες, χωρίς ελπίδα βοήθειας και βαλλόμενοι από παντού, αναγκάστηκαν τα μεσάνυχτα της 7ης προς 8η Απριλίου να παύσουν το πυρ και να παραδοθούν. Το τίμημα για τον αντίπαλο ήταν βαρύ. Διακόσιοι Γερμανοί στρατιώτες νεκροί και χίλιοι πεντακόσιοι τραυματίες. Από τους υπερασπιστές: επτά στρατιώτες νεκροί και είκοσι τραυματίες. Τα χαράματα της 8ης Απριλίου, ο Έλληνας διοικητής του οχυρού, ταγματάρχης Αλέξανδρος Αναγνωστός οδηγήθηκε αιχμάλωτος μπροστά στον γερμανό διοικητή του 30ου Σώματος Στρατού. Ο στρατηγός σηκώθηκε από την θέση του, έλαβε θέση προσοχής, έσφιξε το χέρι του και του είπε (μέσω διερμηνέως): «Το γερμανικό έθνος δι' εμού συγχαίρει τους υπερασπιστές του οχυρού, οι οποίοι επισκίασαν την δόξα του Λεωνίδα και του Θεμιστοκλή ... Χθες βράδυ τα ραδιόφωνα του Βερολίνου και του Λονδίνου έψαλλαν ύμνους για σας».

Η επική πτώση του οχυρού υπήρξε αφετηρία δεινής περιόδου για την Θράκη. Σε λίγες μέρες εγκαταστάθηκαν βουλγαρικά στρατεύματα και η περιοχή προσαρτήθηκε στην Βουλγαρία. Για να στερεωθεί η βουλγαρική κυριαρχία έγινε συστηματικός εποικισμός με βουλγαρικό πληθυσμό και εφαρμόστηκε πρόγραμμα βίαιου εκβουλγαρισμού του θρακικού ελληνισμού. Οι Έλληνες της Κομοτηνής υπέστησαν τα πάνδεινα για να αναγκασθούν να υποβάλλουν δήλωση ότι είναι Βούλγαροι, αλλά δεν εκάμφθηκαν.

Για την ηρωική αυτή αντίσταση των Κομοτηναίων η πόλη τιμήθηκε από την Ελληνική Πολιτεία με τον Πολεμικό Σταυρό Α' τάξεως, ο οποίος απονεμήθηκε στην Κομοτηνή, διότι όπως αναγράφεται στο σχετικό δίπλωμα που φυλάσσεται στο

Δημαρχείο, «Οι κάτοικοι ταύτης κατά την περίοδον της βουλγαρικής κατοχής καίτοι εδεινοπάθησαν και εδοκιμάσθησαν σκληρώς έδειξαν αξιοθαύμαστον πατριωτικήν διαγωγήν, αντοχήν απαράμιλλον και ηρωϊσμόν μέχρις αυτοθυσίας». Ο Πολεμικός Σταυρός έχει αναρτηθεί στην ιστορική σημαία της πόλης.

Το δίπλωμα απονομής του Πολεμικού Σταυρού

Ο καθεδρικός Ναός Ευαγγελισμού της Θεοτόκου στην Κομοτηνή.

ΠΑΝΗΓΥΡΕΙΣ - ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ

Το πλήθος των πανηγυριών που τελούνται σε όλα τα σημεία του νομού και σ' όλη την διάρκεια του χρόνου, αντανακλά το βαθύ θρησκευτικό συναίσθημα των κατοίκων και την σημασία της Ορθοδοξίας για την περιοχή. Ο συνωστισμός των πιστών και η βαθειά κατάνυξη που επικρατεί ζωντανεύουν το βυζαντινό χρώμα της Ροδόπης, όπως ήδη το γνώρισε στην υψηλότερη έκφραση του μέσα από τα μοναστήρια του Παπικίου όρους.

Παρακάτω αναφέρονται τα κυριότερα των πανηγυριών, μέσα στα οποία τις πρώτες θέσεις κατέχουν αυτά της Μονής Παναγίας Φανερωμένης Βαθυρρύακα και Αγίας Μαρίνας Ιμέρου.

Α. ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗΣ ΒΑΘΥΡΡΥΑΚΑ Ἡ ΦΑΤΥΡΓΙΑΚΑ

Η μονή απέχει 15 περίπου χλμ. από την Κομοτηνή και βρίσκεται στα δεξιά της εθνικής οδού Κομοτηνής-Ξάνθης. Σύμφωνα με την παράδοση, η εικόνα της Παναγίας, διαστάσεων 0,26x0,34 εκ. που εικονίζει την Θεοτόκο να κρατά το βρέφος, βρέθηκε μετά από όραμα που είδε επί τρεις συνεχείς νύχτες ο οθωμανός μεγαλοκτηματίας, στον οποίο ανήκε η περιοχή. Μάλιστα κατά την μεταφορά της εικόνας στην Κομοτηνή επιβιβάσθηκε στην άμαξα και η μικρή κωφάλαλη και ανάπηρη εγγονή του, η οποία θεραπεύτηκε από θαύμα. Το θαύμα αυτό ήταν η αφορμή να πιστέψει και ο οθωμανός αγάς.

Από το βράδυ της παραμονής, δηλ. στις 22 Αυγούστου οπότε και ψάλλεται ο Μέγας Εσπερινός, συγκεντρώνονται χιλιάδες πιστών (ακόμα και μουσουλμάνοι) για να προσκυνήσουν την θαυματουργή εικόνα, ενώ ο χώρος γύρω από την μονή κατακλύζεται από κάθε είδους μικροπωλητές.

Το πρωί της γιορτής (23 Αυγούστου) τελείται ο Όρθρος και η Αρχιερατική Θεία Λειτουργία προεξάρχοντος του Μητροπολίτου Μαρώνειας και Κομοτηνής.

ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗΣ ΒΑΘΥΡΡΥΑΚΑ

Στα πλαίσια των εορταστικών εκδηλώσεων για την απελευθέρωση της Θράκης «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ», το βράδυ της 13ης Μαΐου, μεταφέρεται από την μονή Παναγίας Φανερωμένης Βαθυρρύακα η ιερή εικόνα για να λαμπρύνει τις εκδηλώσεις. Την ημέρα αυτή προσκαλούνται αρχιερείς από διάφορα σημεία της χώρας, οι οποίοι συμμετέχουν στην υποδοχή της εικόνας, μπροστά στο Δημαρχείο (πλατεία Βιζυηνού), όπου παρίστανται οι αρχές, όλος ο τοπικός κλήρος, ο λαός της πόλης, η φιλαρμονική του δήμου και τιμητικό άγημα. Στην συνέχεια γίνεται η περιφορά της εικόνας μέσω της κεντρικής πλατείας και της οδού Βενιζέλου, για να καταλήξει στον Μητροπολιτικό Ναό όπου ψάλλεται Μέγας Πανηγυρικός Εσπερινός με την συμμετοχή όλων των προσκληθέντων αρχιερέων. Η εικόνα εκτίθεται σε προσκύνημα για επτά ημέρες και κατόπιν μεταφέρεται εν πομπή στον θρόνο της στην ιερά μονή Βαθυρρύακα. Κατά την διάρκεια των ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝ τοποθετούνται σε όλο το μήκος της πεζοδρομημένης οδού Βενιζέλου, αεροπανώ με αποσπάσματα Απολυτίκιου του σύγχρονου υμνογράφου της Εκκλησίας, μοναχού Γερασίμου Μικραγιαννανίτου.

Β. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΝΑΟΥ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ (ΠΑΝΑΓΙΑΣ) ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

Συγκεντρώνει πολυάριθμους προσκυνητές από την πόλη της Κομοτηνής και τα γύρω χωριά.

Το βράδυ της 14ης Αυγούστου, παραμονή της εορτής της Παναγίας τελείται πανηγυρικός Αρχιερατικός Εσπερινός, αρτοκλασία στον περίβολο του ναού —μέσα στο αρχαίο τείχος— και ακολουθεί περιφορά της εικόνας της Κοιμήσεως της Θεοτόκου μέσω των οδών Σοφούλη, Δημοκρίτου, Ορφέως, για να καταλήξει στην κεντρική πλατεία όπου αναπέμπεται ειδική δέηση. Στην συνέχεια δια της οδού Βενιζέλου, η πομπή επιστρέφει στον Μητροπολιτικό Ναό. Το πρωί της επομένης τελείται πανηγυρική Αρχιερατική Λειτουργία.

Γ. ΠΕΡΙΦΟΡΑ ΕΠΙΤΑΦΙΩΝ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

Με πάνδημη συμμετοχή και βαθειά κατάνυξη, το βράδυ της Μεγάλης Παρασκευής συναντώνται στην κεντρική πλατεία οι επιτάφιοι των εκκλησιών της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, της Του Θεού Σοφίας και Αγίου Γεωργίου και αναπέμπεται δέηση από τον μητροπολίτη.

Νωρίτερα, στις 7 περίπου, εμπρός στην πύλη του Ναού του Αγίου Γεωργίου, γίνεται η υποδοχή του επιταφίου της αρμενικής εκκλησίας, ενώ αργότερα γίνεται η αντίστροφη υποδοχή μπροστά στην αρμενική εκκλησία.

Δ. ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΙΝΑΣ ΙΜΕΡΟΥ

Έξω από το χωριό Ίμερος, γίνεται ένα από τα μεγαλύτερα πανηγύρια της περιοχής. Η ιστορία του χώρου όπου βρίσκεται η εκκλησία της Αγίας Μαρίας φτάνει στην βυζαντινή εποχή, αφού, σύμφωνα με την παράδοση, το μέρος ήταν μετόχι του Αγίου Όρους έως την κατάκτηση από τους Οθωμανούς. Τότε ο σουλτάνος το δώρησε στον πορθητή της Κομοτηνής Γαζή Εβρενός Μπέη, ο οποίος το προσήρτησε στο πτωχοκομείο που ίδρυσε στην Κομοτηνή. Στα κτίρια που υπήρχαν εδώ κατά την τουρκοκρατία προσφέρονταν στέγη και τροφή στους ξένους. Μετά την άφιξη των προσφύγων από τις Αλησμόνητες Πατρίδες το 1922, χτίστηκε στο ίδιο σημείο εκκλησία, ενώ στα νεότερα χρόνια ανεγέρθηκε εκ βάθρων, δίπλα στο παλιό κτίσμα, μεγαλοπρεπής ναός βυζαντινού ρυθμού.

Το βράδυ της παραμονής (16 Ιουλίου), αλλά και την κυριώνυμη ημέρα της γιορτής (17 Ιουλίου) συρρέουν χιλιάδες πιστών απ' όλο τον νομό για να προσκυνήσουν την θαυματουργό εικόνα.

Ε. ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

Το παρεκκλήσι της Αγίας Παρασκευής, χτισμένο μέσα στον Δημοτικό Κήπο στον χώρο όπου υπήρχε βυζαντινή εκκλησία την οποία γκρέμισαν οι Οθωμανοί και μετέτρεψαν τον χώρο σε νεκροταφείο, γιορτάζει στις 26 Ιουλίου. Η Αγία

Παρασκευή είναι η πολιούχος της Κομοτηνής και την ημέρα της γιορτής της όλα τα καταστήματα της πόλης μένουν κλειστά. Από το βράδυ της παραμονής συρρέει αθρόα πλήθος πιστών, για να προσκυνήσει την ιερή εικόνα. Όσο διαρκεί η γιορτή το παρεκκλήσι είναι εντυπωσιακά στολισμένο με εθνικά και θρησκευτικά σύμβολα.

ΣΤ. ΑΓΙΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ ΣΚΑΛΩΜΑΤΟΣ

Στο εσωτερικό μιας πανέμορφης χαράδρας (περιοχή χωριού Σκάλωμα) και στην αριστερή όχθη του χειμάρρου που την διαρρέει, χτίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1960, μετά από όραμα που είδε ο τότε εφημέριος του χωριού Ανθοχώρι, το εξωκλήσι των Αγίων Αναργύρων. Στο σημείο αυτό υπήρχε πηγή που ανάβλυζε νερό και θεράπευε, όπως πίστευαν οι κάτοικοι της περιοχής, την ελονοσία. Μέχρι σήμερα, χριστιανοί και μουσουλμάνοι κρεμούν στους θάμνους ένα κομμάτι από τα ρούχα τους για να θεραπευθούν... Το εξωκλήσι πανηγυρίζει την 1η Ιουλίου, οπότε και τελείται αρχιερατική θεία λειτουργία προεξάρχοντος του Μητροπολίτη.

Ζ. ΑΓΙΑΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΑΣΚΗΤΩΝ

Στις 5 Μαΐου πανηγυρίζει το εξωκλήσι που βρίσκεται λίγο πριν το χωριό Ασκητές, στην δεξιά πλευρά του δρόμου, αφιερωμένο στην Αγία Ειρήνη. Στο σημείο αυτό οι Βούλγαροι κατακτητές εκτέλεσαν, στην διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, κατοίκους των Ασκητών. Στην μνήμη τους, ιδιώτης ανήγειρε με δαπάνες του το εξωκλήσι και κατόπιν το δώρισε στον Σύλλογο Καπαδοκών «Ο Μέγας Βασίλειος», ο οποίος και διοργανώνει το πανηγύρι. Εάν η γιορτή συμπίπτει με εργάσιμη ημέρα, τότε η πανήγυρη μετατίθεται στην επόμενη ή προηγούμενη Κυριακή. Στην διάρκεια του πανηγυριού χορευτικό συγκρότημα του Συλλόγου Καπαδοκών χορεύει παραδοσιακούς χορούς, ενώ προσφέρεται στους παρευρισκομένους το παραδοσιακό πληγούρι, όπως γινόταν στην Καπαδοκία απ' όπου κατάγονταν οι κάτοικοι των Ασκητών καθώς και ξυνόγαλα και κόκκινο αυγό, λόγω των ημερών του Πάσχα.

Η. ΑΛΛΕΣ ΠΑΝΗΓΥΡΕΙΣ

Από τις πανηγύρεις που έχουν περισσότερο τοπικό χαρακτήρα και συνδυάζονται συνήθως με ποικίλες εκδηλώσεις των τοπικών πολιτιστικών συλλόγων, μπορούν να αναφερθούν ενδεικτικά αυτές που γίνονται στα χωριά:

ΑΙΓΕΙΡΟΣ. Του ναού του Αγίου Αθανασίου στις 18 Ιανουαρίου.

ΓΡΑΤΙΝΗ. Του εξωκκλησιού της Ζωοδόχου Πηγής, μέσα στο βυζαντινό φρούριο. Γίνεται την Πέμπτη της Διακαινισήμου από την εποχή της τουρκοκρατίας .

ΙΑΣΜΟΣ. Του εξωκκλησιού του Προφήτη Ηλία στις 20 Ιουλίου. Τα τελευταία χρόνια οργανώνονται και πλούσιες πολιτιστικές εκδηλώσεις από τον τοπικό σύλλογο.

ΚΑΡΥΔΙΑ. Της εκκλησίας της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στις 6 Αυγούστου.

ΚΟΣΜΙΟ. Του εξωκκλησιού του Αγίου Αθανασίου στις 2 Μαΐου και 18 Ιανουαρίου.

ΝΕΑ ΠΕΤΡΑ. Του ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου στις 15 Αυγούστου.

ΜΑΡΩΝΕΙΑ. Του εξωκκλησιού του Αγίου Χαραλάμπους (στον ομώνυμο παραθεριστικό οικισμό) στις 10 Φεβρουαρίου, καθώς και στις 15 Αυγούστου ημέρα της Παναγίας, μέσα στην Μαρώνεια).

ΞΥΛΑΓΑΝΗ. Του παρεκκλησιού του Αγίου Νεκταρίου. Στις 8 Νοεμβρίου το απόγευμα τελείται λιτανεία και μεταφέρεται από τον κυρίως ναό των Παμμεγίστων Ταξιαρχών, τμήμα του ιερού λειψάνου του Αγίου Νεκταρίου στο παρεκκλήσι το αφιερωμένο στον Άγιο, όπου και τελείται Μέγας Εσπερινός. Επίσης, στο εξωκλήσι της Αναλήψεως του Κυρίου, την ημέρα της εορτής (κινητή) γίνεται πανήγυρη, η οποία συνδυάζεται και με πολιτιστικές εκδηλώσεις.

ΠΑΓΟΥΡΙΑ. Του εξωκκλησιού του Προφήτη Ηλία στις 20 Ιουλίου.

ΠΑΝΔΡΟΣΟΣ. Του ναού του Προφήτη Ηλία στις 20 Ιουλίου.

ΠΟΡΠΗ. Του ναού του Αγίου Γεωργίου στις 23 Απριλίου ή την δεύτερη μέρα του Πάσχα.

ΡΟΔΙΤΗ. Του νεόδμητου Ναού της Αγίας Κυριακής στις 7 Ιουλίου. Ο Ναός στον οποίο φυλάσσεται η θαυματουργή εικόνα της Αγίας, κειμήλιο από χωριό Τσοπο Μαλγάρων Αν. Θράκης ανεγέρθηκε από τον χριστιανικό πολιτιστικό σύλλο-

γο «Αγία Κυριακή» Ροδίτη που οργανώνει την θρησκευτική πανήγυρη, πολιτιστικές εκδηλώσεις, αλλά και εκδηλώσεις μνήμης των πατρίδων προελεύσεως των κατοίκων.

ΣΤΡΥΜΗ. Του εξωκλήσιού του Αγίου Αθανασίου στις 2 Μαΐου.

ΦΑΝΑΡΙΟΥ. Του ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου στις 15 Αυγούστου.

Τέλος, σημειώνεται ότι με ιδιαίτερη λαμπρότητα και με την συμμετοχή χιλιάδων πιστών γιορτάζονται τα Θεοφάνεια ή Φώτα στις 6 Ιανουαρίου στα χωριά ΦΑΝΑΡΙ και ΜΑΡΩΝΕΙΑ.

Η ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΘΡΑΚΗ

Πραγματοποιείται κάθε χρόνο από το 1992, τον μήνα Μάιο για πέντε ημέρες, στο Εκθεσιακό Κέντρο της Βιομηχανικής Περιοχής Κομοτηνής, που καλύπτει 6.500 τ.μ. στεγασμένου χώρου και 3.000 τ.μ. υπαίθριου. Διοργανωτής είναι η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης συνεπικουρούμενη από τοπικούς φορείς. Εκτίθενται βιομηχανικά προϊόντα τόσο από τοπικές όσο και από βιομηχανίες άλλων περιοχών της Ελλάδας. Παράλληλα και για όσο χρονικό διάστημα διαρκεί η Έκθεση πραγματοποιείται μία σειρά πολιτιστικών εκδηλώσεων. Η έκθεση ΘΡΑΚΗ οδεύει προς την διεθνοποίηση της, ώστε σε πρώτη τουλάχιστον φάση, να καλύπτει όλες τις χώρες της Χερσονήσου του Αίμου.

ΟΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Η ΜΑΡΩΝΕΙΑ

Απόσταση 32 χλμ. (ΝΑ) από την Κομοτηνή. Κάτοικοι 624. Είναι έδρα της ομώνυμης κοινότητας. Διαθέτει αγροτικό ιατρείο, αστυνομικό σταθμό, λιμενικό σταθμό και δημοτικό σχολείο. Ο πολιτιστικός σύλλογος με τις δραστηριότητες του συμβάλλει στην διατήρηση των παραδόσεων, ενώ ο γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός προωθεί τον τουρισμό και διαθέτει δωμάτια για ενοικίαση, εστιατόριο με παραδοσιακό φαγητό και εκθετήριο.

Η θέα από τους εξώστες των σπιτιών είναι καταπληκτική, ιδιαίτερα τα ηλιοβασιλέματα με τα ονειρικά χρώματα που σκορπά, ο βυθιζόμενος στο Θρακικό πέλαγος ήλιος.

Είναι γραφικός ο χώρος της πλατείας με τα αιωνόβια πλατάνια, στην βάση των οποίων αναβλύζει κρυστάλλινο νερό από τα έγκατα του Ισμάρου.

Τα πολλά παρεκκλήσια και εξωκλήσια, καθώς και άλλα στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού που φθίνει (φορεσιές, τραγούδια, έθιμα κλπ.) αναδεικνύουν τον θαλασσινό χαρακτήρα και τους δεσμούς της με το Αιγαίο.

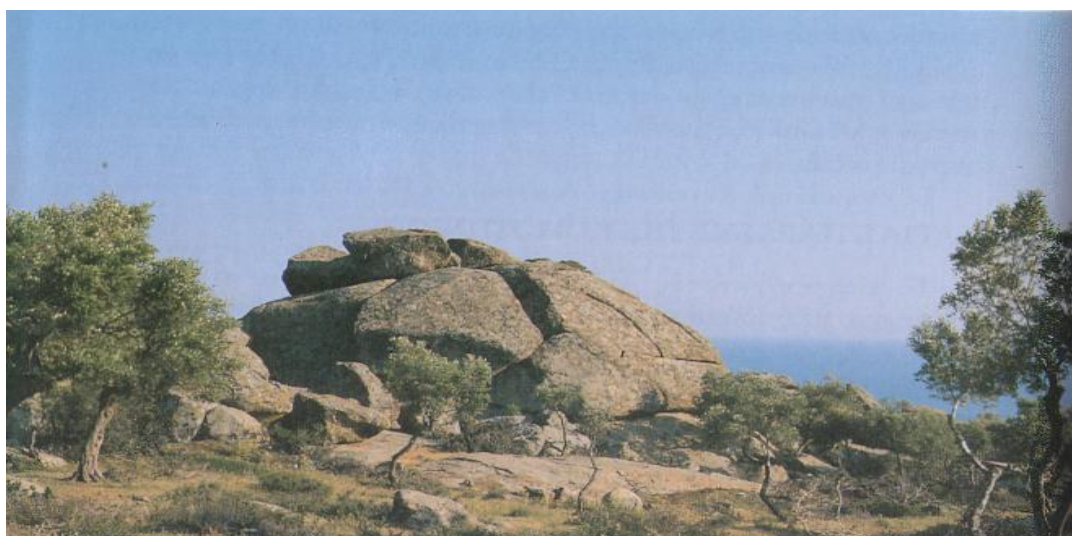
Ιστορικά στοιχεία: Η Μαρώνεια έχει πλουσιότατη ιστορία. Είναι ίσως ο μοναδικός οικισμός της περιοχής που κατοικείται τουλάχιστον επί 3 χιλιετίες (σχετικά Οι Αρχαιότητες της Μαρώνειας).

Στα μέσα του 16ου αι. εξαιτίας των συχνών πειρατικών επιδρομών οι κάτοικοι της εγκαταλείπουν την αρχαία θέση και εγκαθίστανται για μεγαλύτερη ασφάλεια, ψηλότερα στον Ίσμαρο, εκεί όπου βρίσκεται το σημερινό χωριό.

Στην τελευταία περίοδο της τουρκοκρατίας γνώρισε μεγάλη οικονομική ακμή αφού οι κάτοικοι της ξενιτεύονταν για να εμπορευθούν κυρίως τον καπνό, σε διάφορα μέρη, όπως στην Κωνσταντινούπολη, την Ρωσία, την Αίγυπτο και σε ευρωπαϊκές χώρες, προμηθευόμενοι καπνά από την περιοχή Ξάνθης, Καβάλας, Δράμας και Σαμψούντας. Την εποχή αυτή χτίζονται αρχοντικά, εκκλησίες και κρήνες, ορισμένα από τα οποία διατηρούνται μέχρι σήμερα.

Αρχοντικό της Μαρόνειας.

Εντυπωσιακοί σχηματισμοί ογκολίθων στην περιοχή Μαρόνειας.

Η ΓΡΑΤΙΝΗ

Απόσταση 13 χλμ. (BA) από την Κομοτηνή. Κάτοικοι 645. Έδρα ομώνυμης κοινότητας (τηλ. 92.285). Διαθέτει αγροτικό ιατρείο, αστυνομικό σταθμό, παιδικό σταθμό, νηπιαγωγείο, δημοτικό σχολείο και λίγα καταστήματα.

Ο πολιτιστικός σύλλογος του χωριού διατηρεί χορευτικό συγκρότημα με τις τοπικές ενδυμασίες.

Η Γρατσιανού υπήρξε σημαντικό διοικητικό και οικονομικό κέντρο κατά τον 14ο αι. Ήταν η έδρα του Ματθαίου Καντακουζηνού μεταξύ των ετών 1341-1354.³² Τότε μάλλον χτίστηκε και το φρούριο που σώζεται. Σε ανασκαφή μέσα στο χωριό βρέθηκαν θεμέλια παρεκκλησίου του 13ου αι. και μεταλλικοί σταυροί.

Κάθε χρόνο γιορτάζει το εξωκλήσι της Ζωοδόχου Πηγής, στο εσωτερικό του υπερκείμενου βυζαντινού φρουρίου. Η γιορτή δεν γίνεται την ομώνυμη ημέρα αλλά την Πέμπτη μετά το Πάσχα, διότι οι κάτοικοι από την εποχή της οθωμανικής κυριαρχίας ήθελαν να παρευρίσκεται και ο μητροπολίτης, ο οποίος όμως, λόγω των πολλών υποχρεώσεων του την ημέρα αυτή, δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στο αίτημα τους. Τότε, η δημογεροντία του χωριού αποφάσισε να μεταθέσει την ημέρα της πανήγυρης στην Πέμπτη μετά το Πάσχα, οπότε παρευρισκόταν και ελάμπρυνε την γιορτή ο τοπικός αρχιερέας.

Όπως μου διηγήθηκαν οι γεροντότεροι κάτοικοι, οι επιθέσεις εναντίον του χωριού στα χρόνια της τουρκοκρατίας, από ομάδες ληστών ήταν συνεχείς, ώστε αναγκάστηκαν από πολύ νωρίς να οργανώσουν την άμυνα τους. Τοποθετήθηκαν παρατηρητές πάνω στο βυζαντινό φρούριο, οι οποίοι, εκ περιτροπής, — συνεχίζοντας την παράδοση των βυζαντινών προγόνων τους— έλεγχαν την περιοχή και ειδοποιούσαν σε περίπτωση κινδύνου για να καταφύγουν οι κάτοικοι στο φρούριο. Οι οπλισμένοι άνδρες έπαιρναν θέσεις σε επίκαιρα σημεία και εμπόδιζαν τους εισβολείς. Ακόμα, και η αρχιτεκτονική των παλαιών σπιτιών εξυπηρετούσε τις ανάγκες άμυνας: οι εξώπορτες ήταν χαμηλές, προκειμένου να εμποδίζουν τους έφιππους Τούρκους χωροφύλακες ή τους ληστές να εισέρχονται μέσα σ' αυτά. Τα παράθυρα ήταν μικρά, προστατευμένα με σίδερα και τοποθετημένα σε μεγάλο ύψος.

Την νύχτα της Ανάστασης, λόγω της συγκέντρωσης των πιστών στην

³² Μπακιρτζή Χ. Γρατινή, τομ. 34^{ος}, 1980, σ. 348

εκκλησία, η οποία επίσης περιβαλλόταν από προστατευτικό τοίχο, οι ληστές επέδραμαν και λεηλατούσαν τα σπίτια του χωριού. Έτσι, η δημογεροντία αποφάσισε να τοποθετούνται στις εισόδους του χωριού φρουροί οπλισμένοι με τα μονόβολα εμπροσθογεμή όπλα της εποχής, για να αποτρέπουν ενδεχόμενες επιθέσεις.

Πάντως οι θεοσεβείς κάτοικοι πίστευαν, ότι η σωτηρία και η διατήρηση της ακεραιότητας της Γρατινής, στα χρόνια της οθωμανικής κατάκτησης, οφειλόταν στα πολλά εξωκλήσια που περιβάλλουν και σήμερα το χωριό και τα οποία δημιουργούσαν ένα αδιαπέραστο τείχος, όπου προσέκρουαν οι αλλόθρησκοι επιδρομείς.

ΟΙ ΣΑΠΕΣ

Απόσταση 28 χλμ. (ΝΑ) από την Κομοτηνή. Κάτοικοι 2.513. Πρωτεύουσα της επαρχίας Σαπών και έδρα ομώνυμου δήμου. Διαθέτει κέντρο υγείας, αστυνομικό τμήμα, ειρηνοδικείο, ΟΤΕ, ταχυδρομείο, πρακτορείο του ΚΤΕΛ, υποκατάστημα Τραπεζών και πολλά εμπορικά καταστήματα. Ο δήμος διατηρεί πολυμελή φιλαρμονική σχολή χορού, χορευτικό συγκρότημα και είναι ιδιοκτήτης τουριστικού περιπτέρου στην όμορφη τοποθεσία Δενδράκι. Η κωμόπολη διαρρέεται από δύο χείμαρρους και περιβάλλεται στα βόρεια και ανατολικά από δασύλλια πεύκου και δρυός.

Το κεντρικό πάρκο με το αναψυκτήριο δίπλα στην εθνική οδό είναι το στολίδι των Σαπών.

Για το φαντασμαγορικό καρναβάλι που διοργανώνεται κάθε χρόνο, βλέπε στο τμήμα Έθιμα-Εκδηλώσεις.

Κάθε εβδομάδα κυκλοφορεί η τοπική εφημερίδα «Ελεύθερη Άποψη».

Σάπες. Το Δημαρχείο.

ΤΟ ΝΕΟ ΣΙΔΗΡΟΧΩΡΙ

Απόσταση 11 χλμ. (N) από την Κομοτηνή. Κάτοικοι 957. Έδρα ομώνυμης κοινότητας. Διαθέτει αγροτικό ιατρείο, αστυνομικό σταθμό, παιδικό σταθμό, νηπιαγωγείο, τριθέσιο δημοτικό, γυμνάσιο και κοινωνικό κέντρο.

Το Κέντρο Νεότητας διαθέτει δανειστική βιβλιοθήκη, αίθουσα ψυχαγωγίας και γυμναστικής. Με ευθύνη της κοινότητας λειτουργεί φιλαρμονική, ενώ ο δραστήριος Μορφωτικός Όμιλος διατηρεί πολυμελές χορευτικό συγκρότημα και διοργανώνει πολλές εκδηλώσεις κάθε χρόνο, μεταξύ των οποίων ξεχωρίζει η αποκριάτικη αναβίωση του εθίμου με τους Σειμένηδες (άνδρες ντυμένοι με εθνικές ενδυμασίες που επέλεξαν την περίοδο της αποκριάς για να τραγουδήσουν το «Μαύρη είναι η νύχτα στα βουνά...» και να τονώσουν το φρόνημα των Ελλήνων στην περίοδο της τουρκοκρατίας) και τους μεταμφιεσμένους Πιτεράδες (με τις αθυροστομίες και τις απρεπείς κινήσεις, που έλκουν την καταγωγή τους από τις αρχαίες βακχικές γιορτές).

Στις δύο εκκλησίες του χωριού (παλιά και νέα) φυλάσσεται πολύτιμη συλλογή εκκλησιαστικών κειμηλίων από το Σαμάκοβο της Αν. Θράκης, πατρίδα των προσφύγων κατοίκων.

Κύρια απασχόληση των κατοίκων είναι η γεωργία η οποία ασκείται με τις πλέον σύγχρονες μεθόδους και με δυναμικές καλλιέργειες (βιομηχανική ντομάτα κ.ά.).

ΤΟ ΦΑΝΑΡΙ

Απόσταση 32 χλμ. (ΝΔ) από την Κομοτηνή. Κάτοικοι 504. Έδρα της ομώνυμης κοινότητας. Παραθαλάσσιο χωριό με αξιόλογη τουριστική κίνηση τους καλοκαιρινούς μήνες. Η παρακείμενη παραλία της Αρωγής (ανατολικά) με την ψιλή άμμο και τα καθαρά νερά, δέχεται κάθε χρόνο χιλιάδες κόσμου. Το γραφικό λιμανάκι Φαναρίου εξυπηρετεί τα αλιευτικά σκάφη των κατοίκων αλλά και τα ιδιωτικά σκάφη αναψυχής.

Στο Φανάρι λειτουργούν δύο ξενοδοχεία: ΒΟΣΠΙΟΡΟΣ, Β' κατηγ., 40 κλίνες (με εστιατόριο) και ΦΑΝΑΡΙ, Γ κατηγ., 64 κλίνες. Επίσης, πανσιόν, ενοικιαζόμενα δωμάτια, ψαροταβέρνες κ.ά. Η οργανωμένη κατασκήνωση (κάμπινγκ) του ΕΟΤ σε έκταση 56 στρεμ. με άθρονο πράσινο (Α' κατηγ. 180 θέσεις για 600 άτομα) είναι από τις ωραιότερες της Ελλάδας. Λειτουργεί από 1/4-31/10 και διαθέτει εστιατόριο, παντοπωλείο, μπαρ και χώρο αθλοπαιδιών.

Το Φανάρι.

Ο ΙΑΣΜΟΣ

Απόσταση 21 χλμ. (Δ) από την Κομοτηνή. Κάτοικοι 2.981. Έδρα ομώνυμης κοινότητας.

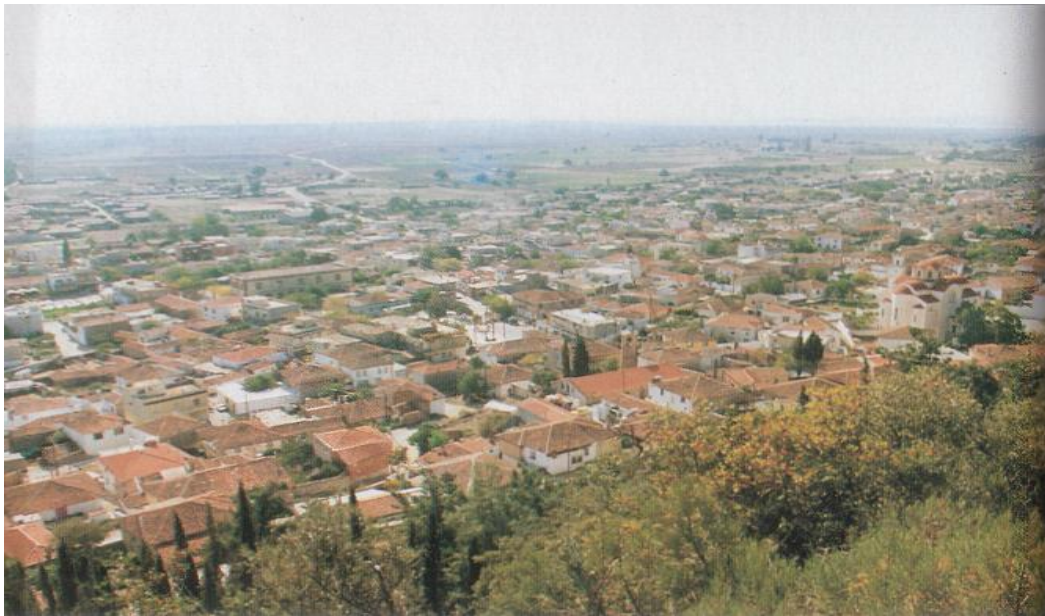
Διαθέτει κέντρο υγείας, αστυνομικό τμήμα, κτηνιατρείο, ταχυδρομείο, ΟΤΕ, σιδηροδρομικό σταθμό, υποκατάστημα Αγροτικής Τράπεζας, θυρίδα Εθνικής Τράπεζας, γυμνάσιο, λύκειο κ.λ.π.

Είναι χτισμένος στις παρυφές της Ροδόπης, έχει θαυμάσιο κλίμα και παλαιότατη ιστορία. Σύμφωνα με τις τοπικές παραδόσεις, οι πρώτοι κάτοικοι κατάγονταν από την γειτονική βυζαντινή πόλη Περιθεώριο (Αναστασιούπολη).

Ο πολιτιστικός σύλλογος που ιδρύθηκε το 1983 διατηρεί χορευτικό συγκρότημα με τοπικές ενδυμασίες και ασκεί πλήθος δραστηριοτήτων σε όλη την περίοδο του χρόνου. Οργανώνει κάθε χρόνο πολυήμερες πολιτιστικές εκδηλώσεις με επίκεντρο την τοπική πανήγυρη του Προφήτη Ηλία. Το μουσικοφιλολογικό τμήμα του διατηρεί πολυμελή φιλαρμονική.

Στον Ίασμο έχουν απομείνει ορισμένα όμορφα αρχοντικά, τα οποία δυστυχώς είναι εγκαταλειμμένα. Γύρω από το χωριό υπάρχουν πολλά εξωκλήσια, γνωστότερα των οποίων είναι αυτό του Προφήτη Ηλία και της Ζωοδόχου Πηγής (χτισμένο στην πλαγιά του βουνού).

Κάθε Παρασκευή γίνεται λαϊκή αγορά (παζάρι) από τις μεγαλύτερες του νομού. Ο Ίασμος φημίζεται από παλιά για το γλυκό κρασί που παράγει.

Μερική άποψη του Ιάσμου.

Η κτητορική επιγραφή της εκκλησίας του Αγίου Ιωάννου Προδρόμου Ιάσμου.

ΤΟ ΚΟΣΜΙΟ

Απόσταση 4 χλμ. (N) από την Κομοτηνή. Κάτοικοι 1054. Έδρα ομώνυμης κοινότητας. Το Κόσμιο παράλληλα με τα σύγχρονα επιτεύγματα των κατοίκων του, έχει να επιδείξει ένα πλούσιο παρελθόν και όπως έγραφε ο Μ. Μελίρρυτος το 1871, *οι κάτοικοι του είσι πάντες εύποροι, καθό φιλεργότεροι των γειτόνων των έχουσιν νεόδμητον εκκλησίαν του Αγίου Αθανασίου, πανηγυρίζοντες δις τον έτους, την 2 Μαΐου και την 18 Ιανουαρίου.*

Ο πολιτιστικός σύλλογος του χωριού διατηρεί τμήματα σύγχρονης και βυζαντινής μουσικής, ενώ κατά διαστήματα εκδίδει την εφημερίδα «Κόσμιο» με λαογραφικό και ιστορικό περιεχόμενο.

Σύμφωνα με την προφορική παράδοση των κατοίκων του Κοσμίου, ο οικισμός αρχικά ήταν κτισμένος σε παραθαλάσσια θέση, στην χερσόνησο της Μολυβωτής. Ο κίνδυνος των πειρατών που λυμαίνονταν τα παράλια την περίοδο των πρώτων αιώνων της τουρκοκρατίας, ώθησε τους κατοίκους να μεταναστεύσουν στα ενδότερα —όπως άλλωστε έγινε και στην κοντινή Μαρώνεια— σε περιοχή που ακόμα μπορούν να υποδείξουν λίγοι, μεταξύ των χωριών Ιμέρου και Ν. Αδριανής (ανάμεσα στον ποταμό Λίσσο και την Ν. Αδριανή). Αλλά, όπως αποδείχτηκε και ο νέος οικισμός δεν πρόσφερε απόλυτη ασφάλεια αφού σε κάποια επιδρομή, που συνέπεσε χρονικά με την απουσία των ανδρών σε γειτονική αγορά (παζάρι), σφαγιάστηκαν 72 γυναίκες και το χωριό λεηλατήθηκε. Υπολείμματα των τάφων τους ήταν εμφανή μέχρι πριν λίγα χρόνια στην θέση Μνηματάκια. Τελικά, όσοι απέμειναν, κατευθύνθηκαν προς την Κομοτηνή και δημιούργησαν ένα νέο μικρό οικισμό το σημερινό Κόσμιο στα νότια της πόλης.

Η ΞΥΛΑΓΑΝΗ

Απόσταση 17 χλμ. (N) από την Κομοτηνή. Κάτοικοι 1.860. Έδρα ομώνυμης κοινότητας. Έχει αγροτικό ιατρείο, αστυνομικό σταθμό, υποκατάστημα Αγροτικής και Εθνικής Τράπεζας, ταχυδρομείο, γυμνάσιο, λύκειο και αρκετά εμπορικά καταστήματα. Με ευθύνη της κοινότητας λειτουργεί η φιλαρμονική, ενώ ο πολιτιστικός όμιλος αναπτύσσει πλούσιες δραστηριότητες. Μεταξύ άλλων οργάνωσε το Λαογραφικό Μουσείο, όπου συγκεντρώθηκαν και εκτίθενται κειμήλια από τις Αλησμόνητες Πατρίδες, παραδοσιακά κεντήματα, λαϊκές ενδυμασίες, γεωργικά εργαλεία κ.ά. Ο Όμιλος εκδίδει και την τοπική εφημερίδα «Ξυλαγανή» Πρόσφατα αποκτήθηκε ο παλαιός αλευρόμυλος, ο οποίος ανακαινίσθηκε και θα στεγάσει το Λαογραφικό Μουσείο.

Οι κάτοικοι ασχολούνται κυρίως με την γεωργία και ένα από τα χαρακτηριστικά προϊόντα της Ξυλαγανής είναι τα σκόρδα.

Στα αριστερά του δρόμου Κομοτηνής-Ξυλαγανής, πάνω σε πευκόφυτο μικρό λόφο, έχει ανεγερθεί το μνημείο των 29 Ελλήνων πατριωτών της Ξυλαγανής που εκτελέστηκαν ομαδικά από το βουλγαρικό στρατό στις 9.4.1944, λίγο πριν την οριστική αναχώρηση των Βουλγάρων. Στο μνημείο που φιλοτεχνήθηκε το 1953 από τον τοπικό γλύπτη Α. Τζιοβάρα αναγράφονται τα ονόματα όλων των εκτελεσθέντων.

Ο ΚΕΧΡΟΣ

Απόσταση 66 χλμ. (BA) από την Κομοτηνή. Κάτοικοι: 157. Έδρα ομώνυμης κοινότητας και αστυνομικού σταθμού. Ο Κέχρος, αμιγώς πομάκινο χωριό, είναι ο υψηλότερα κατοικημένος οικισμός του νομού, σε υψόμετρο 740 μ. Κύρια χαρακτηριστικά του η αραιή δόμηση, η παραδοσιακή αρχιτεκτονική των σπιτιών, οι γραφικές ενδυμασίες των γερόντων και το γλωσσικό ιδίωμα των κατοίκων: μίγμα σλαβικών, ελληνικών και τουρκικών λέξεων. Την καταγωγή των Πομάκων την

διεκδικούν όλα τα γειτονικά έθνη, αλλά το πιο βέβαιο είναι ότι αποτελούν ένα σύνολο με πολλές επιμιξίες που εξισλαμίσθηκε στον 17ο αι., όπως αποδεικνύουν οι ιστορικές μαρτυρίες και το πλήθος των προϊσλαμικών συνηθειών που επιβιώνουν. Κύρια ασχολία των κατοίκων είναι η κτηνοτροφία. Η πρόσβαση είναι δυνατή μέσω του χωματόδρομου που αρχίζει από το χωριό Νέα Σάντα. Από αρχιτεκτονική άποψη παρουσιάζουν ενδιαφέρον οι οικισμοί της ορεινής Ροδόπης: Νυμφαία, Σαρακηνή, Ραγάδα, Μύτικας, Άνω Βυρσίνη και Χλόη.

Η ΡΩΜΑΝΙΑ

Στις 24.6.1995 στην παραλιακή περιοχή των Πετρωτών θεμελιώθηκε ο ιερός ναός του Αγίου Ευγενίου —αντίγραφο του πολιούχου της Τραπεζούντας που μετατράπηκε σε τζαμί— και ο οποίος θα αποτελέσει τον πυρήνα του μητροπολιτικού κέντρου του 1,5 εκατομμυρίου Ποντίων όλου του κόσμου, που αποφάσισαν να ιδρύσουν ποντιακές οργανώσεις με την ιστορική ονομασία *Ρωμανία*.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η Κομοτηνή σήμερα είναι ένας πολιτισμικός χώρος σε χρονικό βάθος, τα μνημεία μαρτυρούν την ελληνικότητα του χώρου. Αν και η ιστορία της έχει ως σημείο εκκίνησης το Βυζαντινό τείχος, μνημείο του 4ου αιώνα, η ιστορία καταγράφει την μετοίκηση κατοίκων στην σημερινή θέση της πόλης από την Μοσυνούπολη, λίγα χιλιόμετρα δυτικά της.

Μια βόλτα στους δρόμους και τις πλατείες της Κομοτηνής αφήνουν ευχάριστες εκπλήξεις στον επισκέπτη ο οποίος βρίσκεται μπροστά σε πανέμορφα αρχοντικά της πόλης, με ιστορία και αναμνήσεις ενός θαυμάσιου παρελθόντος. Μπορείς να τη γνωρίσεις, να ανακαλύψεις τα αρώματα και τις μυρωδιές της, τους ήχους και τα χρώματα, τους οικισμούς με την παράδοση και την μοναδική τους ομορφιά. Μπορείς να περπατήσεις την πολιτιστική διαδρομή της, να φιλοξενηθείς από τους Κομοτηναίους και να φυλάξεις τις πιο γλυκές αναμνήσεις από την ζεστασιά τους. Σε μια κοινωνία πολιτών, αλληλεγγύης, ευκαιριών και ανταποδοτικότητας. Το μέλλον της να είναι ελληνικό ή ελληνοπρεπές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλή, Κ. 1994, *Οι παλαιές Οθωμανικές ονομασίες των πόλεων Κομοτηνής και Ξάνθης*. Κομοτηνή: Θρακική Εταιρεία.
- Αλιμπράντης, Θ. 1994, *Βυζαντινή Μαρώνεια, ανασκαφή στον Άγιο Χαράλαμπο*. Θεσσαλονίκη.
- Αναγνωστίδη, Μ. 1980, *Μελέτη αναστήλωσης και αναπαλαίωσης Λαογραφικού μουσείου Κομοτηνής*. Κομοτηνή: Θρακική Επετηρίδα
- Αντωνιάδης, Γ. 1985, *Νεστορός Τσανακλή*. Κομοτηνή: Μ.Ο.Κ.
- Βαμβακάς, Π. 1986, *Περί την απελευθέρωση της Δυτικής Θράκης*. Αθήνα: Ιαπετός
- Γεραράς, Κ. 1926, *Αναμνήσεις Θράκης*. Αθήνα.
- Ζήκος, Ν. 1989, *Αποτελέσματα ανασκαφικών ερευνών στο Παπίκιο Όρος*. Πρακτικά Α Διεθνούς Συμποσίου Θρακικών Σπουδών.
- Ζωγράφου, Μ. 2002, *Αρχαία σύγχρονη Κομοτηνή Ροδόπη*. Αθήνα: Γκοβόστη.
- Θωμόπουλος, Θ. 1980, *Η αυτοδιοίκηση στη Μαρώνεια θεσμός του Θρακιώτικου λαϊκού δικαίου- καταγωγή και εξέλιξη*. Κομοτηνή: Μ.Ο.Κ.
- Κατσιμίγα, Κ. 1984, *Αναζητώντας την αρχιτεκτονική φυσιογνωμία των αγροτικών οικισμών του Νομού Ροδόπης*. Κομοτηνή: Θρακική Επετηρίδα
- Καψής, Α. 1982, *Θρακολογία*. Θεσσαλονίκη.
- Κίζης, Γ. 1990, *Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική- Θράκη*. Αθήνα: Μέλισσα.
- Λιάπης, Α. 1988, *Η Κομοτηνή και η περιφέρεια της*. Κομοτηνή: Μ.Ο.Κ.
- Μαρκίδου, Μ. 1985, *Η ιστορική σημαία της Κομοτηνής και οι περιπέτειες της*. Κομοτηνή: Μ.Ο.Κ.
- Μητσόπουλος, Κ. 1897, *Φυσική γεωγραφία της Θράκης*. Αθήνα.
- Μισεντζής, Α. 1934, *Γενικός οδηγός του νομού Ροδόπης*. Κομοτηνή: Μ.Ο.Κ.
- Μουτσόπουλος, Ν. 1987, *Ιστορική σκιαγραφία της Κομοτηνής*. Κομοτηνή: Θρακική Επετηρίδα.
- Μπακαλάκης, Γ. 1990, *Οίνος Ισμαρικός*. Θεσσαλονίκη

Μπακιρτζής, Χ., Τριαντάφυλλος, Δ. 1988, *Θράκη*. Αθήνα: ΕΤΒΑ.

Νικολαΐδης, Ν. 1985, *Η πορεία της Μαρόνειας μέσα στους αιώνες*. Κομοτηνή: Μ.Ο.Κ.

Σουλεντάκης, Ν. 1996, *Ιστορία του Θρακικού Ελληνισμού*. Αθήνα: Πιτσιλός.

Τρεμόπουλος, Κ. 1966, *Η Κομοτηνή και οι αρχαιότητες της περιοχής της*. Μ.Ο.Κ.